

#HYVINVOIVA AMIS

PERUSKOULUSTA AMMATTIOPINTOIHIN JA TYÖELÄMÄÄN LAPISSA

Kehittämishankkeen taustaselvitys

Toimittaneet Satu Narkaus ja Suvi Lakkala

Euroopan unioni
European Union

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Rovaniemi

REDU

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Lapin yliopistopaino

Rovaniemi 2019

Esipuhe

Tämä selvitys on tehty osana *#Hyvinvoiva amis. Peruskoulusta ammattiopintoihin ja työelämään Lapissa* -hanketta. Selvityksen tarkoituksena on tuottaa taustatietoa hankkeen tulevia kehittämistoimenpiteitä varten. Selvitys kuvaa ammatillisen koulutuksen ja erityisesti Lapin koulutuskeskus REDU:n perustietoja sekä ammatillista koulutusta säänteleviä normeja. Lisäksi keskitytään opiskeluhuollon käytänteisiin ja nuorten elämän kriittisiin tekijöihin koulutussiirtymiin liittyen. Selvitystä varten toteutettiin kyselytutkimus, jossa tiedusteltiin opiskelijoiden ja REDU:n henkilökunnan kokemuksia ja käsityksiä koulutussiirtymistä ja opiskeluhuollosta

#Hyvinvoiva amis -hankkeen tavoitteena on kehittää lappilaisten nuorten siirtymiä peruskoulusta ammattiopintoihin ja edelleen ammattiopinnoista työelämään. Tavoitteena on myös tukea nuorten opinnoissa edistymistä ja tutkintojen suorittamista kehittämällä moniammatillista tiimityöskentelyä vastaamaan viime aikaiseen ammatillisen koulutuksen reformiin. Hankkeen aikana kehitetään ammatillisen koulutuksen käytänteitä parantamalla nuorten kanssa työskentelevien taitoja tunnistaa ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden hyvinvointiin ja sosiaalipalveluihin liittyviä tarpeita. Hankkeen päätaavoitteena on löytää keinoja ja luoda malleja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden hyvinvointia edistävään ennaltaehkäisevään työhön sekä varhaisiin interventioihin kiinnittyen erityisesti ammatillisen koulutuksen reformin mukanaan tuomiin uudistuksiin ja haasteisiin. Hankkeen keskiössä on hyvinvoinnin ja oppimisen tukeminen, jotta oppilaitoksissa pystyttäisiin riittävän varhain tunnistamaan tuen tarpeet ja nuorten elämän riskitekijät ja puuttumaan niihin nopeasti. Lisäksi hanke tukee koulutustakuun toteuttamista ja tehostaa ammatillisten tutkintojen suorittamista ja nuorten kiinnittymistä työmarkkinoille ehkäisten nuorten putoamista koulutuksesta ja myöhemmin työelämästä.

Hankkeen keskeisen kohderyhmän muodostavat lappilaiset ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat nuoret. Heidän lisäksi kohderyhmään kuuluvat sivistys- ja sosiaalialan ammattilaiset kuten ammatillisen koulutuksen oppilaitosten opettajat ja opiskelijahuollon asiantuntijat, työpaikkaohjaajat, asuntola- ja vapaa-ajan ohjaajat, peruskoulujen opinto-ohjaajat, nuorisotyöntekijät sekä yliopiston kasvatusalan ja sosiaalityön koulutusten henkilöstö ja opiskelijat. Välillisesti hankkeen kohderyhmänä ovat ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden vanhemmat ja huoltajat, ammatillisia opintoja suunnittelevat nuoret sekä alueelliset ja kansalliset sidosryhmät.

Hankkeeseen osallistuvat Lapin yliopiston kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden tiedekunnat sekä Rovaniemen koulutuskuntayhtymä / Lapin koulutuskeskus REDU ja Rovaniemen kaupunki. Hanke toteutetaan kansainvälisenä yhteistyöhankkeena belgialaisten partnereiden kanssa. Kansainvälinen yhteistyö tukee kansallisten tavoitteiden saavuttamista ja hyvien käytäntöjen löytämistä hankkeen teemojen mukaisen kehittämistyön tueksi. Hankkeelle rahoituksen ovat myöntäneet Euroopan sosiaalirahasto ESR ja Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Selvityksen toteutukseen ovat osallistuneet hankkeessa työskentelevät hanketyöntekijät. Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnasta ovat osallistuneet suunnittelija Satu Narkaus, yliopistonlehtori Suvi Lakkala, professori, hankkeen vastuullinen johtaja Tuija Turunen sekä hankkeen projektipäällikkö Katja Norvapalo.

Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnasta selvityksen toteutukseen ovat osallistuneet yliopistonlehtori Kati Kallinen, yliopistonlehtori Arto Kauppi sekä professori Merja Laitinen. Lapin koulutuskeskus REDU:sta on osallistunut hankkeen projektisuunnittelija Paula Moilanen ja Rovaniemen kaupungilta Erkki Kuure.

Sisällys

1 Amisreformi – tilanne selvityksen taustalla	6
2 Nuoren tukemista, monialaista yhteistyötä ja tiedonsiirtoja sääntelevät normit ammatillisessa koulutuksessa	10
3 Nuorten elämän kriittiset tekijät koulutussiirtymissä	18
4 Rovaniemen koulutuskuntayhtymä, REDU	30
4.1 Taustatietoa REDU:sta	30
4.2 Tiedonsiirron ohjeistus Rovaniemen kaupungin ja REDU:n välillä	34
4.3 Erityinen tuki ja sen järjestäminen REDU:ssa	36
4.4 Opiskeluhuollon käytänteet REDU:ssa	37
5 Selvityksiä ammatillisen koulutuksen opiskeluhollosta	42
5.1 Opiskeluhuollon toteutuminen Suomessa ja REDU:ssa	42
5.2 Opiskeluhuollon ilmeneminen REDU:n henkilökunnan kokemana	46
5.3 REDU:n henkilökunnan opiskeluhollolliset täydennyskoulutustarpeet	48
6 Siirtymävaiheen tuki perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen siirryttäessä – Selvitystä tukeva tutkimus	50
6.1 Henkilökunnan kyselyn tulokset	50
6.2 Opiskelijoiden kyselyn tulokset	56
7 Johtopäätökset ja toimintasuunnitelma	67
LIITTEET	70

1 Amisreformi – tilanne selvityksen taustalla

Satu Narkaus

Ammatillisen koulutuksen reformi oli hallituksen kärkihanke, joka tähtäsi ammatillisen koulutuksen uudistamiseen. Reformin myötä lainsäädäntö muuttui 1.1.2018, kun voimaan tuli uusi laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017). Uudistukset koskettavat niin opiskelijoita, koulutuksen järjestäjiä kuin työelämääkin. Vaikka laki on jo tullut voimaan, käytännössä toiminnan muovautuminen oppilaitoksissa täysin uuden lain suuntaviivojen mukaiseksi vaatii aikaa.

Opiskelu ammatillisessa koulutuksessa

Aikaisemmin pääväylänä ammatilliseen koulutukseen oli yhteishaku, joka oli suunnattu peruskoulun päättävälle nuorille. Tämän lisäksi aikuiset voivat hakea koulutukseen jatkuvan haun kautta. Nykyään pääväylänä opintojen pariin on jatkuva haku, jonka lisäksi keväällä peruskoulunsa päättävät ja ilman toisen asteen tutkintoa olevat voivat hakea yhteishaussa. Opiskelu tapahtuu pääasiassa oppilaitoksessa. Reformi edellyttää opiskelua enenevissä määrin myös työpaikoilla työpaikkaohjaajien ohjauksessa. Lisäksi virtuaalisia oppimisympäristöjä hyödynnetään oppimisympäristöjen monipuolistumisen myötä. (OKM 2017a.)

Reformi muuttaa myös opettajien työnkuvaa. Uudistuksen linjausten mukaan opettajat toimivat perinteisen ryhmäopetuksen sijaan aikaisempaa enemmän yksittäisten opiskelijoiden ja pienten opiskelijaryhmien ohjaajina ja valmentajina esimerkiksi työpaikoilla. Joustavien opintopolkujen luominen edellyttää opettajilta uudistumista. Heiltä odotetaan entistä enemmän yhteistyötä ja jaettua asiantuntijuutta muiden opettajien ja työelämän edustajien kanssa (OKM 2017b.)

Amisreformi on vaikuttanut ammatilliseen koulutukseen merkittävästi myös tutkintojen osalta. Tutkintojen määrää karsittiin 351 ammatillisesta tutkinnosta 164 tutkintoon. Tutkinnoista tuli kuitenkin aikaisempaa laaja-alaisempia, mikä opiskelijan näkökulmasta näyttäytyy valinnaisuuden lisääntymisenä sekä erikoistumisena tutkinnon sisällä. (OKM 2017a.) Muutos on merkittävä myös koulutuksen järjestäjille ja työelämälle. Työelämän näkökulmasta aikaisemmin oltiin kaavamaisessa järjestelmässä, jossa jokaista osaamistarvetta varten luotiin oma tutkinto. Tutkintojen karsimisen jälkeen työelämän tarpeisiin kyetään reagoimaan nopeammin, sillä uusiin osaamistarpeisiin voidaan vastata ensisijaisesti tutkintojen sisältöjä muuttamalla. (OKM 2017c.)

Reformin tultua voimaan kaikille opiskelijoille suunnitellaan yksilöllinen opintopolku laatimalla henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma, HOKS. Aikaisemmin opintopolku suunniteltiin eri tavoin ammatillisessa peruskoulutuksessa, näyttötutkinnoissa ja oppisopimus-koulutuksessa oleville opiskelijoille. Myös opiskeluaikaan liittyvä joustavuus on lisääntynyt. Ennen reformia ammatillinen peruskoulutus kesti kolme vuotta opiskelijoiden edetessä suunnilleen samaan tahtiin. Nykyään opiskelijoiden on mahdollista opiskella omaan tahtiinsa, ja aiemmin hankittu osaaminen otetaan aikaisempaa paremmin huomioon. Opiskeluun käytetyllä ajalla ei olekaan enää niin suurta merkitystä, vaan osaaminen ratkaisee. Kokonaisia tutkintoja opiskelevat pääasiassa peruskoulunsa päättäneet ja ilman tutkintoa olevat. Sen sijaan opiskelijat, jotka eivät tarvitse kokonaisia tutkintoja, voivat aikaisempaa joustavammin opiskella vain yksittäisiä tutkinnon osia. Painopiste opiskelussa siirtyykin puuttuvan osaamisen hankkimiseen, jolloin samojen asioiden moneen kertaan opiskeleminen vähenee ja opiskeluun käytettävä aika lyhenee. (OKM 2017a.)

Myös koulutuksen arviointiin liittyviä käytänteitä on karsittu. Nykyään kaikissa ammatillisissa tutkinnoissa osaaminen osoitetaan näytöissä, jotka järjestetään ensisijaisesti työpaikoilla aidoissa tilanteissa. Lisäksi ammatillisen osaamisen arviointi on muuttunut niin, että opettaja ja työelämäedustaja tekevät arviointia aiempaa tiiviimmin yhteistyössä. Työelämän edustajat perehdytetään arviointiin, ja koulutuksen järjestäjä on vastuussa arvioinnista. (OKM 2017a, c.)

Työpaikalla opiskelu osana ammatillista koulutusta

Reformi uudistaa työpaikan roolia keskeisenä oppimisympäristönä. Työssäoppiminen korostuu aikaisempaa enemmän, ja työpaikalla opiskeluun liittyvät säädökset ovat muuttuneet selkeämmiksi. Aikaisemmin työpaikalla järjestettävän koulutuksen muotoja olivat oppisopimus-koulutus ja työssäoppiminen, joihin liittyivät omat toimintamallit, suunnitelmat ja asiakirjat.

Reformi linjaa koulutuksen muodoiksi oppisopimuskoulutuksen, koulutusopimuksen ja näiden joustavan yhdistämisen. Nykyään kaikessa työpaikalla järjestettävässä koulutuksessa on yhdenmukaiset toimintamallit, selkeät osapuolten roolit, tehtävät ja vastuut. Työpaikalla toteutettava koulutus suunnitellaan osana henkilökohtaista osaamisen kehittämissuunnitelmaa (HOKS), joka laaditaan kaikille opiskelijoille. Työpaikan edustaja osallistuu myös työpaikalla järjestettävän koulutuksen suunnitteluun. Uudistuksen jälkeen myös osaamispisteisiin tai aikaan sidotut säädökset koulutuksen vähimmäis- tai enimmäismäärästä työpaikalla poistuivat.

Työpaikan edustaja ja koulutuksen järjestäjä tekevät kirjallisen sopimuksen yksilöllisesti jokaiselle opiskelijalle tutkinnon osa tai sitä pienempi osa kerrallaan. (OKM 2017c.)

Koulutussopimuksella opiskeltaessa opiskelijat eivät ole työsuhteessa, joten heille ei makseta palkkaa tai muuta vastiketta. Aikaisemminkaan opiskelijat eivät yleensä olleet työsuhteessa, mutta pystyivät sopimaan erikseen työnantajan kanssa työsopimuksen. Oppisopimuskoulutuksen järjestämisessä ei ole tapahtunut huomattavia muutoksia, joten työsopimuksen solmittuaan opiskelijat saavatkin sen aikana palkkaa. Myös koulutuskorvauskäytännöt muuttuivat selkeämmiksi. Koulutussopimuksesta ei enää makseta korvausta koulutussopimustyöpaikan tarjoajalle ja oppisopimuskoulutuksessa työnantajalle maksetaan korvausta vain, jos koulutuksen järjestäjä ja työnantaja sopivat sen maksamisesta. (OKM 2017c.)

Aikaisemmin työvoimakoulutus oli osa työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan työvoima- ja yrityspalveluita. Nyt tutkintotavoitteinen työvoimakoulutus ja osa tutkintoon johtamattomasta työvoimakoulutuksesta ovat osa ammatillista koulutusta. Muutoksen tavoitteena on, että ammatillisen koulutuksen järjestäjien mahdollisuudet reagoida elinkeinorakenteen muutoksiin paranevat, koulutukseen pääsee aikaisempaa nopeammin ja työttömien sekä muutostilanteessa olevien yritysten koulutuspalveluiden laatu paranee. (OKM 2017c.)

Koulutusta säätelevät järjestelmät

Koulutuksen järjestäjän näkökulmasta merkittävin muutos reformissa on siirtyminen yhteen lainsäädäntöön. Koulutusta ohjaa kahden lain sijaan yksi laki, eli laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017). Samalla raja-aidat nuorten ja aikuisten opiskelijoiden välillä on purettu. Kahdesta järjestämisluvasta on siirrytty yhteen opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämään ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestämislupaan. Myös tutkintojen myöntämistä on selkeytetty. Nykyään pelkästään koulutuksen järjestäjä on vastuussa tutkintojen myöntämisestä ja todistuksien antamisesta. Lisäksi koulutusviennin esteitä on purettu. (OKM 2017b.)

Koulutuksen järjestäjän näkökulmasta on karsittu myös koulutukseen liittyviä lakisääteisiä suunnitelmia. Aikaisemmin käytössä oli kolme koulutuksen suunnitelmaa ja neljä erilaista henkilökohtaistamisen suunnitelmaa. Nyt käytössä ovat suunnitelma osaamisen arvioinnin toteuttamisesta sekä henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS). Myös koulutuksen järjestämiseen liittyen toimieliimiä on karsittu. Tutkintotoimikunnista ja ammattiosaamisen

näyttöjen toimielimistä on siirrytty työelämätoimikuntiin. (OKM 2017b.) Työelämätoimikuntien tehtävänä on muun muassa varmistaa koulutuksen laatua ja koulutuksen työelämälähtöisyyttä sekä osallistua kehittämistyöhön. (OKM 2017c).

Reformi koskettaa myös koulutuksen rahoitusjärjestelmän uudistamista. Eri rahoitusväylistä ja koulutuksen kiintiöistä on siirrytty yhtenäiseen ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmään. Rahoituksesta puolet tulee opiskelijavuosiin perustuvasta perusrahoituksesta. Reilu kolmannes rahoituksesta tulee suoritusrahoituksesta, jonka pohjana ovat tutkintojen ja niiden osien suorittaminen. Pienempi osuus, 15 % tulee vaikuttavuusrahoituksesta, joka perustuu muun muassa opiskelijoiden työllistymiseen ja jatko-opintoihin siirtymiseen. Lisäksi on mahdollista saada strategiarahoitusta, joka on enintään 4 % kokonaisrahoituksesta. (OKM 2017b.)

Lähteet

OKM (2017a). *Mikä muuttuu ammatillisessa koulutuksessa opiskelijalle?* Opetus- ja kulttuuriministeriön taulukko. Saatavilla: <https://minedu.fi/documents/1410845/4297550/OKM+AKR+mika+muuttuu+opiskelija.pdf/6952c82f-92af-4c9d-853b-7e1ed1b3ed7b/OKM+AKR+mika+muuttuu+opiskelija.pdf.pdf>

OKM (2017b). *Mikä muuttuu ammatillisessa koulutuksessa koulutuksen järjestäjälle?* Opetus- ja kulttuuriministeriön taulukko. Saatavilla: <https://minedu.fi/documents/1410845/4297550/OKM+AKR+mika+muuttuu+jarjestajalle.pdf/43824d21-bf2a-4a57-a872-b3bcd3f01b67/OKM+AKR+mika+muuttuu+jarjestajalle.pdf.pdf>

OKM (2017c). *Mikä muuttuu ammatillisessa koulutuksessa työelämälle?* Opetus- ja kulttuuriministeriön taulukko. Saatavilla: https://minedu.fi/documents/1410845/4297550/OKM_AKR_mika_muuttuu_ty_oelama.pdf/9f7fb2b6-ab52-4dc1-861e-a1fc5aace194/OKM_AKR_mika_muuttuu_ty_oelama.pdf.pdf

2 Nuoren tukemista, monialaista yhteistyötä ja tiedonsiirtoja sääntelevät normit ammatillisessa koulutuksessa

Arto Kauppi

Nuoren siirtyessä perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen hänen oikeutensa muun muassa opiskelijahuollon palveluihin säilyvät. Koulutusorganisaatiosta toiseen siirryttäessä on kuitenkin otettava huomioon, että eri organisaatioita ja niihin liittyvää viranomaistoimintaa säännellään useissa eri laeissa. Tästä johtuen nuoren tukemisen mahdollisuuksia kartoitettaessa on kiinnitettävä huomiota erityisesti niihin säännöksiin, jotka ohjaavat viranomaisten tehtäviä, yhteistyötä ja edellytyksiä siirtää opiskelijaa koskevaa tietoa eri toimijoiden välillä.

Perusopetuslaki (928/1998)

Perusopetuslain 40.4 §:n mukaan alle 18-vuotiaan oppilaan siirtyessä toisen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän tämän lain, lukiolain (629/1998) tai ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) mukaisesti järjestämään opetukseen, toimintaan tai koulutukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava oppilaan opetuksen tai koulutuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen tai koulutuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen tai koulutuksen järjestäjän pyynnöstä.

Lain 41.4 §:n mukaan opetuksen järjestäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot varhaiskasvatuksen tai sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta, muulta varhaiskasvatuksen, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä.

Laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017)

Ammatillisesta koulutuksesta annettu laki ei sisällä säännöksiä opiskeluhuollon piiriin kuuluvasta, opiskelijalle järjestettävästä tuesta tai palvelusta. Lain 99.1 §:ssä olevan viittauksen perusteella ammatillisen koulutuksen yhteydessä järjestettävään opiskeluhuoltoon sovelletaan oppilas- ja opiskelijahuoltolakia (1287/2013). Siltä osin kuin ammatillisessa koulutuksessa oleva opiskelija ei kuulu oppilas- ja opiskelijahuoltolain piiriin, koulutuksen järjestäjän on lain 99.3 §:n perusteella annettava näille opiskelijoille tietoa käytettävissä olevista opiskelijahuollon eduista ja palveluista sekä tarvittaessa ohjattava opiskelijaa opiskeluhuollon palvelujen ja

etujen hakemisessa. Koulutuksen järjestäjän tulee myös toimia yhteistyössä opiskelijahuollon palveluita antavien ja järjestävien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa.

Säännös edellyttää koulutuksen järjestäjältä ja toteuttajalta näin aktiivista opiskelijahuollon tarpeen seuranta ja valmiutta monialaiseen yhteistyöhön oppilashuoltoa toteuttavien viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 64 §:ssä on säännelty opiskelijalle annettavasta erityisestä oppimisen ja opiskelun tuesta, johon opiskelijalla on oikeus oppimisvaikeuksista, vammasta, sairaudesta tai muusta opiskeluun vaikuttavasta syystä. Erityisellä tuella tarkoitetaan mainitun säännöksen mukaan opiskelijan tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista pedagogista tukea sekä erityisiä opetus- ja opiskelujärjestelyitä.

Ammatilliseen koulutukseen liittyvästä osaamisen hankkimisesta säännellään ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 7. luvussa. Jos ammatillisen perustutkintokoulutuksen opiskelijalla ei ole suoritettavaan tutkintoon liittyvää käytännön työtehtävien yhteydessä aiemmin hankittua osaamista, tulee lain 62.2 §:n perustella opiskelijan tutkintokoulutukseen sisältyä työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävää koulutusta. Koulutustyöpaikalta opiskelijalle nimetään lain 72.2 §:n mukaisesti ammattitaidoltaan, koulutukseltaan tai työkokemukseltaan pätevä vastuullinen työpaikkaohjaaja.

Koulutuksen järjestäjällä ja muulla opiskelijaa koskevan tiedon haltijalla on ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 109.4 §:n mukaan oikeus salassapitosäännösten estämättä antaa opiskelijan terveydentilaa ja toimintakykyä koskevia ja tehtävien hoidon kannalta välttämättömiä tietoja muun muassa työpaikalla järjestettävästä koulutuksesta vastaaville henkilöille opiskelijan terveyden ja turvallisuuden sekä työpaikan henkilöstön ja asiakkaiden turvallisuuden varmistamiseksi.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain perusteella opiskelijan tuki painottuu pedagogiseen tukeen. Oppilashuoltoon liittyvät palvelut määrittyvät oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisesti. Tähän liittyvän yksilökohtaisen tuen osalta koulutuksen järjestäjältä edellytetään valmiutta ohjata opiskelijaa tarvittavan tuen kartoittamiseksi asianomaisten viranomaispalvelujen piiriin.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolakia sovelletaan myös ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) tarkoittamassa ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa sekä valmentavassa koulutuksessa olevan opiskelijan opiskeluhooltoon. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 9.1 §:n mukaan oppilaitoksen sijaintikunta vastaa opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisestä alueellaan sijaitsevien ammatillista perustutkintokoulutusta ja valmentavaa koulutusta antavien oppilaitosten opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta.

Opiskeluhooltoja tulee toteuttaa yhteistyössä opiskelijan (ja hänen huoltajiensa) kanssa. Lain 18.1 §:n mukaan opiskelijan omat toivomukset ja mielipiteet on otettava huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti.

Yksilökohtaisen opiskeluhoollon järjestämisestä säännellään tarkemmin lain 3. luvun säännöksin. Lain 14.4 §:n mukaan yksittäisen opiskelijan tuen tarpeen selvittämiseen ja opiskeluhoollon palvelujen järjestämiseen liittyvät asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa monialaisessa asiantuntijaryhmässä. Asiantuntijaryhmään voidaan nimetä asiantuntijoita jäseneksi vain opiskelijan tai hänen huoltajansa suostumuksella, jos opiskelijalla ei itsellään ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä. Opiskelijan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella hänen asiansa käsittelyyn voi osallistua tarvittavia opiskeluhoollon yhteistyötahoja tai opiskelijan läheisiä.

Monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenillä on lain 19.3 §:n perustella oikeus pyytää neuvoa opiskelijan asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta ja ilmaista heille siinä tarkoituksessa salassa pidettäviä tietoja. Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 26.3 §:n mukaan tietojen ilmaiseminen tällaisissa tilanteissa edellyttää sitä, että tietojen luovuttamisen katsotaan olevan välttämätöntä asiantuntijaryhmän tehtävän suorittamiseksi. Opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhoollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on myös oppilas- ja opiskelijahuoltolain 23.2 §:n mukaisesti oikeus salassapitovelvollisuuden estämättä saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä opiskeluhoollosta vastaavalle viranomaiselle tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen opiskeluhoollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki mahdollistaa näin ammatillisessa koulutuksessa olevan opiskelijan oppilashuollon järjestämisen ja siihen liittyvän monialaisen asiantuntijaryhmän tuen soveltuvin osin perusopetuksessa toteutettavaa menettelyä vastaavasti.

Nuorisolaki (1285/2016)

Nuorisolaissa säädetään lain 1 §:n mukaan nuorisotyön ja -toiminnan edistämisestä ja nuorisopolitiikasta sekä niihin liittyvästä valtionhallinnon ja kunnan vastuusta sekä yhteistyöstä. Lain tavoitteita on edistää nuorten osallisuutta sekä kykyä ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa, tukea nuorten kasvua, itsenäistymistä ja yhteisöllisyyttä sekä niihin liittyvää tietojen ja taitojen oppimista. Tämän nuorisotyönä toteutettavan tavoitteen lähtökohtana pidetään lain 2 §:n mukaan muun muassa monialaista yhteistyötä. Nuorisotyö kuuluu kunnan tehtäviin ja sen tulee sitä hoitaessaan olla lain 8 §:n mukaan tarpeen mukaan yhteistyössä muiden nuorille palveluja tuottavien viranomaisten, järjestöjen ja yhteisöjen kanssa. Tämän varmistamiseksi kunnassa on lain 9.1 §:n mukaisesti oltava paikallisten viranomaisten monialaisen yhteistyön yleistä suunnittelua ja toimeenpanon kehittämistä varten ohjaus- ja palveluverkosto tai muu vastaava yhteistyöryhmä, jonka kohderyhmänä ovat kaikki kunnassa asuvat nuoret.

Lain 10 §:n mukainen etsivä nuorisotyö ei ole kunnille pakollinen tehtävä, vaan kunnat voivat toteuttaa sitä harkintansa mukaan. Sen tarkoituksena on kuitenkin tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa häntä sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuun, itsenäistymistään, osallisuuttaan yhteiskuntaan ja muuta elämänhallintaansa sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille. Etsivä nuorisotyö perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen ja nuoren kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Etsivä nuorisotyö aloitetaan ensisijaisesti perustuen nuoren itsensä antamiin tietoihin ja hänen omaan arvioonsa tuen tarpeesta. Se voidaan niin ikään aloittaa muiden viranomaisten luovuttamien tietojen perusteella (Nuorisol 10.3 §). Lain 11 §:ssä säädetään tietojen luovuttamisesta etsivälle nuorisotyölle. Tietojen luovuttamisen pääasiallisena edellytyksenä on nuoren antama suostumus.

Opetuksen järjestäjän on salassapitovelvollisuuden estämättä luovutettava nuoren yksilöinti- ja yhteystiedot nuoren kotikunnalle etsivää nuorisotyötä varten, mikäli perusopetuksen päättänyt nuori ei ole sijoittunut perusopetuksen jälkeisiin opintoihin. Koulutuksen järjestäjän on luovutettava samaiset tiedot nuoresta, joka keskeyttää opinnot ammatillisessa koulutuksessa. Opetuksen tai koulutuksen järjestäjä voi kuitenkin lain 11.2 §:n mukaan jättää kyseiset tiedot luovuttamatta, mikäli ne arvioivat käytettävissään olevien tietojen perusteella sekä nuoren tilanne ja tuen tarve kokonaisuudessaan huomioon ottaen, ettei nuori ole etsivänä nuorisotyönä toteutettavien palvelujen tai muun tuen tarpeessa. Tietoja nuoresta etsivää nuorisotyötä varten voivat

luovuttaa myös muut viranomaiset kuin opetuksen järjestäjä. Tällainen oikeus on myös Kansaneläkelaitoksella.

Nuorisolain 11.7 §:ssä korostetaan myös edellä tarkoitetun sääntelyn suhdetta sosiaalihuoltolain (1301/2015) 35 §:ssä ja lastensuojelulain (417/2007) 25 ja 25c §:issä säädettyyn ilmoitusvelvollisuuteen. Jos ilmoitusvelvollinen on ottanut yhteyttä mainittujen säännösten perusteella sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, samojen tietojen perusteella ei tarvitse tehdä ilmoitusta etsivälle nuorisotyölle. Toisaalta nuorisolain perusteella tehty ilmoitus ei korvaa lastensuojelulain tai sosiaalihuoltolain mukaisia viranomaiselle kuuluvia oikeuksia, velvollisuuksia tai vastuita (Hallituksen esitys nuorisolaiksi; HE 111/2016 vp, s. 41.).

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Sosiaalihuoltolain 9 §:n mukaan kunnallisten viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia. Sosiaalihuollosta vastaavan viranomaisen on niin ikään välitettävä tietoa lasten ja nuorten kasvuoloista ja sosiaalisista ongelmista sekä annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille sekä kunnan asukkaille ja kunnassa toimiville yhteisöille.

(Nuoren) osallisuuden edistäminen ja sosiaalisen syrjäytymisen torjuminen on yksi keskeisistä SHL 11 §:n mukaisista sosiaalihuollon tuen tarvetta määrittävistä kriteereistä. Hallituksen esityksessä sosiaalihuoltolaiksi (164/2014) korostetaan lasten ja nuorten syrjäytymisriskin torjumisen tärkeyttä. Peruskoulun koulupudokkuus, peruskoulun jälkeisen koulutuksen ulkopuolelle jääminen, pitkäaikainen työttömyys, toimeentulotukiasiakkuus, asunnottomuus sekä näistä seuraava elämänhallinnan heikkeneminen näkyy hallituksen esityksen mukaan nuorten syrjäytymisenä ja pahoinvointina. Esitys tähdentää, että lasten ja nuorten kohdalla on tärkeää vahvistaa sosiaalihuollon yhteistyötä erityisesti koulutoimen ja nuorten osalta työ- ja elinkeinohallinnon kanssa.

Sosiaalihuoltolain 32 §:ssä korostetaan lapsen ja nuoren mielipiteen ja toivomusten huomioon ottamisen merkitystä. Lapsen ja nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota sosiaalihuollon tarpeen arvioinnin yhteydessä, palveluja koskevia päätöksiä tehtäessä sekä sosiaalihuoltoa toteutettaessa.

Tuen tarpeen arvioinnissa merkitystä on myös SHL:n 35 §:n mukaisella yhteydenottoa koskevalla menettelyllä. Säännöksen mukaan muun muassa sosiaalikirjuri tai opetustoimen pal-

veluksessa olevan henkilön on ohjattava ilmeisen sosiaalihuollon tarpeessa oleva henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai tämän suostumuksella otettava yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen tuen tarpeen arvioimiseksi. Lain 35.2 §:n perusteella ilmoitus voidaan tehdä myös ilman asianomaisen henkilön suostumusta, mikäli tämä on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan taikka lapsen etu sitä välttämättä vaatii.

Jos asiakkaan tarpeisiin ei voida vastata vain sosiaalihuollon toimenpitein, asiakkaan palvelutarpeen arvioinnista vastaavan sosiaalihuollon ammattihenkilön tai muun asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän on SHL 40 §:n mukaan asiakkaan suostumuksella otettava yhteyttä siihen viranomaiseen, jonka vastuulle tarvittavien toimien järjestäminen kuuluu. Tällainen viranomaislainen voi olla esimerkiksi ammatillisen koulutuksen järjestäjä, johon sosiaalihuollon viranomaislainen voi olla yhteydessä muun muassa opiskelijan pedagogisen tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen järjestämiseksi. Ilmoituksen vastaanottaneen viranomaisen on lain 40.2 §:n mukaisesti asiakkaan suostumuksella ilmoitettava viipymättä ilmoituksen tehneelle viranomaiselle, mihin toimenpiteisiin se on ilmoituksen johdosta ryhtynyt. Näin tieto opiskelijan pääsemisestä tarvitsemansa tuen piiriin tavoittaa ne tarvittavat tahot, joiden tehtävänä on tuen tarpeisiin vastaaminen. Menettelyllä pyritään myös ehkäisemään nuoren putoamista kokonaan tuen piiristä.

Sosiaalihuoltolain 41 §:ssä säännellään erikseen monialaisesta yhteistyöstä. Sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että palvelutarpeen arvioinnissa, päätösten tekemisessä ja sosiaalihuollon toteuttamisessa on käytettävissä asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Jos näihin vastaaminen edellyttää sosiaalitoimen ohella muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen toimenpiteistä vastaavan työntekijän pyynnöstä osallistuttava henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen. Sosiaalihuollon toteuttaminen perustuu mainitun säännöksen mukaan yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa siten, että sosiaalihuollon ja tarvittaessa muiden hallinnonalojen palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden. Tämä edellyttää työntekijältä tarpeen mukaan yhteydenottoa eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

Asiakaslain lähtökohtana on asiakkaan yksityisyyden suojan ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä luottamuksellisen asiakassuhteen edellytysten turvaaminen. Tästä johtuen

asiakastietojen luovuttaminen toiselle viranomaiselle edellyttää ensisijaisesti asiakkaan suostumusta. Suostumuksesta riippumatta lain 17 § antaa mahdollisuuden sosiaalihuollon viranomaiselle luovuttaa tietoja muun muassa asiakkaan koulutuksen järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. Tämä edellyttää kuitenkin, että tieto on tarpeen asiakkaan välttämättömien etujen ja oikeuksien turvaamiseksi eikä asiakkaalla itsellään ole edellytyksiä arvioida asian merkitystä.

Asiakaslain 20 § antaa puolestaan sosiaalihuollon viranomaiselle oikeuden saada esimerkiksi koulutuksen järjestäjältä salassapitosäännösten estämättä tämän hallussa olevat, sosiaalihuollon asiakassuhteeseen olennaisesti vaikuttavat tiedot, jotka ovat välttämättömiä sosiaalihuollon viranomaisen laissa säädetyn tehtävän hoitamiseksi. Tietoja toiselta viranomaiselta voidaan tarvita asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämistä, sosiaalihuollon järjestämistä ja toteuttamista varten sekä viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamiseksi.

Lain 22 §:ssä säädetään vielä sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta saada virka-apua. Virka-avun antajan on salassapitovelvollisuuden estämättä ilmaistava sosiaalihuollon viranomaiselle virka-aputehtävän edellyttämät tiedot.

Yhteenveto ammatillisesta koulutusta sääntelevistä normeista

Ammatillisessa koulutuksessa olevan tai siihen siirtyvän nuoren yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastaamiseen on edellä tarkasteltujen säännösten perusteella olemassa lainsäädännölliset mahdollisuudet. Säännöksissä korostuu viranomaisten välisen yhteistyön, jaetun asiantuntijuuden sekä viranomaisten keskinäisen yhteydenpidon merkitys nuoren tukemisessa. Tuen tarpeen tunnistaminen, konkreettisten toimenpiteiden suunnittelun ja toteuttamisen vastuunjako sekä toimenpidekokonaisuuksien koordinointi jäävät yhteistyötä edellyttävissä tilanteissa kuitenkin säännösten osalta varsin avoimeksi. Tässä suhteessa toimenpiteet ja niiden toteuttamisen vastuuttaminen näyttävät kiinnittyvän selvästi eri hallintoaloihin ja professioihin. Yhteistyön onnistunut toteuttaminen perustuu näin toimijoiden lakisääteisten tehtävien, oman asiantuntijuuden ja toimivaltuuksien tunnistamiseen ja kykyyn toimia tässä kontekstissa. Yhteistyön toimivuus on monessa suhteessa riippuvaista myös tiedonkulun toteuttamisesta ja sen edellytysten hahmottamisesta.

Tiedonsiirtoa koskeva sääntely puolestaan implikoi sitä, että nuoren tuki ja palvelut ovat pedagogista tukea lukuun ottamatta sosiaalihuollon piiriin kuuluvia. Sääntely velvoittaa muun viranomaisen informoimaan sosiaalihuollon viranomaista, mikäli nuoren tilanne esimerkiksi

koulusiirtymissä esiintyvien vaikeuksien osalta edellyttäisi tukitoimien harkitsemista (Nuorisolaki). Toisaalta sosiaalihuoltolain mukainen ilmoitusvelvollisuus mahdollistaa tietojen antamisen sosiaalihuoltoon myös muissa elämäntilanteissa. Monialaisen yhteistyön näkökulmasta tietojenvaihto viranomaisten välillä on mahdollistettu oppilas- ja opiskelijahuoltolain piiriin kuuluvissa tilanteissa sekä asiakaslakiin perustuvissa koulutuksen järjestämiseen liittyvissä tietojenluovutuskysymyksissä.

3 Nuorten elämän kriittiset tekijät koulutussiirtymissä

Kati Kallinen

Johdanto

Työn ja koulutuksen ulkopuolelle jäämisen seurauksia on tutkittu paljon Suomessa. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret aikuiset kokevat elämänlaatunsa keskimäärin muita nuoria aikuisia heikommaksi kaikilla ulottuvuuksilla (fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen ja ympäristöön liittyvä). Hyvinvointivajeet kohdentuvat ennen kaikkea koettuun elämänlaatuun. Sosiaalisten suhteiden ja yksinäisyyden merkitys nousevat myös vahvasti esille. Nuorten aikuisen hyvinvoinnin kohentamisessa huomio kiinnittyy usein yksilöihin, joiden valintoja ja käytöstä pyritään muuttamaan, vaikka kouluttamattomuus ja työttömyys ovat myös rakenteellisia ongelmia. (Aaltonen ym. 2018.) Koulutuksesta ja työelämästä syrjäytyminen on pitkäkestoinen, elämänhistorian kuluessa rakentuva prosessi, johon vaikuttavat useat erilaiset tekijät (Järvinen ym. 2013, 517–518). Etenkin perusasteen jälkeisen koulutuksen merkitystä työmarkkinoille kiinnittymiseen on korostettu. Koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella olemisen on myös todettu pitkittävän iän mukana, sillä perusasteen jälkeisen tutkinnon hankkiminen muuttuu ajan kuluessa yhä epätodennäköisemmäksi. Perusasteen jälkeisellä kouluttautumisella on merkitystä. Vaikka tutkintoa vaille jääminen ei tarkoita automaattista ajautumista työttömyyteen tai toimeentulotuen varaan, se lisää näille poluille päätyminen riskejä kuitenkin huomattavasti. (Ilmakunnas ym. 2015, 247, 254, 259.) Ilman perusasteen jälkeistä koulutusta on hyvin vaikea vakiinnuttaa työmarkkina-asemaa 2000-luvun Suomessa (Sipilä ym. 2011, 131).

Kouluttamattomuuteen ja työttömyyteen vaikuttavat useat erilaiset tekijät elämän eri vaiheissa. Työn tai koulutuksen ulkopuolelle jääminen nuorena voi olla seurausta aiemmasta huono-osaisuudesta. Ainoastaan peruskoulun varassa olevilla nuorilla on suurempi riski ajautua syrjään tavallisista nuoruuteen ja aikuistumiseen liittyvistä prosesseista. Tällaisen laajamittaisen jo nuoruudessa alkavan eriarvoistumiskehityksen suuntaa voi olla haastavaa muuttaa. Siten olisi tärkeää tutkia, miten merkittävä suojamekanismi koulutus on työttömyyttä vastaan heikoista lähtökohdista ponnistaville. (Sipilä ym. 2011, 129–131.) Ensisijainen keino ehkäistä syrjäytymistä on koulutus (esim. Myrskylä 2012). On nähty esimerkiksi tärkeäksi selvittää, mitkä tekijät ovat tukeneet nuorten selviytymistä äärimmäisen haavoittavista kuten huostaan otetuksi ja sijoitetuksi joutumisen lähtökohdista huolimatta (Kataja ym. 2014, 51). Toisaalta on tuotu esiin, että keskeyttäminen ja ilman opiskelupaikkaa jääminen ei ole useinkaan nuoren oma,

tietoinen valinta. Tämä tulee esiin Nuorisobarometrissa (2017), jonka mukaan enemmistö nuorista, jotka itse ovat jossain vaiheessa keskeyttäneet lukion tai ammattikoulun, kannattavat kuitenkin toisen asteen pakollisuutta kaikille. Nuorten vastaukset siitä, mitä he tekivät keskeyttämisen jälkeen, antavat niin ikään yllättävän myönteisen kuvan, sillä suuri osa kertoo menneensä töihin tai vaihtaneensa itselle sopivampaan koulutukseen. Koulutuksen keskeyttämisen syitä olisi ennen kaikkea tärkeää kysyä nuorilta itseltään, jotta saataisiin selville, minkälaiset tekijät vaikuttavat keskeyttämiseen. Tämä mahdollistaa myös sopivien ohjausrakenteiden luomista. (Pekkarinen & Myllyniemi 2017, 45–46.)

Selvitys paikantuu erityisesti Lapin kontekstiin. Kuntakoonnin (2018) mukaan maakunnassa on tärkeää ymmärtää koko maakuntaa koskevat haasteet ja vahvuudet, mutta kyettävä huomioidaan myös Lapin kuntien erityispiirteet, joita ovat pitkät etäisyydet, väestömäärä, väestörakenne, keskusta/taajama/maaseutu -ulottuvuudet ja talouden reunaehdot sekä kuntien hyvinvoinnin tila/taustatekijät. Tukea tarvitaan laaja-alaisesti. Tarvitaan asiantuntijatukea ehkäisevään päihde- ja mielenterveystyöhön, tiedon tuottamiseen ja analysointiin, koulutuksellista tukea, menetelmien ja toimintamallien 'jalkauttamista', osallisuuden vahvistamisesta sekä tietoa uusista digitaalisista ratkaisuista. Koonnissa nostetaan esiin myös lasten ja nuorten syrjäytymiseen ja näköalattomuuteen liittyvät huolet.

Taustatietona nuorten tilanteesta koko Suomen alueella vuoden 2017 Nuorisobarometrin mukaan nuorille suunnatussa ammattikoulutuksessa 7,6 prosenttia keskeytti ja nuorille suunnatussa lukiokoulutuksessa 3,1 prosenttia nuorista keskeytti. Pidemmällä aikavälillä ammatillisen koulutuksen keskeyttämisprosentti on pudonnut merkittävästi. Vuoden 2000 korkean tuntuksista 13,1 prosentista on tultu alaspäin lukuvuoden 2014–2015 lukuun 7,6 prosenttia. Osa keskeyttäneistä jatkaa toisen tutkinnon suorittamista. Ammatillisessa koulutuksessa tutkintoon johtavien opintojen kokonaan keskeyttäneiden osuus on 6,8 prosenttia. (Pekkarinen & Myllyniemi 2017, 42–43.) Myöskään syrjäytyneiden nuorten määrä ei ole lisääntynyt merkittävästi, mutta tilanne on silti huolestuttava (Myrskylä 2012). Peruskoulun vuonna 2016 päättäneistä nuorista lähes kaikki jatkoivat opintojaan toisella asteella eli lukiossa (53 %), ammattikoulussa (42 %), osa myös valmentavassa koulutuksessa (2 %) tai peruskoulun lisäopetuksessa eli kymppiluokilla (1 %). Jatko-opintoihin hakematta jätti ainoastaan 50 nuorta, koulutuksen ulkopuolelle jäi peruskoulun päättäneistä yhteensä 2,5 prosenttia eli 1 400 nuorta. (Pekkarinen & Myllyniemi 2017, 32–33.)

Kriittiset tekijät

Useiden tutkimusten pohjalta on havaittavissa monenlaisia toisiinsa kytkeytyviä, mutta keskeisiä kriittisiä tekijöitä, jotka näyttävät olevan koulupudokkuuden ja peruskoulun jälkeisen ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen taustalla. Nuorisobarometrin (2017) tulosten mukaan yksi keskeinen tekijä on *väärä alan valinta*. Keskeyttämisen syy vaikuttaa usein olevan yksittäinen, ei niinkään epämääräinen kasautuvien ongelmien vyyhti. Ylivoimaisesti yleisin syy on väärän alan valinta, mikä on enemmistöllä vaikuttanut melko paljon keskeyttämiseen. Nuorten ja oppilaitosten väliseen suhteeseen liittyy myös se, ettei opetus vastannutkaan nuorten ennakkokäsityksiä. Myös *koulutusvalintaan liittyvät pelot* voivat olla läsnä nuoren tilanteessa. Koulutusvalintoihin liittyvät pelot ovat myös yli kaksi kertaa yleisempiä tytöillä kuin pojilla. (Pekkarinen & Myllyniemi 2017, 32–33, 45; ks. myös Haapakorva ym. 2017.) On myös havaittu, että nuoret, joille kasautuu useita opintojen keskeyttämisiä ja uudelleenvalintoja, ajautuvat todennäköisesti keskeyttämään koulutuksen (Haapakorva ym. 2017, 175–176). Nuorisobarometrin (2017) mukaan erityisesti tytöt, jotka pärjäävät koulussa hyvin, pelkäävät väärää koulutusvalintoja. Peruskoululaisista, jotka arvioivat tulevaksi koulutustasokseen ammatillisen tutkinnon, vain puolet on varma siitä, mitä haluaa opiskella. (Pekkarinen & Myllyniemi 2017, 32–33, 45.)

Aikaisemmissa tutkimuksissa tulee kuitenkin esiin useita muita erilaisia kriittisiä tekijöitä, jotka voivat olla koulupudokkuuden ja ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen taustalla. Yksi tekijä on *lapsuuden vaikeat elinolosuhteet*. Tutkimuksessa, jossa käsiteltiin nuorten aikuisten työyhteiskunnan ulkopuolelle jäämisen syitä, tulivat esiin useat lapsuuden ajan olosuhteissa ilmenneet haasteet. Nuorten masennusoireilu oli alkanut jo alakoulussa. Lapsuuden kodin vaikeat elinolosuhteet kuten taloudelliset ongelmat, lähisuhdeväkivalta ja alkoholismi nousivat voimakkaasti esille. (Rikala 2018.) Lapsuuden vaikeat elinolosuhteet tulivat myös esiin tutkimuksessa, jossa selvitettiin helsinkiläisten alle 25-vuotiaiden nuorten psykososiaalisen identiteetin muodostuksen näyttäytymistä nuorten kokemuksissa perussosiaalityön prosessissa. Lapsuuden perheen vanhempien jaksamattomuus ja päihteidenkäyttö olivat tekijöitä, joiden vuoksi vanhemmilla ei välttämättä ollut mahdollisuuksia tai voimavaroja tukea nuorta samassa määrin kuin paremmista lähtökohdista tulevien nuorten vanhemmilla on. (Huovila 2013.) On myös tarkasteltu nuorten selviytymiseen vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä sosiaalityön ja toimeentulotuen näkökulmasta sosiaalityöntekijöiden ja nuorten haastatteluiden avulla. Sosiaalityöntekijät korostivat nuoren perheeltään ja kasvuympäristöltään saaman tuen ja elämisen mallin merkitystä. Tuli esiin, että perheissä voidaan pitää normaalina, ettei opiskella tai käydä

työssä. Nuoret myös kertoivat vanhempiensa kokeneen työttömyyttä, mikä vaikuttaa heidän uskoonsa tulevaisuuteen. (Palola ym. 2012.)

Lapsuuden vaikeisiin olosuhteisiin kytkeytyvällä lastensuojelun asiakkuudella on yhteys koulunkäynnin vaikeuksiin ja tätä on myös tarkasteltu Nuorisobarometrin 2017 aineistosta. Koulunkäynnin ongelmat eivät ole riittävä syy lapsen huostaanottoon, mutta koulunkäynnin ongelmat voivat olla yhteydessä muihin ongelmiin, jotka mahdollisesti johtavat sijaishuollon tarpeeseen. Nuorisobarometrin aineistossa 13% (N: 249) kertoi lapsuudenperheensä olleen tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa. Tutkimus osoittaa myös vanhempien päihdeongelman vaikutusta nuorten koulunkäyntiin. Suuri joukko lapsia kasvaa perheissä, joissa toisella tai molemmilla vanhemmilla on vakava päihdeongelma. Rekisteritietojen ja väestötilastojen pohjalta voidaan havaita, että Suomessa on tälläkin hetkellä noin 65–70 000 alaikäistä lasta (noin 6 % kaikista alaikäisistä), joiden toisella tai molemmilla vanhemmilla on päihdeongelma. Päihdeongelmista kärsivillä on muita harvemmin peruskoulun jälkeistä ammattiin valmistavaa koulutusta, ja he elävät muita useammin toimeentulotuen varassa. Suomessa päihdeongelmaisten vanhempien lapset ovat 20 vuoden ikään mennessä harvemmin suorittaneet toisen asteen tutkinnon verrattuna lapsiin, joiden vanhemmilla ei ollut päihdeongelmaa. (Raitasalo ym. 2016, 84–85, 91.)

Kriittisiä tekijöitä ovat myös *sosiaalinen eriarvoisuus ja asuinalue*. Sosiaalisella eriarvoisuudella tarkoitetaan yksinkertaistettuna aineellisten ja sosiaalisten hyödykkeiden epätasaista jakautumista väestössä, mikä ilmenee käytännössä sosiaaliryhmien välisinä eroavaisuuksina esimerkiksi tulotasossa tai terveydessä (Rikala 2018, 160). Sosiaalisen eriarvoisuuden tilallista ilmentymistä kutsutaan myös alueelliseksi erilaistumiseksi. On tutkittu, millä tavalla lähiöissä asuvat nuoret kokevat huono-osaisuuden osatekijöiden vaikutuksia omassa elämässään. Haastateltavina olleet nuoret, joilla oli kokemusta koulutuksen ja työn ulkopuolelle jäämisestä kokivat eriarvoisuuden lisääntyneen yhteiskunnassa. He kokivat vaikeaksi puhua rahattomuudesta ja siihen liittyi häpeää. Sosiaaliset suhteet koettiin tärkeiksi ja syyksi jäädä asumaan lähiöön. (Van Aeroschot ym. 2016.) Nuorten, sosiaalityön asiakkaiden, näkökulmasta yhteiskunnallinen jakautuminen jatkuu, ja heidän on vaikea päästä irti omaksutusta elämäntavasta, kun ei tiedä mistään muusta. Nyky-yhteiskunnassa ei sallita puutteita ja kilpailu työpaikoista on kovaa. Perusongelma ei suinkaan ole nuorten haluttomuus, vaan se, että he kokevat, että heillä ei ole niin sanotusti ”mitään saamaa”. Koulutuspaikan ja työn saanti voivat tuntua suorastaan utopistiselta nuorten näkökulmasta. (Palola ym. 2012.) Sosiaaliseen eriarvoisuuteen liittyvät

myös Nuorisobarometrissä (2017) esiin tulleet tilanteet, joissa rahanpuutteen vuoksi on joutunut valitsemaan koulutuspaikan taloudellisin perustein, mikä vaikuttaa vähentävän kokemusta halutussa koulutuksessa olemisesta. Kokemus rahanpuutteen vaikutuksesta opiskeluvaihtoihin on myös yleisin nimenomaan ammattikoululaisilla. (Pekkarinen & Myllyniemi 2017, 39.)

Taloudelliset syyt ovat huomionarvoinen tekijä, sillä vaikka opetus ammatillisessa koulutuksessa on maksutonta, opiskelijat velvoitetaan hankkimaan erilaisia oppimateriaaleja, joiden kustannukset voivat nousta suuriksi (Pentikäinen ym. 2017, 163). Tutkimuksissa on tuotu muun muassa esiin, kuinka sosiaalityöntekijöiden mukaan monet lähiöiden nuoret liikkuvat kovin pienellä alueella, jossa elämisen malli on tietynlainen. Perhe voi olla tuen sijaan taakka eikä perheellä ole rahaa nuoren opintoihin. (Palola ym. 2012.) Perheen tuki myös syrjäytymisen taustalla on merkittävä, jos nuorella on tukenaan edes toinen vanhemmista, syrjäytymisriski pienenee (Myrskylä 2012, 6).

Nuorisobarometrissä (2017) tulee esiin, että alueellinen vertailu osoittaa, kuinka asuinpaikka on vahvasti yhteydessä siihen, missä iässä nuori tietää, mitä haluaa opiskella. Esimerkiksi maaseutumaisessa asuinympäristössä asuvalle nuorelle koulutusvalintaan yhdistyy useita muitakin valintoja sekä pohdinnan aiheita, kuten mahdollinen lähtö toiselle paikkakunnalle, taloudellisten resurssien riittävyys tai omien voimavarojen ja uskalluksen riittävyys. Maaseutumaisissa paikoissa asuvat nuoret joutuvat kaupungissa asuvia varhemmin tekemään isoja elämäänsä koskevia päätöksiä, jotka liittyvät muuttamisen ja liikkumisen pakkoihin. (Pekkarinen & Myllyniemi 2017.)

Toisaalta on todettu, että 1985 ja 1995 koulupudokaskohortteja vertaillen tuli esiin, että asuinalueella ei ollut vaikutusta koulupudokkaiden työuriin (Järvinen & Vanttaja 2013). Asuinalueeseen liittyy läheisesti omaksikin taustatekijäksi nouseva aikaisemmassa tutkimuksessa esiin tullut **kotoa aikaisin pois muuttaminen**, mikä vaikuttaa suurempaan riskiin päätyä toimeentulotuki- ja kasautumispoluille. Aikaisemmin kotoa lähteneet kokevat vaikeuksia etenkin alkuvaiheessa nuorta aikuisuutta. (Ilmakunnas ym. 2015, 257–259.)

Tutkimuksessa on lähestytty nuorten koulutussiirtymiä myös käsitteiden **perheperintö**, **elämänkenttä** ja **koulutusta ja työtä koskevan suunnanotot** kautta, jotka voivat olla osaltaan kriittisiä tekijöitä. Nuoren perheperintö rakentuu vanhempien koulutus- ja työhistoriasta sekä vanhempien koulutukseen ja työhön kohdistamista arvostuksista. Nuoren siirtymä peruskoulusta seuraavalle koulutusasteelle rakentuu elämänkentässä, jossa nuori yhdistelee eri elämänalueita,

suhteita ja rooleja sekä suuntautumisia. Elämänkenttä koostuu koulutussiirtymästä, koulutyöstä, vapaa-ajasta, harrastuksista, kaverisuhteista ja perheen vuorovaikutuksesta. Koulutusta ja työtä koskevissa suunnanotoissa tulevat esiin sekä nuoren että vanhemman tulevaisuuden odotukset. (Vanhalakka ym. 2018, 20, 24.)

Koulutuksen keskeyttämistä on tutkittu myös *toimijuuden* käsitteen näkökulmasta, joka kytkeytyy kriittisiin tekijöihin ja todettu, kuinka toimijuus ei ole vain yksilön ominaisuus, vaan se rakentuu aina suhteessa toisiin ihmisiin, yhteisöihin, instituutioihin sekä yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Mäkisen tutkimuksessa tarkasteltiin nuoren toimijuuden tiloja ja reunaehtoja toisen asteen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten elämäkertomusten valossa. Nuorten toimijuutta lähestyttiin lähiyhteisöistä ja instituutioista välittyvien resurssien sekä resurssien arvokkaiksi määrittämisen näkökulmista. Tutkimuksessa pohditaan, missä määrin nuorilla on mahdollisuuksia tulla kuulluksi ja millaisia positioita (puhumisen paikkoja) heille näissä konteksteissa tarjoutuu. (Mäkinen 2016, 5.)

Edellä mainittuihin tekijöihin liittyvät läheisesti myös kysymykset *ylisukupolvisista jatkumoista*. Esimerkiksi edellä mainittu lähiöön kiinnittyminen voi vahvistaa tietyltä osin sosioekonomisen huono-osaisuuden pysyvyyttä ja ylisukupolvista jatkuvuutta (Van Aeroschot ym. 2016, 547). Tutkimuksessa on myös selvitetty hyvinvointiongelmien, esimerkiksi kouluttamattomuuden ylisukupolvisia jatkumoa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osalta, aineistona kansallinen syntymäkohortti 1987. Suomalaisten ja kansainvälisten tutkimusten yhteisenä näkemyksenä havaittiin, että sijoitettuna olleiden lasten pärjääminen nuorena aikuisena oli muita lapsia heikompi ja heillä on suurempi riski jäädä koulutustaustaltaan heikommaksi. Myös ainoastaan peruskoulun suorittaneiden vanhempien lasten riski jäädä vaille toisen asteen koulutusta on viisinkertainen korkeasti koulutettuihin vanhempiin verrattuna, mutta sijoitettujen lasten ryhmässä ei ollut näin vahva yhteys, mikä selittyy sillä, että sijoitettuna olleilla hyvinvointiongelman riski on korkeampi lisäksi tapauksissa, joissa vanhemmilla ei ole vastaavaa ongelmaa. Ylipäätään nuoren riski jäädä vaille peruskoulun jälkeistä tutkintoa on noin kolminkertainen sekä huostaanotetuilla että muilla perusteilla sijoitetuilla verrattuna muuhun väestöön silloin, kun vanhemmallakaan ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Kaiken kaikkiaan hyvinvointiongelmien siirtyminen ylisukupolvisesti näkyi koko vuonna 1987 syntyneessä ikäluokassa selkeästi. (Kataja ym. 2014, 42, 44, 47, 49; ks. myös Myrskylä 2012, 7.) Tutkimuksen

mukaan syrjäytyminen periytyy voimakkaasti, syrjäytyneiden nuorten vanhemmista noin puolet on ulkopuolisia tai työttömiä. Syrjäytymisen juuret ovat usein syvällä nuorten lapsuudessa sekä perheiden sisäisissä ongelmissa. (Myrskylä 2012, 7.)

Toisen asteen opintojen keskeyttämisen kasaantuminen on selvästi yhteydessä mielenterveyden ongelmiin (Haapakorva ym. 2017). Oma tekijänä voidaan tarkastella *masennusta*, joka nousee vahvasti esille aikaisemmissa tutkimuksissa. Tutkimuksessa, jossa selvitettiin, onko masennus syy vai seuraus, kun nuoret aikuiset jäävät työyhteiskunnan ulkopuolelle kävi ilmi, että nuorten masennusoireilu oli alkanut varhaisessa vaiheessa, joko peruskoulussa tai toisen asteen opinnoissa. Pitkäaikainen ulkopuolisuus, osattomuuden kokemukset ja toimeentulo-ongelmat vaikeuttivat masennusta. (Rikala 2018.) Selvityksissä koskien vuosien 1985 ja 1995 koulupudokaskohortteja on todettu, että huomattavan avun tarpeessa ovat sosiaalisesta elämästä eristäytyneet masentuneet nuoret (Järvinen & Vanttaja 2013). Masennukseen on nähty kytkeytyvän elämän merkityksettömyys ja niin ikään lapsuuden vaikeat olosuhteet liittyvät masennukseen esimerkiksi lastenkotitaustaisilla nuorilla (Huovila 2013). *Terveydelliset* syyt ovat ylipäätään läsnä koulutuksen ulkopuolelle jäävien nuorten tilanteissa. Nuorisobarometrin (2017) mukaan ei ole yllättävää, että erityisesti koulutuksen ulkopuolelle jääneillä terveydelliset syyt ovat olleet tärkeä keskeyttämisen peruste nimenomaan koulutuksen ulkopuolelle pysyvämmin jääneille. Keskeyttämisen syiden vakavuudesta voidaan päätellä jotain siitä, että pääasialliselta toiminnaltaan moni koulupudokas sanoo olevansa eläkkeellä, sairauslomalla tai kuntouttavassa työtoiminnassa. (Pekkarinen & Myllyniemi 2017, 46–47.)

Aikaisemmassa tutkimuksessa tulevat esiin myös *luottamuksen ja tuen puute*, jotka ovat moniulotteisia taustatekijöitä mahdollisesti koulupudokkuuden ja ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen taustalla. Yksi luottamuksen ulottuvuus on institutionaalinen luottamus, joka on nähty yksilöiden subjektiivisen hyvinvoinnin osatekijänä. Tutkimuksessa on selvitetty esimerkiksi nuorten aikuisten kokemuksia hyvinvointipalveluista tilanteissa, joissa heidän ongelmansa haettiin ratkaisua. Luottamus horjui, jos ei saanut oikea-aikaista apua. Onnistuneiden palvelukokemusten myötä sen sijaan vahvistui käyttäjän institutionaalinen luottamus. (Honkanen ym. 2018.) Luottamus kytkeytyy niin ikään tekijään *lapsuuden vaikeat elinolosuhteet*, sillä esimerkiksi lastenkotitaustaisilla on todettu olevan vaikeutta luottaa aikuisiin (ks. myös Mäkinen 2016, 9; Pekkarinen 2017, 180). Nuorilla voi olla taustallaan hoivan, huolenpidon ja perusturvallisuuden puutetta. Tutkimuksen mukaan sosiaalityön prosessissa nuoren luottamusta

työntekijään on korostettu. (Huovila 2013.) Luottamuksen avulla voidaan tukea nuoren sosiaalisia suhteita ja vähentää myös yksinäisyyden kokemuksia (Sipilä ym. 2011, 139). Nuorisobarometrin (2017) mukaan koulutuksen ulkopuolelle jääneillä keskeyttämisen syynä painottuvat opintoihin saadun tuen puute sekä se, että heille oli suositeltu keskeyttämistä. Haastatteluista ei saatu tietää taustatekijöitä, jotka olivat vaikuttaneet tuen puutteeseen tai kehotukseen opintojen keskeyttämisestä. (Pekkarinen & Myllyniemi 2017, 47.) Myös lastensuojelun kanssa tekemisissä olleet nuoret viestivät kannustusta vaille jäämisestä (Pekkarinen 2017, 183). Niin ikään luottamuksen puute viranomaisia ja esimerkiksi koulutusinstituutiota kohtaan tulee esiin tutkimuksessa koulutuksensa keskeyttäneiden nuorten kokemuksissa. Haastateltujen nuorten kokemuksissa riittävä määrä epäkunnioittavia ja leimaavia kohtaamisia lopulta ajaa nuoren pois koulun ja muiden palveluiden piiristä. (Mäkinen 2016, 9–10, 15.)

Edellisiin tekijöihin kytkeytyy niin ikään kiinnostava tekijä aikaisempaan tutkimukseen perustuen, joka on *tulevaisuuden usko*. Tutkimuksessa on nostettu esiin, että hyvinvoinnin alimmalla tasolla korostuvat nuorten aikuisten mukaan tulevaisuuden, elintason, terveyden ja yhteisöllisyyden merkitykset elämäntyytyväisyyden kannalta. Tulevaisuudenusko oli sekä hyvinvoinnin alimpia, että ylimpiä tasoja yhdistävä, potentiaalisiin elämäntyytyväisyyden nostaja (Kallunki & Lehtonen 2012, 369). Tutkimuksessa on muun muassa tuotu esiin, miten sillä on merkitystä tulevaisuuden suunnittelun kannalta, kuinka nuoret tulkitsevat taloudellisen niukuuden määrittävän heidän asemaansa, mahdollisuuksiaan ja heille keskeisiä elämän osa-alueita (Van Aeroschot ym. 2016, 548). Tutkimuksessa on selvitetty nuorten kokemuksia elämäntarkoituksellisuudesta ja hyvästä elämästä ja tuotu esiin, että nuorten kokemuksen mukaan tulevaisuuteen asetetut tavoitteet ja unelmat veivät heitä eteenpäin tässä hetkessä. (Juntunen 2018, 48.)

Aikaisemmassa tutkimuksessa tulevat esiin myös toisiinsa kietoutuvat tekijät *yksinäisyys, sosiaalinen eristäytyminen ja sosiaalisten verkostojen puute*. Tutkimuksessa on tarkasteltu koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten aikuisten hyvinvointia, joka on käsitteellistetty elämänlaaduksi. Yksinäisyyden kokemukset olivat tyypillisiä vastaajilla. Yksinäisyyden yleisyys liittyy osaltaan koulutuksen ja työn ulkopuolisuuteen, mikä merkitsee ulkopuolisuutta myös niiden varaan rakentuvista yhteisöistä. Monet olivat kokeneet yksinäisyyttä jo peruskouluaikanaan. (Aaltonen ym. 2018.) Kouluterveyskyselyssä todetaan, että yksinäisyys heijastuu myös moniin koulunkäynnin pulmiin, kuten lintsaamiseen ja uupumusasteiseen väsymykseen. Koulu- ja luokkayhteisöön kiinnittymisellä ja siihen liittyvällä yhteenkuuluvuuden tunteella on

valtava merkitys lasten ja nuorten terveydelle, hyvinvoinnille ja mahdollisuuksille oppia omien kykyjensä mukaisesti. (Halme ym. 2017, 15–16, 30.) Sosiaalisten verkostojen puutteen vaikutus tuli esiin myös tutkimuksessa alle 25-vuotiaiden helsinkiläisten nuorten kokemuksista perussosiaalityöstä. Nuorille perheen ulkopuolisten aikuisten läsnäolo oli erityisen tärkeää, koska heidän kasvuyhteisössään luotettavien ihmisten verkosto oli varsin rajattua. (Huovila 2013.) Sosiaalinen eristäytyminen on myös havaittu tutkimuksessa koskien koulupudokkaiden työuria. Huomattavan avun tarpeessa ovat sosiaalisesta elämästä eristäytyneet, esimerkiksi virtuaalimaailmaan koukuttuneet, jotka ovat vaarassa syrjäytyä koulutuksesta ja työelämästä. (Järvinen & Vanttaja 2013, 518.)

Omana tekijänään nousee myös esiin *koulukiusaamisen uhriksi joutuminen*. Tutkimuksen mukaan monet koulutuksen ja työn ulkopuolelle joutuneet ovat joutuneet myös koulukiusaamisen ja väkivallan uhreiksi (Aaltonen ym. 201; Mäkinen 2016, 9; ks. myös Pekkarinen 2017, 181; ks. myös Halme ym. 2017, 17). Myös Kouluterveyskyselyn mukaan koulukiusatuksi joutuneilla nuorilla on huomattavasti muita yleisemmin koulunkäyntiin liittyviä ongelmia, kuten uupumusasteista väsymystä koulunkäynnissä ja luvattomia poissaoloja (Halme ym. 2017). Massenusperäiseen työkyvyttömyyteen johtavia prosesseja tutkittaessa on havaittu, että nuorten aikuisten ongelmien taustalla voi olla vakavaa koulukiusaamista (Rikala 2018). Mäkisen (2016, 11) tutkimuksessa koulutuksen keskeyttäneistä nuorista tuli esiin, että he olivat kokeneet ulkopuolelle jäämistä, toiseutta ja toisenlaisuutta. Kiusatun asema kavensi nuoren toimintamahdollisuuksia koulun arjessa.

Johtopäätökset nuorten elämän kriittisistä tekijöistä koulutussiirtymissä

Edellä käsiteltyjen tutkimusten ja niistä koostettujen kriittisten tekijöiden pohjalta voidaan todeta, että on olemassa useita tärkeitä huomion vaativia asioita, jotta nuorten koulupudokkuutta ja ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä voitaisiin ehkäistä. Näitä ovat *varhainen puuttuminen, nuorten ja perheiden varhainen tukeminen, moniammatillinen yhteistyö, tuen oikea-aikaisuus, nuorten kokonaisvaltainen tuki, joka sisältää luottamusta, arvokkuuden kokemista, nuoren verkostojen vahvistamista ja tukea*.

Varhaisen tuen ja perheiden tukemisen merkitys on olennainen syrjäytymisen ehkäisyssä, (Myrskylä 2012, 7). Erityisesti koulutussiirtymiin liittyen oppilaitoksissa tulisi panostaa nuorten tukeen ja ohjaukseen. Ammatinvalintaan liittyviä asioita olisi tärkeää pitää painokkaasti

esillä jo peruskoulussa, ja peruskoulun työelämään tutustumisjakso voisi antaa mahdollisimman monipuolisen kuvan työelämästä ja siinä vaadittavista taidoista (Pekkarinen & Myllyniemi 2017). On tärkeä kysymys, miten apua ja tukea tarvitsevat nuoret tavoitettaisiin nykyistä aikaisemmin (Huovila 2013; ks. myös Halme ym. 2017, 65). Tukitoimia tulisi suunnata nuoriin, joilla on oppimisvaikeuksia ja koulunkäyntiongelmia (Järvinen & Vanttaja 2013). Tarvitaan erityisesti moniammatillista yhteistyötä. Nuorten hyvinvoinnin varmistamiseksi tarvitaan voimien yhdistämistä, esimerkiksi nuorisotyön ja sosiaalityön sekä yhteistyötä kaikkien paikallisten toimijoiden kanssa. Yhteiskunnallinen vastuu sisältää yhteisen huolen kantamisen nuorista. (Pohjola 2009, 38–39.) Monialainen auttaminen, tuen tarpeiden tunnistaminen ja niihin puuttumisen toteuttaminen edellyttävät kansallisesti yhdenmukaisia ja paikallisesti sovellettavia käytäntöjä sekä niistä vastaavia tahoja. Ammattilaisten riittävä osaaminen on myös varmistettava. (Halme ym. 2017, 65.)

Myös nuorten voimavarojen tukeminen on tärkeää. Esimerkiksi tilanteissa, joissa nuorella on takanaan yksi tai useampi aikaisempi koulutusvalinta, joka ei ole johtanut tutkintoon. Merkittävää on myös tieto, että onnistunut koulutusvalinta edellyttää tietoa eri koulutusvaihtoehdoista. Oppilaanohjaus nousee siten erittäin tärkeäksi. Ohjaukseen käytettävä aika tulisi kohdistaa nuorten tarpeiden mukaisesti. Osa tarvitsee enemmän tukea ja rohkaisua kuin toiset. Pelkkä ohjaaminen ammatillisiin opintoihin ei riitä, vaan nuoren kykyä selviytyä koulutuksesta, tukea hänen viihtymistään sekä osallisuutta kouluyhteisössä tulisi myös vahvistaa. (Haapakorva ym. 2017.) Myös Pekkarinen (2017, 185) korostaa, että tulisi entistä enemmän huomioida kouluyhteisön ilmapiiriä, opettajien työoloja ja oppilaiden keskinäisiä suhteita sekä viihtymistä koulussa. Niin ikään Kouluterveyskyselyssä korostetaan, että tärkeässä roolissa ovat yksilöllinen oppilaan ja opinto-ohjaus sekä riittävät opiskeluhoollon palvelut. (Halme ym. 2017, 26). Opinto-ohjauksen aikana olisi tärkeää käydä keskustelua perheen ja vanhempien merkityksestä nuoren valinnoissa ja perheen koulutustasosta ja yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta sekä siitä, miten tämä otetaan huomioon ohjaustyössä, mitä mahdollisuuksia perheperintö sisältää ja mitä se mahdollisesti rajoittaa. Opinto-ohjauksessa tarvitaan yhteistyötä vanhempien kanssa. (Vanhalakka ym. 2018, 32.) Nuorten kokemuksissa tulee esiin, että he arvostavat mahdollisuutta tavata ammattilaisia joustavasti ja hoitaa asioita yhdessä, esimerkiksi tukea vieraisiin tilanteisiin (Mäkinen 2016, 10). Moni nuori koki kohtuuttomana, että ammatillisessa koulutuksessa vaadittiin paljon itseohjautuvuutta, luovuutta ja neuvokkuutta. Osalla nuorista oli myös takanaan useampi koulutuksen keskeyttämiskokemus, joten heidän oli vaikea uudelleen asettua koulutuspolulle. (Mäkinen 2016, 12.)

On huolestuttava tieto, että on nuoria, jotka eivät koe kuuluvansa kouluuyhteisöön. Tämä ”ulkopuolisuuden tunne” voi olla yhtenä tekijänä koulupudokkuuden taustalla. Siten yksilöllisten hyvinvointikokemusten ymmärtäminen on tärkeää. Esimerkiksi kiusaamiskokemusten tilanteessa on olennaista tietää, mitä nämä kokemukset merkitsevät yksilölle ja miten ne ovat kytköksissä hänen hyvinvointiinsa. (Pulkkinen ym. 2017, 130.)

On kiinnostava ja keskeinen kysymys, miten luodaan nuorten näkökulmasta merkityksellistä elämää, rakennetaan tulevaisuutta, tuetaan heidän toiveitaan ja haaveitaan sekä miten vahvistetaan nuorten uskoa tulevaisuuteen.

Lähteet

Aaltonen, S., Kivijärvi, A. & Myllylä, M. (2018). Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi. *Yhteiskuntapolitiikka*. Analyysi. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018110147048>

Haapakorva, P., Ristikari, T. & Kiilakoski, T. (2017). Toisen asteen opintojen keskeyttämisen taustatekijöitä. Teoksessa E. Pekkarinen & S. Myllyniemi (toim.), *Nuorisobarometri 2017. Opin polut ja pientareet. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja*, nro 200, (s. 167–177).

Halme, N., Hedman, L., Ikonen, R. & Rajala, R. (2017). *Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017: Kouluterveyskyselyn tuloksia*. Helsinki: Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos.

Honkanen, K., Poikolainen, J. & Karlsson, L. (2018). Hyvinvointipalvelukokemukset tuentarvitsijan institutionaalista luottamusta rakentamassa. Tarkastelussa lapsiperheiden vanhempien sekä nuorten aikuisten kokemukset hyvinvointipalveluista. *Yhteiskuntapolitiikka*, 83 (5–6), 532–543.

Huovila, E. (2013). *Identiteettiä rakentamassa Alle 25 -vuotiaiden helsinkiläisten nuorten kokemuksia perussosiaalisuudesta*. Helsingin yliopisto. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus.

Ilmakunnas, I., Kauppinen, T. M. & Kestilä, L. (2015). Sosioekonomisten syrjäytymisriskien kasautuminen vuonna 1977 syntyneillä nuorilla aikuisilla. *Yhteiskuntapolitiikka*, 80 (3), 247–262.

Juntunen, A. (2018). ”Pitää saada itkee ilosta ja surustakin” – nuoret ja hyvän elämän rakennusaineet. *Nuorisotutkimus*, 36 (2), 35–54.

Järvinen, T. & Vanttaja, M. (2013). Koulupudokkaiden työurat. Vuosina 1985 ja 1995 koulutuksen ja työn ulkopuolella olleiden nuorten urapolkujen vertailua. *Yhteiskuntapolitiikka*, 78 (5), 509–519.

Kataja, K., Ristikari, T., Paananen, R., Heino, T. & Gissler, M. (2014). Hyvinvointiongelmien ylisukupolviset jatkumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 79 (1), 38–54.

Kallunki, V. & Lehtonen, O. (2012). Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyden osatekijät hyvinvoinnin eri tasoilla. *Yhteiskuntapolitiikka*, 77 (19), 359–374.

Kuntakoonti 2018. *Lapin maakuntauudistuksen esivalmistelu*. Dia-esitys.

Mäkinen, S. (2016). Nuorten toimijuuden tilat ja rajat koulutuksen katveista kerrottuna. *Nuorisotutkimus*, 34 (2), 3–18.

Myrskylä, P. (2012). *Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* EVA analyysi. Saatavilla: <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjailyminen.pdf>

Palola, E., Hannikainen-Ingman, K. & Karjalainen, V. (2012). *Nuoret koulutuspuodokkaat sosiaalityön asiakkaina - Tapaustutkimus Helsingistä. Raportti 29/2012*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. (toim.) (2017). *Nuorisobarometri 2017. Opin polut ja pientareet. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja (200)*.

Pentikäinen, E., Luomala, J. & Euro, A. (2017). Toisen asteen koulutus on monelle liian kallis. Näkökulmia. Teoksessa E. Pekkarinen & S. Myllyniemi (toim.), *Nuorisobarometri 2017. Opin polut ja pientareet. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja, nro 200*, (s. 163–165).

Pohjola, A. (2009). Nuorisotyön ja sosiaalityön rajapinnoilla. Teoksessa S. Raitakari & E. Virokannas (toim.), *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Julkaisuja 96, (s. 21–40). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura.

Pulkkinen, J., Rautopuro, J. & Välijärvi, J. (2017). Kaikki hyvin? Suomalaisnuorten hyvinvointi nuorisobarometrin ja PISA-tutkimuksen tulosten valossa. Teoksessa E. Pekkarinen & S. Myllyniemi (toim.), *Nuorisobarometri 2017. Opin polut ja pientareet. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja, nro 200*, (s. 121–130).

Raitasalo, K., Holmila, M. & Jääskeläinen, M. (2016). Vanhempien päihdeongelmista aiheutuvat haitat lapselle. Teoksessa M. Holmila, K. Raitasalo & C. Tigerstedt (toim.), *Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot - vanhemmat, lapset ja alkoholi* (s. 83–96). Helsinki: Terveiden ja Hyvinvoinnin laitos.

Rikala, S. (2018). Masennus, työkyvyttömyys ja sosiaalinen eriarvoisuus nuorten aikuisten elämänsä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 83(2), 159–170.

Sipilä, N., Kestilä, L. & Martikainen, P. (2011). Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen. Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa? *Yhteiskuntapolitiikka*, 76(2), 121–133.

Van Aeroschot, L., Häikiö, L., Snellman, K. & Kallinen, Y. (2016). Nuoret, pienituloisuus ja asuinalueiden eriytyminen. Lähiössä asuvien nuorten käsityksiä taloudellisesta niukkuudesta. *Yhteiskuntapolitiikka*, 81(5), 540–550.

Vanhalakka-Ruoho, M., Silvonen, J., Koski, L., Tamminen, M. & Tuononen, M. (2018). Nuori ja perhe - toimintakäytäntöjä, merkityksenantoja ja suunnanottoja koulutussiirtymissä. *Nuorisotutkimus*, 36(2), 19–34.

4 Rovaniemen koulutuskuntayhtymä, REDU

4.1 Taustatietoa REDU:sta

Paula Moilanen

Rovaniemen koulutuskuntayhtymä järjestää ammatillista koulutusta, oppisopimuskoulutusta sekä vapaan sivistystyön mukaista koulutusta. Koulutuskuntayhtymän jäsenkuntia ovat Kemijärven ja Rovaniemen kaupungit sekä Kittilän, Ranuan ja Sodankylän kunnat. Lisäksi kuntayhtymään kuuluu Kolarin kunta sopimusperusteisena kuntana. Ammattikoulutuksen yhteistoimintaa kehitetään lukio-opetuksen ja muiden koulutusasteiden sekä elinkeinoelämän toimijoiden kanssa. Kuntayhtymä tarjoaa myös palveluliiketoimintana koulutus- ja liikuntapalveluita. Koulutuskuntayhtymän arvot ovat vastuullisuus, avoimuus ja oppivuus. Visiona on olla lappilainen, kansallisesti arvostettu oppimis- ja kehittäjäverkosto, joka palvelee toiminta-alueitaan, hyödyntää pedagogista johtajuutta ja toimii kansainvälisesti. (REDU 2019b; REDU 2019e, 5.)

Koulutuskuntayhtymän (REDU) organisaatio muodostuu tulosalueista, osakeyhtiöistä sekä sisäisten palvelujen yksiköistä. Kuntayhtymän perussopimuksen ja hallintosäännön mukaisesti yhtymäkokous päättää kuntayhtymän tulosalueista, liikelaitoksista ja osakeyhtiöistä ja sisäisten palvelujen yksiköistä vuosittain kuntayhtymän talousarviossa. REDU:n tulosalueet ovat Lapin koulutuskeskus REDU ja Santasport Lapin Urheiluopisto. Tulosalueet jakaantuvat toimialoiksi, oppilaitospalveluiksi tai muiksi sisäisiksi yksiköiksi ja tiimeiksi. REDU:n sisäisten palvelujen yksiköt ovat hallinto-, henkilöstö-, talous- koulutuksen järjestäjän-, IT-, ja kiinteistöpalvelut. Osakeyhtiöitä ovat REDU Edu Oy ja Santasport Finland Oy. (REDU 2019a.)

Toimintayksiköt ja koulutusalat

Lapin koulutuskeskus REDU:ssa on toimintayksiköitä viidellä eri paikkakunnalla. Rovaniemellä sijaitsevat viisi toimintayksikköä. Kittilässä, Kemijärvellä ja Sodankylässä sijaitsevat toimintayksiköt. REDU järjestää ammatillista perustutkinto koulutusta liikunta-, kulttuuri- ja kasvatusaloilla, metsä-, infra- ja kuljetusaloilla, palvelu- ja hyvinvointialoilla, teknologia-alalla, sekä TELMA ja VALMA -koulutusta. (REDU 2019c.)

Jokiväylän toimintayksikössä Rovaniemellä sijaitsevat kone- ja tuotantotekniikan, lentokoneasennuksen, liiketoiminnan, matkailualan, hotelli- ja cateringalan, maanmittaustekniikan, pintakäsittelyalan, puuteollisuuden, rakennusalan, talotekniikan, sähkö- ja automaatiotekniikan,

tekstiili- ja vaatetusalan, tieto- ja viestintätekniiikan, tieto- ja tietoliikennetekniikan sekä valmentavien koulutusten (VALMA/TELMA) koulutuksen tilat. Toimintayksikön yhteydessä on opiskelija-asuntola. (REDU 2019c.)

Jänkätien toimintayksikössä Rovaniemellä sijaitsevat ajoneuvotekniikan, automaalauksen, autokorikorjauksen, elintarvikealan, kaivosalan, luonto- ja ympäristöalan, logistiikka- ja kuljetusalan, maanrakennuksen ja metsäkonealan opetustilat. Toimintayksikön yhteydessä on opiskelija-asuntola. (REDU 2019 c.)

Porokadun toimintayksikössä Rovaniemellä sijaitsevat sosiaali- ja terveysalan ja kauneus- ja hiusalan opetustilat. Kiinteistössä toimii myös Rovaniemen ammattilukio. Santasport Lapin Urheiluopistolla Ounasvaaralla sijaitsevat liikunnanohjauksen, tanssialan ja kasvatus- ja ohjausalan opetustilat. Samoissa tiloissa toimii Lapin kesäyliopisto. (REDU 2019c.)

Kittilän toimintayksikössä on matkailualan, hotelli- ja cateringalan, sosiaali- ja terveysalan sekä valmentavaa (VALMA) koulutusta. Kemijärven toimintayksikössä on kone- ja tuotantotekniikan, liiketoiminnan, metsäalan, rakennusalan, sosiaali- ja terveysalan sekä valmentavan (VALMA) koulutusten opetustilat. Sodankylän toimintayksikössä on kaivosalan, liiketoiminnan, matkailualan, hotelli- ja cateringalan, rakennusalan, sosiaali- ja terveysalan, sähköalan, talotekniikan sekä valmentavien (VALMA JA TELMA) koulutusten opetustiloja. Toimintayksiköiden yhteydessä on opiskelija-asuntolat. (REDU 2019c.)

Henkilöstön määrä

Lapin koulutuskeskus REDU:n henkilöstön määrän tarkastelussa tulee huomioida, että sisäisten palveluiden, hallinto- ja IT- palveluiden sekä kiinteistöpalveluiden työntekijät tuottavat palveluita myös Santasport Lapin Urheiluopistolle. Henkilöstön määrän kehitystä kuvaa parhaiten henkilötyövuosien kertymä. Se tarkoittaa vuoden aikana tehtyjä työtunteja muutettuna täyttä työaikaan tekevän henkilön työpanokseksi. Henkilöstötyövuosina ilmoitettuna kuntayhtymän henkilöstömäärä oli 449 htv/2018. Henkilöstömäärä on vähentynyt vuosien 2015–2018 aikana 158 henkilötyövuotta. Kuntayhtymällä oli 31.12.2018 töissä 477 henkilöä. Prosentuaalisesti koko henkilöstön määrä on vähentynyt 2,9 % verrattuna henkilöstön määrään 31.12.2017. (REDU 2019d, 2–9.) Rovaniemen koulutuskuntayhtymän henkilöstön työsuhteen laatua sekä henkilöstön jakautumista eri työtehtäviin tarkastellaan taulukossa 1.

Taulukko 1. Rovaniemen koulutuskuntayhtymän henkilöstön työsuhteen laatu ja henkilöstön osuus työtehtävittäin 31.12.2018

Henkilöstön työsuhteen laatu	lkm	Henkilöstön työtehtävät	%
Vakinainen, kokoaikainen	394	Opetustehtävät	55
Määräaikainen, kokoaikainen	53	Projektit	3
Vakinainen, osa-aikainen	8	Johtotehtävät	2
Määräaikainen, osa-aikainen	6	Opetuksen tuki, valmennus ja muut tukipalvelut	40
Osa-aikaeläkeläinen	16		
Yhteensä	477	Yhteensä	100

Vuoden 2018 lopussa Rovaniemen Koulutuskuntayhtymässä opetustehtävissä oli 260 henkilöä (taulukko 2). Opetustehtävissä työskentelevistä 245 henkilöä työskenteli Lapin koulutuskeskus REDU:ssa ja 15 Santasport Lapin urheiluopistossa. (REDU 2019d.)

Taulukko 2. Rovaniemen Koulutuskuntayhtymän opetushenkilöstö 31.12.2018

Koulutusala	Opetushenkilöstön lkm aloittain
Metsä-, infra- ja kuljetusalat	55
Opiskelijapalvelut	10
Oppimisen suunnittelu ja kehittäminen	37
Palvelu- ja hyvinvointialat	89
Ravintolapalvelut	1
Teknologia-alat	53
Urheiluopisto Santasport	15
Yhteensä	260

Lapin koulutuskeskus REDU:ssa työskenteli 27 henkilöä ohjauksen ja erityisintuen tehtävissä vuoden 2018 lopussa (taulukko 3). Opetus- ja ohjauksen ja erityisintuen henkilöstö työskentelee nimetyn toimintayksikön lisäksi kaikissa toimintayksiköissä tarpeen mukaan. Suurin osa henkilöstöstä on vakinaisessa palvelussuhteessa ja kokoaikaisessa virassa/toimessa.

Taulukko 3. REDU:n ohjaus- ja erityisentuen henkilöstö 31.12.2018

Ohjaus- ja tukihenkilöstö	lkm
Opinto-ohjaaja, kokoaikainen	8
Opinto-ohjaaja, osa-aikainen	3
Erityisopettaja, kokoaikainen	4
Erityisopettaja, osa-aikainen	3
Asuntola- ja vapaa-ajan ohjaaja, kokoaikainen	7
Asuntola- ja vapaa-ajan ohjaaja, osa-aikainen	2
Yhteensä	27

Henkilöstön ikäjakauma ei ole muuttunut vuosien 2017–2018 aikana, suurin henkilöstöryhmä on 45–58-vuotiaat. Henkilöstöstä 57 % on naisia. Opetustyötä tekevien henkilöiden osalta naisten ja miesten suhteellinen osuus on lähes sama. REDU:n opetushenkilöstön kelpoisuus vuonna 2018 oli 96 % ja Santasportin 100 %. (REDU 2019d, 2–10.)

Opiskelijoiden määrä

Vuoden 2018 alusta alkaen opiskelijavolyymit lasketaan opiskelijavuosina (OV), jolla tarkoitetaan 365 opiskelupäivää. Opiskelupäiviin lasketaan viisi työpäivää viikossa ja kaksi vapaa-päivää. Opiskelupäiviin ei lasketa opiskelun keskeytyksiä eikä myöskään kesäaikana neljä viikkoa ylittävää opiskelun keskeytysaikaa. REDU:n opiskelijamäärä 20.3.2019 (satunnainen päivämäärä) lukumääränä ilmoitettuna oli 2957 opiskelijaa. REDU:ssa oli 31.12.2018 ammatillista perustutkintoa opiskelemissa 2949,2 opiskelijaa opiskelijavuosina ilmoitettuna. Lapin koulutuskeskuksessa ammatillista perustutkintoa opiskeli tuloksellisuustilaston mukaan 2681,4 opiskelijaa ja Santasport Lapin urheiluopistossa 267,8 opiskelijaa opiskelijavuosina ilmoitettuna. (REDU 2019e, 7, 33.)

Vuoden 2018 aikana Rovaniemen koulutuskuntayhtymän tulosalueilla oppilaitosmuotoisessa tutkintokoulutuksessa eli ammatillisissa perus-, ammatti-, ja erikoisammattitutkintokoulutuksissa olevista opiskelijoista keskeytti 374 opiskelijaa. Näin ollen negatiivinen keskeyttämisprosentti oli yhteensä 12,6 %. Keskeyttäneiden määrässä ei tilastoida opiskelijoita, jotka eivät ole

oikeutettuja perusrahoitukseen tai ovat vaihtaneet REDU:n sisällä eri koulutusmuotoon tai -alaan. Vuonna 2018 REDU:ssa suoritti tutkinnon yhteensä 1242 opiskelijaa, kun tarkastellaan suoritettuja perus-, ammatti-, ja erikoisammattitutkintoja. Lapin koulutuskeskuksessa suoritettuja tutkintoja oli 1166 ja Santasport Lapin urheiluopistossa 76. (REDU 2019e, 3–39.)

Lähteet

REDU (2019a). REDU:n organisaatio ja yksiköt. Saatavilla: <https://www.redu.fi/fi/REDU/yksikot>

REDU (2019b). Strateginen johtaminen. Saatavilla: <https://www.redu.fi/fi/REDU/Strategia>

REDU (2019c). REDU: Toimintayksiköt. Saatavilla: www.redu.fi/fi/REDU/yksikot/Koulutuskeskus

REDU (2019d). Henkilöstöraportti 2018. Lapin koulutuskeskus REDU – Santasport Lapin Urheiluopisto. Saatavilla: www.redu.fi/loader.aspx?id=eb709c47-9454-4349-af7c-a44c6ed562d7

REDU (2019e). Rovaniemen koulutuskuntayhtymän toimintakertomus ja tilinpäätös 2018. Saatavilla: www.redu.fi/loader.aspx?id=bb73599f-500d-44aa-84ef-9165bdf905d2

4.2 Tiedonsiirron ohjeistus Rovaniemen kaupungin ja REDU:n välillä

Suvi Lakkala

Koulutuksellisen siirtymän onnistumisen edellytyksenä ovat toimivat tiedonsiirtokäytänteet siirtymän eri vaiheissa. Rovaniemen kaupungin ja REDU:n yhteistyönä vuonna 2017 laaditut ohjeet mallintavat hyviä käytänteitä. Niiden avulla pyritään saavuttamaan oikein suunnatut ja ajoitetut tukitoimet, ennakoivan oppilashuollon toteutuminen ja opetus- ja ohjaushenkilöstön työn sujuvuuden lisääminen. Mallinnuksen periaatteina ovat opiskelijan opinnoissa menestymisen ja opintoihin kiinnittymisen tukeminen sekä turvallisen oppimisympäristön mahdollistaminen. Tiedonsiirron osat on jaoteltu perusopetuksen päättövaiheen ja toisen asteen alussa tehtäviin toimiin. Tässä selvityksessä esitellään toisen asteen osalta vain ammatillisia opintoja koskevat ohjeet.

Perusopetuksen päättövaiheen tiedonsiirto

Kaikista perusopetuksen päättävistä nuorista täytetään ohjaustoiminnan taustatietolomake peruskouluille (www.redu.fi) toukokuussa. Lomake sisältää tiedonsiirtoluvan. Lomakkeet toimitetaan elokuun 1. viikolla sen oppilaitoksen opintotoimistoon, josta oppilas on ottanut paikan vastaan. Vastuuhenkilönä toimivat opinto-ohjaajat. Tästä tiedonsiirrosta tiedotetaan oppilaita ja huoltajia opinto-ohjaajan ohjauskirjeessä. Huoltajia rohkaistaan kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön myös peruskoulun jälkeisissä opinnoissa.

Erityisopettajat ja opinto-ohjaajat järjestävät erityisen ja tehostetun tuen oppilaille tai muutoin yksilöllistä tiedonsiirtoa tarvitseville oppilaille yksilökohtaisia tutustumisia ja koulutuskokeiluja sekä niihin liittyen yksilökohtaisia tiedonsiirtopalavereja yhdeksannen luokan aikana. Tiedonsiirron toimet harkitaan opiskelijakohtaisesti.

Tiedonsiirto ammatillisten opintojen alussa

REDU pyytää kaikilta opintonsa aloittavilta opiskelijoilta ja heidän huoltajiltaan tiedonsiirtoluvan, joka sisältyy ohjaustoiminnan taustatietolomakkeeseen. Perusopetuksen opinto-ohjaajat toimittavat syksyn ensimmäisellä kouluviikolla ohjaustoiminnan taustatietolomakkeen siihen oppilaitokseen, josta oppilas on ottanut opiskelupaikan vastaan. Kopio tästä jää peruskoulun arkistoon. Rovaniemellä REDU:ssa opiskelunsa aloittavien opiskelijoiden taustatietolomakkeet toimitetaan Jokiväylän yksikön opintotoimistoon. Jokiväylän opintotoimisto toimittaa kopiot ammatilukiossa opintonsa aloittavien opiskelijoiden taustatietolomakkeista Porokadulle, ammatilukion opinto-ohjaajalle. Toisella paikkakunnalla sijaitseviin oppilaitoksiin taustatietolomakkeet toimitetaan postitse oppilaitoksen opintotoimistoon tai opinto-ohjaajalle.

Erityisen tuen ja tarvittaessa tehostetun tuen opiskelijoista pidetään ensimmäisen opiskeluvuoden alussa yksilökohtaiset tiedonsiirtopalaverit, joissa ovat mukana REDU:n opetuksen järjestämisestä vastaavat henkilöt sekä huoltaja, opiskelija ja lähettävän tahon erityisopettaja. Rovaniemellä peruskoulun erityisopettaja kutsuu palaverin koolle yhteistyössä vastaanottavan oppilaitoksen erityisopettajan kanssa. Opinto-ohjaaja toimittaa erityisopettajille tiedon siitä, mistä oppilaitoksesta kyseiset opiskelijat ovat ottaneet paikan vastaan. Yhteistyöpalaverista voidaan sopia Saattaen vaihto -tilaisuudessa, josta tiedotetaan erikseen. Tilaisuudessa siirretään luvanvaraisesti vain opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto. Muualla kuin Rovaniemellä opiskelunsa aloittavien erityisen tai tehostetun opiskelijoiden tiedonsiirtopalaverit järjestetään

puhelinpalavereina tarpeen mukaan. Myös muuhun huoleen liittyvän tarpeen perusteella voidaan pitää yksilökohtainen tiedonsiirtopalaveri.

4.3 Erityinen tuki ja sen järjestäminen REDU:ssa

Suvi Lakkala

Amisreformin jälkeen Lapin koulutuskeskus REDU:ssa päivitettiin erityisen tuen toiminta- ja kehittämissuunnitelma. Se jaetaan kahteen osa-alueeseen, jotka ovat (1) perustutkintojen, ammatti- ja erikoisammattitutkintojen sekä muissa koulutuksissa tarvittava erityinen tuki ja (2) valmentavassa koulutuksessa ja vaativan erityisen tuen koulutuksissa (VALMA ja TELMA) tarvittava erityinen tuki. Viimeksi mainitut on rajattu #Hyvinvoiva amis -hankkeen kohderyhmästä pois, joten tässä selvityksessä esitellään vain ensimmäisen osa-alueen suunnitelma.

Uusi ammatillisen koulutuksen laki (531/2017) 64§ säätelee erityisestä tuesta:

”Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea ammattitaitovaatimusten saavuttamiseksi. Erityisellä tuella tarkoitetaan opiskelijan tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista ja pedagogista tukea ja erityisiä opetus- ja opiskelujärjestelyjä.”

REDU:n toimintasuunnitelmassa todetaan, että erityisen tuen taloutta ohjaa REDU:n vuosittainen talousarvio. Erityisen tuen toimintatavat suunnitellaan toteutettavaksi tässä suunnitelmassa olevan osaamisala- ja tiimikohtaisen toteuttamissuunnitelman mukaisesti. Erityinen tuki suunnitellaan osaksi opettajien, erityisopettajien ja omaohjaajien työsuunnitelmaa. Tiimiesimies, tiimin opettajat ja erityisopettaja suunnittelevat yhdessä erityisen tuen resurssin jakamisen opettajien työajaksi, tarvittavien työ- ja opiskeluvälineiden hankkimiseksi sekä työpaikoilla tapahtuvan osaamisen hankkimisen koulutuskorvauksiin. Omaohjaajalle varataan HOKSin laadintaan, päivittämiseen ja opiskelijan ohjaamiseen vuosittain vahvistettava työaika. Erityisopettajat tarkistavat kaksi kertaa vuodessa erityistä tukea ja vaativaa erityistä tukea saavien opiskelijoiden määrän, tarpeet ja toimenpiteiden toteutumisen. Koulutuspäälliköt ja palvelupäällikkö vastaavat erityisen tuen kohdentamisesta, toteutumisesta, seurannasta ja arvioinnista.

Toimialapäälliköt ja palvelupäällikkö vastaavat erityisen tuen kohdentamisesta, toteutumisesta, seurannasta ja arvioinnista. Erityisen tuen suunnittelusta ja toteuttamista vastaavat kunkin toimialan ja/tai yksikön erityisopettajat. Erityinen tuki ja ohjaus voivat olla yksilö – tai pienryhmäohjausta, samanaikaisopetusta, monipuolisia opetusmenetelmiä, -materiaaleja ja

suorittamistapoja sekä työelämäohjausta / uraohjausta. Oppimisympäristöinä toimivat luokkahuone, työpajat, digitaaliset oppimisympäristöt ja työelämä.

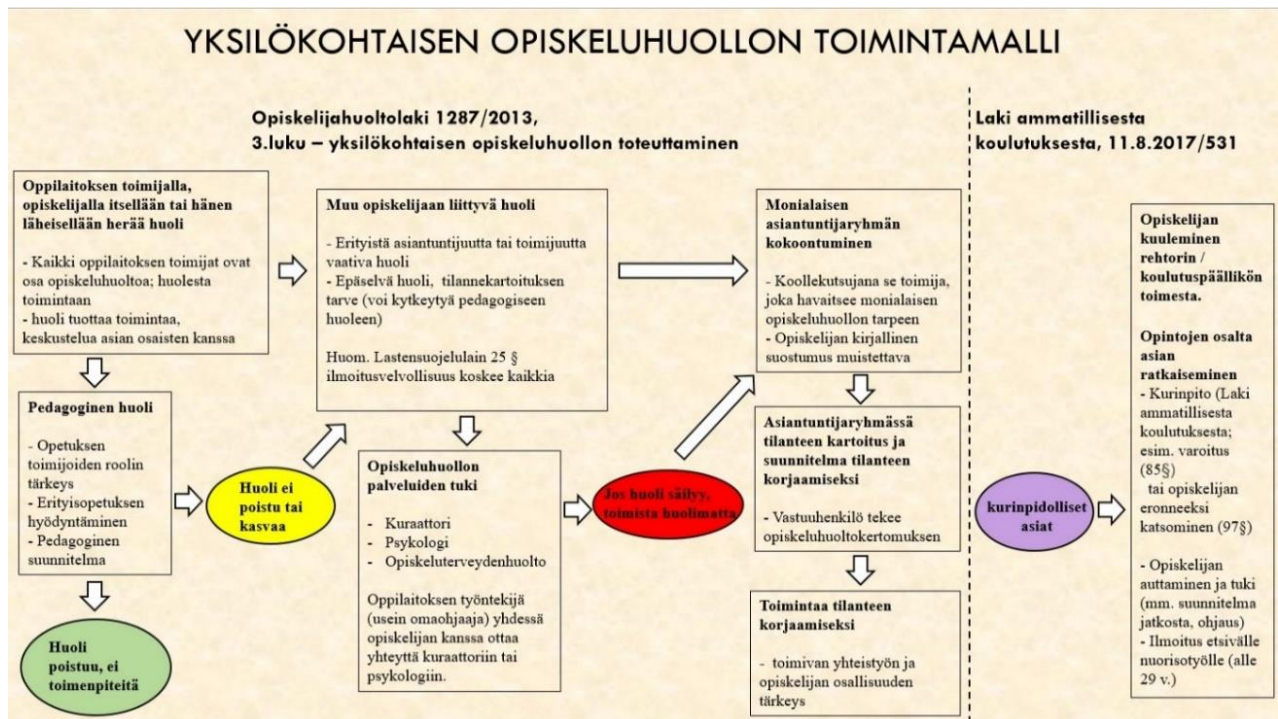
Toimintasuunnitelmassa todetaan, että oppimisen tukemisessa hyödynnetään moniammatillista yhteistyötä ja kokonaiskuntoutuksellista otetta ja että ohjaus kuuluu kaikille. Ohjaukseen osallistuvat päätetään tarpeen mukaan. Moniammatilliseen ohjaukseen voivat ottaa osaa esimerkiksi omaohjaaja, erityisopettaja, opinto-ohjaaja, yto-opettaja tai henkilöstön/opiskeluhuollon edustaja. Omaohjaajan roolia opiskelijan kokonaistilanteen tuntijana korostetaan. Opintojen yksilöllisen etenemisen turvaamisen lisäksi huomiota kiinnitetään soveltuvan ja esteettömän työpaikan löytämiseen, työpaikkaohjaajan perehdyttämiseen sekä tarvittavista tukitoimista sopimiseen. Tuettavan opiskelijan opintojen etenemisen prosessi on jaettu neljään vaiheeseen. Kuhunkin vaiheeseen on eritelty, mitkä ovat moniammatillisen tiimin vastuut opiskelijan opintojen eri vaiheissa. Opiskelijan prosessi muodostuu (1) koulutusalan valitsemisesta ja koulutukseen hakeutumisesta, (2) opintojen henkilökohtaistamisesta (erityinen tuki), (3) osaamisen hankkimisesta ja (4) opintojen päättämisestä ja valmistumisesta. Koulutuksen järjestäjän tehtävänä puolestaan on (1) ohjata sopivalle koulutusosalalle, (2) rakentaa opiskeluedellytykset, (3) antaa yksilöllistä tutkintotavoitteista koulutusta ja (4) suunnata opiskelija työhön, itsenäiseen elämään ja jatko-opintoihin. Opiskelijan opintojen prosessi ja työntekijöiden vastuualueet on esitelty yksityiskohtaisesti liitteessä 1. Opiskelijan opintoprosessit ja ammatilliset vastuuhenkilöt. Kaavio on erinomainen pohja eri alojen ammattilaisille, kun he miettivät keskinäistä työnjakoaan opiskelijan tukemisessa.

4.4 Opiskeluhuollon käytänteet REDU:ssa

Erkki Kuure

Elokuussa 2014 käyttöön otettu oppilas- ja opiskelijahuoltolaki toi mukanaan runsaasti muutoksia Suomen oppilaitosten opiskeluhooltoon ja sen toteutukseen. Lain esittämät ja painottamat asiat ovat tietyiltä osin selkeämmin nähtävissä, joskin osa lainkohdista hakee vielä muotoaan käytännön tasolla. Uudessa laissa opiskeluhoolto eritellään joko yksilö- tai yhteisöllisenä toimintana. Perinteisesti yksilötasolla tapahtuva opiskeluhoolto on ollut selkeästi näkyvämpää ja selkeämpää. Uusi opiskeluhooltolaki kuvaa yksilökohtaisen opiskeluhoollon toteuttamista seikkaperäisesti, mutta yhteisöllisen opiskeluhoollon käytännön toteutus jää jokseenkin hämärän peittoon. Myös REDU:n tasolla tilanne on samankaltainen kuin laissa; yksilötasolla toiminnan tapa on saanut selkeämmän muodon kuin yhteisötasolla. Kuviossa 1. on pelkistetysti

nähtävissä REDU:n **yksilökohtaisen opiskeluhuollon malli**. Kaavion ovat laatineet Rovaniemen kaupungin toisen asteen kuraattorit.

Kuvio 1. REDU:n yksilökohtaisen opiskeluhuollon malli

Yksilökohtainen opiskeluhoito käynnistyy pääsääntöisesti jostakin opiskelijaan liittyvästä ongelmasta tai huolesta. Toisella asteella opiskeluun liittyviä ongelmia (kuten opinnoista suoriutuminen tai niiden eteneminen) on runsaasti ja toiminta asioiden korjaamiseksi on osa toimijoiden arkea. Huomattavalla osalla opiskelun haasteet voidaan ratkaista erilaisin opetuksen järjestelyin, kuten opintoja suunnittelemalla tai erityisopetuksen tuen keinoin. Kaavion vasemmassa reunassa mainittu ”pedagoginen huoli” voi olla mahdollisesti hyvinkin korjattavissa pedagogisten ratkaisujen avulla. Ideaalitulanteessa opintoihin liittyvä huoli voi poistua jo opettajan ja opiskelijan yhteisessä keskustelussa.

Mikäli huoli ei vähene ja ”oppilaitoksen työntekijä arvioi, että opiskeluvaikeuksien tai sosiaalisten tai psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi taikka poistamiseksi tarvitaan opiskeluhoollon psykologi- tai kuraattoripalveluja” (Opiskeluhooltolaki 1287/2013, 16 §), niin työntekijän on yhdessä opiskelijan kanssa otettava yhteys joko kuraattoriin tai psykologiin. Opiskeluhoollon palvelut ovat myös opiskelijan oikeus (mt. 15 §) ja huomattava osa esimerkiksi kuraattorin asiakkuuksista tulee myös opiskelijan omasta aloitteesta, joskin suurin osa ohjautuu opetushenkilöiden toimesta. REDU:ssa kuraattoreita toimii tällä hetkellä viisi ja psykologeja vain

yksi, joten tämän resurssiin mukaan suurin osa opiskelijoista ohjautuu kuraattoripalvelun piiriin. Tähän liittyy myös se seikka, että kuraattoripalveluilla on ollut perinteisesti jalansija oppilaitosten toiminnassa. Psykologipalvelut ovat uusi ja jalostuva osan opiskeluhuollon arjessa. Opiskelijan asian eteneminen kuraattori- tai psykologipalveluissa tai opiskeluterveydenhuollossa on hyvin pitkälle tapauskohtainen asia. Asiantuntija-avun myötä opiskelijan ongelmallinen tilanne voi korjaantua jopa yhdellä tai muutamilla tapaamiskerroilla (esimerkiksi opintoetuuksiin liittyvät asiat). Vastaavasti asian hoitaminen voi olla pitkäkestoinen, tiiviimpää työskentelyä vaativa prosessi.

Opiskeluhuoltolain uudistus toi mukanaan käsitteen monialainen asiantuntijaryhmä, ja nimensä mukaisesti se edustaa eri toimijoiden edustamaa asiantuntijuutta. REDU:ssa ryhmä kootaan, kun havaitaan tarve monialaiselle yhteistyölle ja asiantuntijuudelle. Näin ollen asiantuntijaryhmä voidaan koota jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Ryhmän muodostamisen ja kokoon-tumisen ehdottomana edellytyksenä on se, että asiasta sovitaan opiskelijan kanssa. REDU:lla on käytössä oma kaavakkeensa, mihin merkitään muun muassa ryhmän kokoonpano ja käsiteltävät asiat. Opiskelija vahvistaa suostumuksensa allekirjoituksellaan. Alaikäisen opiskelijan huoltaja(t) ovat pääsääntöisesti osallisena neuvottelussa. Monialaista asiantuntijuutta hyödyntäen neuvottelussa laaditaan suunnitelma tilanteen korjaamiseksi. Opiskeluhuoltolain mukaisesti ryhmän vastuhenkilö kirjoittaa sovitut asiat ylös ja laatii opiskeluhuoltokertomuksen. REDU:lla on käytössä tätä varten sähköinen AURA OHK -järjestelmä, mikä sinällään toimii hyvin, mutta vain osalla henkilökunnasta on järjestelmä käytössä. Asiantuntijaryhmä kokoon-tuu tarvittaessa uudelleen saman opiskelijan asiassa. Tärkeää on tilanteen seuranta, ja tässä ryhmän vastuhenkilöllä on vastuullinen tehtävä.

On mahdollista, että kaikesta asiantuntija-avusta ja tuesta huolimatta nuoren tilanne opintojen osalta ei korjaannu. Oppilaitoksen toimintaa ohjaa merkittävästi laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) ja toisinaan opiskelijan tilanne joudutaan ratkaisemaan yhdessä kuulemistilaisuudessa. Tyypillinen tilanne on se, että opiskelija ei ole osallistunut pitkään aikaan opinto-suunnitelman mukaiseen opetukseen. Tällaisessa tilanteessa koulutuspäällikkö lähettää opiskelijalle kirjallisen kutsun kuulemistilaisuuteen. Tuossa tilaisuudessa opiskelija saa tilaisuuden tulla kuulluksi ja osaltaan päättää, aikooko jatkaa opintojaan vai ei. Opiskeluhuollollinen tuki on läsnä myös kuulemistilaisuuksissa ja tuolloin opiskelijan kanssa pohditaan opiskelijan elämänpolkuja eteenpäin sekä tarvittaessa ohjataan tuen piiriin (esimerkiksi ohjaus Edurolle tai

Ohjaamoon). Mikäli nuori eroaa tai katsotaan eronneeksi, tästä menee lakisääteisesti tieto etsivälle nuorisotyöntekijälle.

Ennaltaehkäisevä opiskeluhoito sanapari pitää sisällään paljon. Opiskeluhoitolaki painottaa tässä yhteydessä yhteisöllistä opiskeluhoitoa, millä tiivistetysti ilmaistaan toimintakulttuuria/toimia, joilla edistetään sosiaalista hyvinvointia oppilaitosyhteisössä. Laki ei tässä yhteydessä juurikaan mene käytännön tasolle, vaan antaa lähinnä suuntaviivoja ja tiettyjä avainsanoja, kuten *sosiaalinen vastuullisuus*, *vuorovaikutus*, *osallisuus*, *hyvinvointi*, *turvallisuus tai esteettömyys*. Koulutuskeskus REDU:ssa on laadittu opiskeluhoitosuunnitelma tätä selvitystä tehtäessä, mihin on eritelty REDU:n opiskeluhoillon toiminta. Suunnitelman mukaan ennaltaehkäisevä opiskeluhoito toteutetaan seuraavia asioita painottaen:

Opiskelijoiden osallisuuden vahvistaminen: Opiskelijaraadit ja opiskelijakuntatoiminta lisäävät opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua oppilaitoksen asioihin. Ne ovat kanavia, joiden avulla ja kautta opiskelijoiden ääni tulee kuuluviin ja osaksi toimintaa. Myös tutortoiminta osaltaan vahvistaa osallisuutta oppilaitoksen arjessa.

Huoltajien osallisuuden vahvistaminen: Huoltajien osallisuutta voidaan vahvistaa kotiväen ja oppilaitoksen välisten yhteisten tapahtumien tai esimerkiksi kotiväen iltojen avulla. Osallisuuden vahvistamisessa auttaa myös yhteydenpito huoltajien kanssa opiskeluun liittyvissä asioissa. Lisäksi opiskeluhoolliset neuvottelut sekä StudentaPlus -järjestelmän huoltajaliittymä auttavat vahvistamaan huoltajien osallisuutta.

Yhteistyö ja verkostoituminen oppilaitoksen ja paikallisten toimijoiden kanssa: Ennaltaehkäisevää opiskeluhoitoa toteutetaan toimipisteen opiskeluhoitoryhmän säännöllisten koontumisten kautta, joissa keskiössä ovat oppilaitoksen opiskeluhoito ja sen kehittäminen opiskelijoiden yksilötason asioiden sijaan. Tiivis yhteistyö ja verkostoituminen paikallisten toimijoiden (esim. mielenterveystyö, nuorisotyö, sosiaalitoimi) kanssa ilmentävät myös opiskeluhoillon toimintaa. Yhteisiä neuvotteluja käydään niin yksittäisten opiskelijoiden kuin myös opiskeluhoillon/nuorten asioiden edistämiseksi. Myös toimijoiden kytkeminen oppilaitoksen arkeen esimerkiksi erilaisten teemapäivien muodossa tai opiskeluryhmien kanssa tehtävän toiminnan kautta ilmentävät opiskeluhoillon toimintaa. Lisäksi toimijoilla on Nuorisolain (1285/2016) mukainen ilmoitusvelvollisuus etsivälle nuorisotyölle oppilaitoksesta eroavista, alle 29-vuotiaista opiskelijoita.

Opintojen etenemisen seuranta: Opintojen alkuvaiheessa painottuu siirtymävaiheen tuki: ta-
loon, opintoihin ja toisiin tutustuminen on osa alkukuukausien toimintaa. Opiskelijoiden ryh-
mäyttämistä toteutetaan eri tavoin, kuten erilaisten yhteisöllisten tapahtumien muodossa. Siir-
tymävaiheeseen liittyy myös tiedonsiirto, jotta opiskelijoita voitaisiin tukea varhaisessa vai-
heessa. Syksyisin onkin pidetty ns. siirtopalaveripäivä, johon ovat osallistuneet alkavien ryh-
mien omaohjaajat ja peruskouluista opiskeluhuoltohenkilöstöä. Tiedonsiirtoon on kysytty lupa
kultakin opiskelijalta ja huoltajalta. Omaohjaaja ja opetushenkilöstö kantavat vastuuta opiske-
lijoiden opintojen etenemisestä. Sähköinen järjestelmä, StudentaPlus, on keskeinen työkalu
opintojen edistymisessä, ja sen avulla opiskelijoita voidaan ohjata varhaisessa vaiheessa. Opin-
tokertymän lisäksi opiskelijoiden läsnä-/poissaolot ovat tärkeä seurattava seikka varhaisen tuen
varmistamiseksi. Hyvinvoinnin ja terveydentilan seurannassa hyödynnetään valtakunnallisia
kouluterveyskyselyn tuloksia. Myös paikallisesti opiskeluterveydenhuolto toimii aktiivisesti
kartoittaen opiskelijoiden terveydentilaa tarkastuksin. Opiskelijoilta kerätään myös palautetta
opintoihin liittyen, jotta toimintaa voidaan kehittää.

Lähteet

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>

Rovaniemen Koulutuskuntayhtymä 2015. Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelma ja hyvinvointisuunnitelma
2015. (saatavilla REDU intrasta)

5 Selvityksiä ammatillisen koulutuksen opiskeluhollosta

Satu Narkaus

5.1 Opiskeluholloin toteutuminen Suomessa ja REDU:ssa

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI on arvioinut maanlaajuisesti oppilas- ja opiskelihuoltolain (1287/2013) toimeenpanon etenemistä sekä lain tavoitteiden toteutumista ammatillisessa koulutuksessa. (Frisk, Hietala & Kiesi 2018, 3–8, 181–193.) Karvi:n julkaisusta ei saa eroteltua tarkempaa tietoa paikallistasolla, esimerkiksi Lapissa tai yksittäisissä REDU:n toimintakunnissa. Raportti tarjoaa kuitenkin tietoa niistä tekijöistä, jotka vaativat korjaustoimenpiteitä kaikkialla Suomessa. Näihin tekijöihin ja niiden mahdolliseen ratkaisuun voidaan suunnata huomiota #Hyvinvoiva amis -hankkeessa. Karvi:n arviointi on tehty ennen reformin voimaantumista. Arviointiin osallistui 102 koulutuksen järjestäjää, 4395 ammatillisen koulutuksen toisen vuoden opiskelijaa sekä 15 viranomaistahojen ja sidosryhmien edustajaa. Tärkeää tietoa tarjoavat myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamat kouluterveyskyselyt. Lisäksi maanlaajuisia tuloksia voidaan tietyiltä osin peilata REDU:n opiskelijoiden antamaan Amispalautteeseen, jota on elokuuhun 2019 mennessä saatu kerättyä yhteensä 711 päättökyselyyn vastanneelta opiskelijalta. Seuraavissa kappaleissa käydään läpi opiskeluholloin keskeisiä muutoksia ja kehittämistä vaativia kohtia.

Karvi:n raportin mukaan opiskeluholloin suunnittelu ja toteutus ovat Suomessa tehostuneet lain voimaantumisen jälkeen. Tehostuneemman toiminnan lisäksi opiskeluhollosta on tullut myös entistä monialaisempi kokonaisuus, jossa toiminta on suunnitelmallisempaa sekä toimijoiden vastuut selkeämmät. Haasteita järjestäjillä on kuitenkin suunnitelmallisten toimintatapojen sopimisessa muun muassa sen varalle, kun opiskelija ei vastaa opiskeluholloin yhteydenottoihin tai kieltäytyy tapaamisista. Monista hyvistä muutoksista huolimatta opiskelijoiden mielenterveyspalvelujen, sosiaalipalvelujen ja lastensuojelun tarve ei ole vähentynyt. Myöskään vähentymistä ei ole tapahtunut opiskelijoiden keskeyttämisten ja opiskeluholloin korjaavien toimenpiteiden osalta, eikä koulutuksen läpäisy ole parantunut. Myös opiskeluholloin seurantaan ja arviointiin tulisi kiinnittää paremmin huomiota. (Frisk ym. 2018, 3–8, 181–193.)

Lakimuutoksen jälkeen opiskelijoiden terveyden, hyvinvoinnin ja opiskelukyvyn edistäminen on pääosin pysynyt ennallaan, opiskelijoiden psyykkisen terveyden edistämisen ja opiskelua edistävien tukipalveluiden järjestämisen tehostuessa eniten. Terveyden edistämiseen liittyen

vastaajat kokivat mielenterveyden ja turvataitojen edistämisen toteutuvan heikoimmin. Vastaajien mielestä melko hyvällä tasolla on myös opiskeluympäristön hyvinvoinnin edistäminen ja pääosin hyvällä tasolla oppilaitoksen hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen. Oppilaitoksen turvallisuutta voitaisiin kehittää muun muassa kiusaamista ennaltaehkäisemällä. (Frisk ym. 2018, 3–8, 181–193.) Maanlaajuisia tuloksia voidaan peilata REDU:n opiskelijoiden antamiin Amispalautteen päättökyselyn vastauksiin. Amispalautteen päättökyselyn pisteystasasteikkona on 1-5, jossa 5 tarkoittaa täysin samaa mieltä ja 1 täysin eri mieltä. Kyselyyn on 19.8.2019 mennessä vastannut 711 opiskelijaa. Kyselyyn vastanneista 90% oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että opiskeluympäristö on turvallinen. Lisäksi 58,9% vastaajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että kiusaamiseen, syrjintään tai häirintään puututaan. Kuitenkin täysin tai jokseenkin eri mieltä vastanneiden osuus oli yhteensä 16,7%, joten sen osalta olisi vielä parannettavaa. (Amispalaute 19.8.2019.)

KARVI:n raportin mukaan opiskelijoiden osallisuuden edistäminen ja vaikutusmahdollisuudet oppilaitosyhteisöön ovat Suomessa tehostuneet. Osallisuuteen liittyen tärkeimpänä kehittämis-kohteena pidettiin kuitenkin vaikuttamismahdollisuuksia yhteisistä asioista päättämiseen. (Frisk ym. 2018, 3–8, 181–193.) Myös Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) tekemän vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan ainoastaan 28,6 % lappilaisista ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista kokee omaavansa hyvät vaikutusmahdollisuudet koulussa (THL 2019). Tilanne on kuitenkin hieman parantunut, sillä vuonna 2017 samoin vastanneiden osuus oli vain 20,8 % (THL 2017). Amispalautteen vastausten mukaan REDU:n opiskelijoista 50,2% oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä ja 19% täysin tai jokseenkin eri mieltä väittämän ”minulla oli halutessani mahdollisuus osallistua oppilaitoksen toiminnan kehittämiseen” kanssa (Amispalaute 19.8.2019).

Raportin mukaan keskeiseksi epäkohdaksi koettiin myös se, että opiskeluhuollon painopiste ei ole vielä siirtynyt varhaiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisevään työhön eikä yksilöllisestä yhteisölliseen opiskeluhuoltoon. Ongelmien ennaltaehkäisy ja tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ovatkin lain myötä pysyneet pääosin ennallaan. Opiskelijat saavat lähes aina opiskeluhuoltopalveluita määräajassa. Vaikka opiskelijat kokivatkin saavansa opiskeluhuoltopalveluita suhteellisen hyvin, tulisi kiinnittää huomiota siihen, että myös työssäoppimisen aikana palvelut olisivat yhtä hyvin tavoitettavissa. (Frisk ym. 2018, 3–8, 181–193.)

Yksilölliseen opiskeluhuoltoon liittyen opiskelijat kokivat saavansa apua helposti terveydenhoitajapalveluista ja kuraattoripalveluista ja kohtalaisesti psykologi- ja lääkäripalveluista.

Opiskeluhoollon henkilöstön osallistuminen yhteisölliseen opiskeluhooltoon vaihteli ammattiryhmittäin. Kuraattorit osallistuivat aktiivisimmin yhteisölliseen opiskeluhooltotoimintaan ja psykologit ja lääkärit vähiten. Lakimuutoksen jälkeen opiskeluhooltohenkilöstön mitoituksen riittävyys on parantunut psykologien ja kuraattoreiden osalta. Tästä huolimatta pulaa on psykologeista ja lääkäreistä, jonkin verran myös kuraattoreista. Lisäksi henkilöstön osaamista tulisi kehittää opiskeluhooltoon liittyen. (Frisk ym. 2018, 3–8, 181–193.)

Opiskeluhoollon palveluiden saantia voidaan tarkastella myös vuosien 2017 ja 2019 kouluterveyskyselyiden tulosten avulla (taulukko 4). Tietoa on kerätty ammatillisen koulutuksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoilta. Tässä yhteydessä tarkastelu rajataan vain Lapin tuloksiin, jossa yhteenlaskettuina ovat apua tai tukea tarvinneiden naisten ja miesten tulokset. (THL 2017; THL 2019.)

Taulukko 4. Opiskeluhoollon palveluiden saanti Lapissa kouluterveyskyselyiden mukaan

Ei ole päässyt yrittämisestä huolimatta lukuvuoden aikana:		
Asiantuntija	2017	2019
Kouluterveydenhoitajalle	3%	2,7%
Koululääkärille	4%	2,4%
Kuraattorille	7,1%	8%
Koulupsykologille	12,5%	16,7%
Ei ole tarpeesta huolimatta saanut tukea ja apua hyvinvointiinsa:		
Asiantuntija	2017	2019
Kouluterveydenhoitajalta	8,2%	6,3%
Koululääkäriltä	15,4%	10,8%
Kuraattorilta	18,8%	15,6%
Koulupsykologilta	26,8%	29,1%

Karvin arviointiin verraten voidaan kouluterveyskyselyiden tulosten todeta olevan samansuuntaiset, sillä kehittämistä riittäisi esimerkiksi psykologille pääsemiseen sekä psykologilta avun saamiseen liittyen. Amispalautteen mukaan 74,4% REDU:n opiskelijoista oli täysin tai joksikin samaa mieltä siitä, että opiskeluhoollopalvelut (esimerkiksi terveydenhoitaja, kuraattori, psykologi) olivat tarvittaessa käytettävissä. Kuitenkin yhteensä 9,1% vastaajista oli väit-

tämän kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä. (Amispalaute 19.8.2019.) Kaiken kaikkiaan tuloksia tarkasteltaessa on hyvä ymmärtää se, että suuri osa nuorista on päässyt opiskeluhoollon palveluiden pariin ja saanut apua hyvinvointiinsa.

Karvi:n raportin mukaan parantamisen varaa olisi myös kodin ja oppilaitoksen välisen opiskeluhoollon liittyvän yhteistyön määrässä. Tarvetta olisi myös sopia huoltajien osallisuuden periaatteista. Hyvä on huomioda se, että mitä paremmin opiskelija tietää keneltä saa apua missäkin tilanteessa, sitä helpommaksi hän kokee avun pyytämisen ja saamisen. Myös oppilaitoksessa viihtyminen on myönteisesti yhteydessä avun pyytämisen ja vastaanottamisen helppouteen. Lisäksi raportissa todetaan, että korjausta vaativat tiedonsiirtoon liittyvät ongelmat eri hallinnonalojen välillä. Tietoa siirretään kohtalaisesti opintopolun nivelvaiheessa perusopetuksesta ammatilliseen peruskoulutukseen siirryttäessä. Myös viranomaisten välillä on edelleenkin turhia esteitä opiskeluhoollon liittyvän yhteistyön välillä. (Frisk ym. 2018, 3–8, 181–193.)

Lähteet

Amispalaute 19.8.2019. Vipunen – Opetushallinnon tilastopalvelu. Rovaniemen Koulutuskuntayhtymän raportti 19.8.2019.

Frisk, T., Hietala, R. & Kiesi, J. (2018). *Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 1287/2013 toimeenpanon arviointi ammatillisessa koulutuksessa. Julkaisut 5:2018*. Tampere: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2017). *Kouluterveyskyselyn tulokset*.

Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/kaikki-kouluterveyskyselyn-tulokset>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019). *Kouluterveyskyselyn tulokset*.

Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/kaikki-tulokset>

5.2 Opiskeluhuollon ilmeneminen REDU:n henkilökunnan kokemana

Parasta osaamista -koulutuksen itsearviointikyselyn yhteydessä selvitettiin REDU:n henkilökunnan näkemyksiä opiskeluhuollosta muutaman kysymyksen avulla. Kyselyyn vastanneista 163 henkilöstä valtaosa eli 148 oli opettajia. Vastaajista 11 sijoittui opinto-ohjaajan tai erityisopettajan tehtäviin ja loput vastaajista muihin tehtäviin. Vastaajilta tiedusteltiin kokemuksia opiskeluhuollon toiminnan merkityksellisyydestä. Kysymykseen vastasi 155 henkilöä, joista 115 vastaajaa koki opiskeluhuollon toiminnan erittäin tärkeäksi ja 35 melko tärkeäksi.

Suurin osa toiminnan kuvauksesta keskittyi vastaajiin eli lähtökohtaisesti opettajiin itseensä. Tämän jälkeen eniten kuvattiin opiskeluhuollon toimintaa yleensä ja tätä vähemmän yksittäisten opiskeluhuollon toimijoiden roolia. Pääasiassa toiminta ilmenee yksilökohtaisen ja korjauksen opiskeluhoitotyön kautta, jonka moniammatillisiin toimintoihin kukin toimija osallistuu oman ammattikuvansa kautta. Kehittämistoiminnan kannalta on tärkeää, että huomiota tulisi entistä enemmän suunnata ennaltaehkäisevän ja yhteisöllisen opiskeluhuollon suuntaan.

Opiskeluhooltoon liittyvät asiat ja tilanteet kyselyn mukaan

Parasta osaamista -koulutuksen itsearviointikyselyn vastauksissa opiskeluhoolto näyttäytyy erilaisten asioiden ja tilanteiden kautta. Asiat voidaan jakaa karkeasti erilaisiin ongelmatilanteisiin/asioihin, erityiseen tukeen sekä yksittäisiin asioihin. Ongelmatilanteet ovat keskeinen syy olla yhteydessä opiskeluhooltoon. Ongelmat liittyvät muun muassa opiskelijoiden poissaoloihin, keskeytyksiin tai eroamiseen sekä opiskelun sujumattomuuteen (esim. opinnot eivät etene, opintoja jäänyt rästiin, opiskelemattomuus, osallistumattomuus, säännölliseen opiskeluun sitoutumisen haasteet). Ongelmiin voidaan laskea kuuluvaksi myös opiskelijan elämäntilanteeseen tai elämänhallintaan liittyvät haasteet, keskittymishäiriöt ja ymmärtämishäiriöt, peliriippuvuus, asuntolaan jääminen, kiusaamiseen liittyvät asiat, jaksamiseen/terveyteen liittyvät ongelmat sekä moniongelmaisuus.

Opiskeluhoolto ilmenee myös erityiseen tukeen liittyvien asioiden kautta. Esimerkiksi erityisen tuen tarvetta selvitetessä ollaan tyypillisesti yhteydessä opiskeluhooltoon. Lisäksi on olemassa suuri joukko erilaisia yksittäisiä asioita, joissa tarvitaan opiskeluhoiltoa. Näitä asioita ovat opintojen tunnistaminen ja tunnustaminen, henkilökohtaistaminen/HOKS, opiskelijan tukeminen, opiskelijaan liittyvien asioiden hoitaminen sekä varhainen puuttuminen. Lisäksi opiskeluhoolto näyttäytyy tiedottavien sähköpostien kautta. Ajallisesti tarkasteltuna opiskeluhoilto

tulee hyvin usein työssä esille tarvittaessa, mutta moni kyselyyn vastanneista on tekemisissä opiskeluhoillon kanssa myös päivittäin, lähes päivittäin tai viikoittain.

Toimijoiden roolit opiskeluhoilossa kyselyn mukaan

Opiskeluhoito ilmeni Parasta osaamista -koulutuksen itsearviointikyselyn vastauksissa keskeisesti myös siihen kohdistuvan toiminnan kautta. Monista vastauksista oli tulkittavissa yleisesti opiskeluhoillon toimintaa, joka voidaan karkeasti jakaa opiskeluhoillon palveluiden pariin ohjaamiseen, palveluiden käyttämiseen sekä opiskeluhoillon toimijoiden kanssa yhteistyön tekemiseen. Niin kuraattoreiden, opinto-ohjaajien, erityisopettajien kuin terveydenhoitajienkin toiminta ilmenee kyselyyn vastanneiden työssä edellä kuvattujen toiminnan muotojen kautta. Opinto-ohjaajaa, kuraattoria ja erityisopettajaa yhdistää myös se, että heidän kanssaan tehdään yhteistyötä silloin, jos kyseessä on HOJKS-opiskelijoita tai erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita.

Kuraattorin omaan rooliin liittyy se, että hänen luokseen ohjataan muun muassa opiskelijoita, joilla on elämänhallinnan ongelmia, kuten poissaoloja. Kuraattori toimiikin apuna esimerkiksi ongelmatilanteissa ja lisäksi hänellä on keskeinen rooli myös opettajien arjen työn tukena. Kuraattorin toimintaan liittyen eräs vastaaja kuvasi, että kuraattoripalvelut ovat etäiset ja osittain ristiriitaiset, millä hän viittasi muodollisen kuraattorijärjestelmän ylläpitämiseen todellisten tulojen jäädessä epäselviksi.

Kyselyssä vastaajien pääasiallisen tehtävän osalta **opinto-ohjaaja ja erityisopettaja** niputettiin yhteen. Heidän tehtäviinsä kuuluvat niin yksilöllinen kuin yhteisöllinenkin opiskeluhoilotyö. Eräs toimija kuvasikin työtehtävänsä liittyvän laajasti opiskeluhoiltoon. Toimijoiden työhön voi sisältyä esimerkiksi huoltaja- ja verkostotapaamisia sekä toimimista opiskeluhoilutoryhmän jäsenenä. Vastanneiden mukaan molemmilta toimijoilta on mahdollista saada apua opiskelijoiden kanssa toimimiseen.

Opinto-ohjaajien roolia kuvastaa lisäksi se, että eräs vastaaja koki saavansa opolta tukea eri ratkaisujen tekoon, jos oma osaaminen ei riitä. Opinto-ohjaajat ovat apuna esimerkiksi osaamisen tunnistamisen kirjaamisessa, YTO-pakollisten ja -valinnaisten valinnassa ja ilmoittamisessa. Erityisopettajien rooliin liittyy puolestaan se, että he voivat olla käytettävissä levottomissa ryhmissä ja tarvittaessa ottaa opiskelijoita omaan ohjaukseensa. Yhdessä vastauksessa kuvattiinkin, että erityisopettajan rooli liittyy arjen opiskelijan työn tukemiseen.

Terveydenhoitajan rooliin kuuluu se, että hänen luokseen ohjataan opiskelijoita esimerkiksi väsymyksen fyysisten oireiden vuoksi. Yhteistyö ilmenee niin, että terveydenhoitajaan otetaan ja pidetään yhteyttä ja lisäksi häneltä saadaan tarvittaessa apua.

Opettajien rooli opiskeluhoollon toiminnassa korostui, sillä suurin osa kyselyyn vastanneista oli opettajia. Tyypillistä opettajille oli opiskelijoiden ohjaaminen opiskeluhoollon palveluiden pariin, jolloin opettajan rooli näyttäytyy keskeisesti aloitteen tekijänä. Kehittämistoiminnan kannalta tärkeää olisikin, että opettajat kykenisivät tunnistamaan ja heillä olisi riittävästi resursseja tunnistaa opiskelijoiden tarpeet ajoissa ja ohjata heidät tarvitsemiensa palveluiden pariin. Opettajat kuvasivat ottavansa yhteyttä ja tekevänsä yhteistyötä opiskeluhoollon toimijoiden kanssa. Monessa vastauksessa ilmeni, että yhteistyötä tehdään yleisesti opiskeluhoollon kanssa. Tarkemmin tarkasteltuna yhteistyötä tehdään opion, kuraattorin ja erityisopettajan kanssa esimerkiksi silloin, jos kyseessä on HOJKS-opiskelijoita tai erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita. Lisäksi yhteistyötä tehdään opiskeluterveydenhuollon kanssa.

Vastauksissa kuvattiin opiskeluhoollon parissa toimimista, moniammatillisissa palavereissa mukana olemista sekä opetuksen suunnittelua ja toteutusta yhdessä opiskeluhoollon toimijoiden kanssa. Opiskeluhoolto ilmenee myös opettajakokouksina, joissa käsitellään opiskelijoiden asioita. Opiskeluhoolto helpottaa opettajan arkea ja tuo tarvittavaa apua ja tukea opiskelijoiden asioihin liittyen. Molemminpuolinen konsultointi opiskeluhoollon toimijoiden kanssa koettiin tärkeäksi. Yksi opettaja koki olevansa välikätenä silloin, kun opiskeluhoolto tukee tiiminä opiskelijaa ja toinen kuvasi opinto-ohjaaja työskentelyn liittyvän omaan työhönsä. Eräs opettaja kertoi, että opiskeluhoollon toimintaan liittyen toimiva yhteistyö on erittäin tärkeää, mutta yhteisiä aikoja monialaisten työryhmien tapaamisille on vaikeaa löytää. Toinen vastaaja mainitsi sen sijaan, että opiskeluhoollon toimijoita voisi olla enemmän, jotta apua ja tukea saataisiin opiskelijalle mahdollisimman pian tarvittaessa. Viimeksi mainitut asiat ovat selkeästi kehittämistoimenpiteitä vaativia kohtia.

5.3 REDU:n henkilökunnan opiskeluhoollolliset täydennyskoulutustarpeet

Parasta osaamista -koulutuksen itsearviointikyselyssä tiedusteltiin opiskeluhooltoon liittyviä täydennyskoulutustarpeita, joita oli jonkin verran. Monet vastauksissa ilmenneet asiat kuvasivat suppeita tiedontarpeita laajempien koulutustarpeiden sijaan. Kaikki vastaajat eivät kokeneet tarvetta täydennyskoulutukselle ja osa ei osannut sanoa minkälaista täydennyskoulutusta tarvitsee opiskeluhoollosta. Perjantai-iltapäivät voisivat olla hyviä aikoja kouluttautumiseen.

Seuraavassa taulukossa 5. on esitelty REDU:n henkilöstön opiskeluhooltoon liittyvät täydennyskoulutustarpeet.

Taulukko 5. REDU:n henkilöstön opiskeluhooltoon liittyvät täydennyskoulutustarpeet

Opiskeluhooltoon liittyvät täydennyskoulutustarpeet
<p>Erityispedagoginen osaaminen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erityisopetusosaaminen • Osaaminen erityisen tuen tarpeen tunnistamiseen • Työkaluja erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden osaamisen hankkimisen tukemiseen <p>Mielenterveys- ja päihdeasioihin liittyvä osaaminen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tietoa yleisesti • Tietoa toimimiseen tilanteissa, joissa opiskelijalla on mielenterveysongelmia • Tietoa häiriköintiä sisältävissä tilanteissa toimimiseen <p>Opiskeluhoollon kokonaisuuteen liittyvä osaaminen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mitä opiskeluhooltoon liittyen on tarjolla? Tietoa opiskeluhoollon toiminnasta ja toimintatavoista • Mitä tahoja opiskeluhooltoon kuuluu? Toimijoiden toimenkuvien ja roolien tarkempi esittely, vastuut ja velvoitteet • Missä tapauksissa/asioissa opiskelija voidaan TAI pitää ohjata opiskeluhoollon piiriin? Kenen luo opiskelija ohjataan missäkin tilanteessa? • Tietoa viranomaisyhteistyön, yhteydenpidon hoitamiseen liittyen. Toiminnan tueksi kaivataan myös selkeämpää yhteistyömallia • Koulutusta siihen liittyen, jos on mahdollinen tarve ohjata opiskelija tuettuun opiskeluun Luovissa tai muualla • Tietoa opiskeluhooltolakiin liittyen

6 Siirtymävaiheen tuki perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen siirryttäessä – Selvitystä tukeva tutkimus

Kehittämishanketta varten selvitettiin henkilökunnan ja opiskelijoiden kokemuksia ja käsityksiä siirtymävaiheen tuesta ja tuen tarpeista yleensä. Siirtymäprosessiin sisällytettiin peruskoulun päättövaihe, varsinainen siirtymä peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen sekä ammatillisen koulutuksen alkuvaihe. Siirtymävaiheen selvitystyötä varten tehtiin kysely henkilökunnalle ja eri alojen opiskelijaryhmille.

6.1 Henkilökunnan kyselyn tulokset

Kati Kallinen

Henkilökunnan kysely lähetettiin sähköpostilla kaikille REDU:n opettajille, työntekijöille ja opiskeluhoollon henkilökuntaan kuuluville, ja vastauksia saatiin 47 vastaajalta. Suurin osa vastaajista toimii opetustehtävissä, ja heitä REDU:n henkilökunnassa oli vastaushetkellä 213 henkilöä. Vastausprosentti oli alhainen, opettajien osalta noin 22 prosenttia. Taulukossa 6 on kuvattu vastaajien taustatiedot.

Taulukko 6. Henkilökunnan kyselyn vastaajien ammatit ja paikkakunta

Vastaajan ammatti*	Vastaajan toimipisteen paikkakunta	
	lkm	lkm
Oma-ohjaaja	19	Rovaniemi 39
Ammattiaineiden opettaja	22	Kemijärvi 2
YTO-opettaja	10	Sodankylä 5
Opinto-ohjaaja	5	Kittilä 1
Erityisopettaja	7	Kolari 0
Asuntolaohjaaja	1	
Joku muu: ICT-tukihlö; virastomestari; ammattimies; opintosihtööri	4	

* Osa vastaajista on vastannut kahteen kohtaan, koska hoitaa useampaa tehtävää samanaikaisesti

Tuki peruskoulun päättövaiheessa REDU:n henkilökunnan kokemana

Henkilökunnalta tiedusteltiin, mitä mieltä he ovat opiskelun ja oppilashuollon tuesta peruskoulun päättövaiheessa. Vastaukset voidaan ryhmitellä kahteen teemaan, tiedonsiirron merkittävyyteen ja tuen kokonaisvaltaisuuteen. *Tiedon siirtymisen merkittävyys* tuli esiin henkilökunnan negatiivisissa kokemuksissa muun muassa siten, että heillä oli kokemuksia, että tieto ei kulje toiselle asteelle. Erityisenä huomiona nostettiin esiin, että toisella asteella opiskelijalla on oikeus ikään kuin aloittaa ”puhtaalta pöydältä”, mutta opiskeluun olennaisesti vaikuttavien tietojen on tärkeää siirtyä peruskoulusta ammatillisiin opintoihin. Kritiikkiä tuotiin esiin siitä, kuinka omaohjaajat eivät saa riittävästi tietoa. Useat oppimiseen vaikuttavat ongelmat ratkeaisivat vastaajien mielestä sen myötä, jos olisi ennakkoon enemmän tietoa käytettävissä.

Vastauksissa tuli ilmi, että peruskoulun oppilashuolto ei ole riittävän tietoinen ammatillisen koulutuksen erityisestä tuesta eikä alojen ammattitaitovaatimuksista. Vastauksissa kerrottiin, että usein opiskelija ohjautuu itselleen sopimattomaan tutkintoon ja eikä välttämättä tiedä, soveltuuko hän alalle. Lisäksi opinto-ohjaajalla toivottiin olevan realistista tietoa haettavasta tutkinnosta. Peruskoulun oppilashuollon toiminnan todettiin olevan puutteellista jatko-opintojen näkökulmasta. Kaiken kaikkiaan vastaajien mukaan opinto-ohjaajilla tulisi olla parempi tieto eri ammattialojen sisällöstä. Kun ohjataan opiskelijaa hänen toivomalleen ammattialalle, olisi tärkeää huomioida kyseiseen ammattialaan vaadittavat valmiudet.

Tuen kokonaisvaltaisuuden tärkeys näkyi vastauksissa. Henkilökunta näki siirtymävaiheet erittäin kriittisinä vaiheina, joissa on tarve vahvalle tuelle, jotta siirtymät onnistuvat. Vastaajilla oli huolta siitä, kohdentuuko nuorten saama tuki oikealla tavalla. Tukea voi olla tarjolla monelta eri taholta, mutta kukaan ei ota haltuun kokonaisuutta. Resurssien riittämättömyys tuotiin myös esiin. Vastaajilla oli käsitys, että tarjottu tuki on riippuvaista kunnasta ja koulusta.

Henkilökunnalta tiedusteltiin myös peruskoulun päättövaiheen tukimuotojen kehittämisehdotuksia. Teemoina korostuivat ennen kaikkea tiedonsiirron tärkeys, tiedon hankkiminen tutustumisen kautta sekä ohjauksen ja yhteistyön lisäämisen tärkeys. Vastaajien mielestä opiskelijoille olisi tärkeää olla tieto tuen jatkumisesta myös toisella asteella. Opiskelijoista olisi myös saatava riittävät ennakkotiedot toiselle asteelle. Tiedonsiirtopalavereiden ja yhteydenpidon merkittävyyttä korostettiin vastauksissa. Myös tutustumiskäynnit olisivat vastaajien mukaan hyvä tapa siirtää tietoa. Ehdotuksina oli muun muassa, että REDU:n opiskelijat voisivat vieraila tutuissa peruskouluissaan ja peruskoululaiset voisivat vieraila toisen asteen oppilaitok-

sisä. Erityisen ja tehostetun tuen opiskelijoiden osalta ehdotettiin, että voitaisiin koota eri ammatillisen puolen opettajia, opinto-ohjaaja ja erityisopettaja tutoropiskelijoiden kanssa kertomaan opiskelijoille, millaista opiskelu ammatillisessa koulutuksessa on. Tämän ajateltiin hyödyttävän sekä peruskoulun päättövaiheen oppilaita sekä heidän erityisopettajiaan ja opinto-ohjaajiaan. Ylipäätään ohjauksen lisäämisen tarve ilmeni aineistossa. Mahdollisuus pienryhmäohjaukseen ja yksilöohjaukseen tulisi olla saatavilla läpi opintojen. Yksilöllisten tarpeiden huomioiminen on ratkaisevassa asemassa ja oppilaan kokonaisvaltainen tuki on välttämätöntä.

Erityisenä huomiona nostettiin esiin, että opinto-ohjaajilla ja luokanvalvojilla tulisi olla rohkeutta ohjata oppilaita realistisiin ammatinvalintoihin, jotta ei tulisi pettymyksiä. Tärkeää olisi myös selvittää oppilailta, mikä ala heitä kiinnostaa. Vastaajat ehdottivat myös lisää mahdollisuuksia joustaviin välivaiheisiin, joiden avulla opiskelijoilla olisi aikaa tutustua eri ammatteihin ja tehdä päätöksiä vasta sen jälkeen. Kehittämisehdotuksena tuotiin myös muutamassa vastauksessa esiin tarve vanhempien tai huoltajien kuuntelulle ja tiiviimmälle yhteistyölle perheiden kanssa. Yhtä lailla opiskelijan oma mielipide on tärkeä kuulla.

Tuki siirryttäessä peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen REDU:n henkilökunnan kokemana

Tiedonsiirron haasteet tuotiin esiin myös siirtymävaihetta koskevissa vastauksissa. Tiedonsiirto-ongelmista kritisoitiin salassapitovelvollisuuksia. Tiedonsiirtopalaveri oli saatettu järjestää toisena vuonna ja toisena sen sijaan jätetty järjestämättä. Myös varhaisen tuen merkittävyys tuli ilmi aineistossa. Vastaajien mukaan nuorille olisi saatava tietopaketti ja myös kertausta uusista asioista, koska uuteen oppilaitokseen saapuminen jännittää ja asiat voivat unohtua. Toisaalta kuvattiin myös myönteisiä kokemuksia tiedonkulusta ja yhteistyöstä. Esimerkiksi opinto-ohjaajien kerrottiin tekevän yhteistyötä.

Huoli resurssien riittämättömyydestä oli läsnä myös siirtymävaihetta koskevissa vastauksissa. Erityisopettajien ylityöllistyminen oli yksi huolenaihe. Myös omaohjaajien resurssit koettiin liian vähäisiksi.

Kehittämisehdotuksissa toivottiin lisää aikaa siirtymävaiheeseen ja tukitoimiin sekä lisää resursseja henkilöstölle, ennen kaikkea omaohjaajille. Kehittämisehdotuksissa tuotiin esiin myös tarve entistä sujuvammalle tiedonkululle ja moniammatilliselle yhteistyölle. Vastaajat kokivat, että tarvitaan avoimempaa keskustelua sekä siirtymävaiheessa myös aikaa moniammatilliselle

yhteistyölle. Ehdotettiin, että siirtopalavereiden lisäksi opiskelijoista voisi olla saatavilla kansio, ei ainoastaan todistus. Kansioon voisi sisältyä yhtenäinen tiedonsiirtolomake. Toisaalta tuotiin esiin, että on myös olennaista huomioida, mikä on tietoa, jonka on tarpeellista siirtyä. Erityisenä huomiona tuli ilmi, että tarvitaan myös kasvokkain tapahtuvaa tiedonsiirtoa.

Yhteistyö huoltajien kanssa aloituksen yhteydessä koettiin tärkeäksi siitäkkin huolimatta, että huoltaja ei kokisi tarvetta. Kasvokkaisessa tiedonsiirrosta koettiin tärkeäksi, että opiskelija ja huoltaja olisivat molemmat läsnä.

Tukimuotojen monipuolistamiseksi tehtiin ehdotuksia. TUTOR-opiskelijoiden kouluttaminen nähtiin hyvänä vaihtoehtona, samoin vierailuohjelmat eri ammattialojen yrityksiin, sillä suoraan peruskoulusta saapuvalla opiskelijalla ei ole välttämättä käytännön kontaktia valitsemaansa ammattialaan. Kehittämisehdotuksena oli myös se, että oppilailla olisi jo perusopetuksen aikana mahdollisuus tutustua ammatilliseen koulutukseen ja suorittaa ammatillisen koulutuksen opintoja. Kannatettavana nähtiin myös perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen toimijoiden yhteistyön lisäämistä. Tämä voisi käytännössä tarkoittaa sitä, että ammatillisen puolen henkilöitä tulisi kertomaan perusopetuksen puolelle, millaista opiskelu ammatillisessa koulutuksessa on.

Opiskelijoiden ryhmäyttäminen koettiin niin ikään tarpeellisena opintojen alkuvaiheessa. Yhden vastaajan mukaan toimiva ratkaisu voisi olla myös se, että ryhmäkokoon vaikutettaisiin opintojen tukemiseksi niin, että esimerkiksi ensimmäisessä tutkinnon osassa olisi kaksi pienempää ryhmää, jotka myöhemmin yhdistettäisiin. Ehdotuksena nostettiin myös opiskelijoiden mukana kulkeva ammatillinen avustaja, joka toimisi opettajien tukena. Opiskelijoiden voimavarojen tukeminen koettiin tärkeäksi ja tilanteissa, joissa opiskelijan voimavarat eivät riitä olisi oltava tarjolla muu vaihtoehto kuten erilaiset kuntouttavat palvelut.

Tuki ammatillisessa koulutuksessa REDU:n henkilökunnan kokemana

Vastauksissa korostui yhteistyön merkitys. Toisaalta koettiin, että yhteistyötä pitäisi lisätä ja pohdittiin, tehdäänkö sitä riittävästi, mutta toisaalta kuvattiin myönteisiä kokemuksia jo toimivasta yhteistyöstä. Yhteistyön nähtiin myös kehittyneen. Myönteiset kokemukset oppilashuollon toiminnasta tulivat esiin, kuten oppilashuollon asiantuntemus. Kielteiset näkemykset sisältsivät kokemuksia, joiden mukaan opiskelijoita ymmärretään liiankin pitkään, opiskelijat eivät sitoudu riittävästi ja eri ammattilaisten toiminta eroaa laadullisesti toisistaan. Myös salassapitosäännöksiä arvosteltiin jälleen kielteisesti.

Varhaisen tuen tärkeys tuli jälleen esiin tässäkin osiossa. Koettiin, että asioihin pitäisi reagoida nopeammin tai että tuen tarve pitäisi yleensäkin tunnistaa. Myös opiskelijoiden yksilöllisen tuen tärkeys nousi esiin. Huolta herätti tuen kohdentamisen toteutuminen. Resursseista vastauksissa oltiin kahta mieltä. Jotkut vastaajat ajattelivat, että niistä on puutetta ja jotkut kokivat, että tukipalveluita on todella hyvin saatavissa. Tärkeänä huomiona tuli esiin, että opiskelijan saama tuki riippuu toimipisteestä.

Varhaisen tuen toteutumisesta oli erilaisia kokemuksia. Toisaalta nähtiin, että se toimii hyvin, mutta kaikki opiskelijat eivät ota tukea vastaan. Vastauksissa tuotiin esiin, että varsinkin vaikeissa tilanteissa varhainen tuki toteutuu huonosti, mutta joissakin tapauksissa onnistutaan rakentamaan opiskelijalle oma tuettu polku, joka kantaa elämän karikoiden yli. Koettiin, että erityisen tuen päätös takaa varhaisen tuen.

Varhaisen tuen toteutumisen esteeksi koettiin resurssien puute. Myös työntekijäkohtaiset erot nostettiin jälleen esiin. Tuotiin myös esiin, että varhaisen tuen toteutuminen on riippuvaista alasta, toisilla se toimii loistavasti ja toisilla huonommin. Resursseja varhaisen tuen toteuttamiseen toivottiin lisää. Ongelmana nähtiin myös ammattilaisten välisen yhteistyön pintapuolisuus.

Yhtenä kehittämisehdotuksena tässä osiossa tuotiin esille, että opiskelijahuollon työntekijät esittäytyisivät opintojen alussa, jolloin opiskelijoiden yhteydenottokynnys madaltuisi.

REDU:n henkilökunnalta tiedusteltiin myös, millä tavalla heidän mielestään kaikkien koulun ammattilaisten osallisuus opiskeluhuollossa toteutuu. Osallisuudesta oli niin myönteisiä kuin kielteisiä kokemuksia. Tosin kielteisiä kokemuksia oli hieman enemmän kuin myönteisiä. Myönteisissä kokemuksissa tuli esiin, että toimintaketju on hyvä, osallisuus on riittävällä tasolla ja että toteutuu kohtalaisesti. Kielteiset kokemukset kuitenkin osoittavat, että yhteistyötä tarvitaan lisää. Vastauksissa oli kuvauksia tilanteista, joissa vastaaja ei ollut ollut yhteydessä oppilashuoltoon vuosiin tai että asiat eivät edenneet keskusteluista huolimatta. Kielteisissä kokemuksissa tuli myös esiin, että eri toimijoiden osallisuus vaihtelee paljon. Opiskeluhuollon koettiin koostuvan pitkälti yksittäisistä toimijoista. Myös eri koulutusalojen välillä koettiin olevan eroja. Osalla olisi vastaajien mielestä parannettavaa aktiivisuudessa.

Myös tässä osiossa tuotiin esiin, että salassapitosäännökset haittaavat yhteistyötä. Yksittäisenä vastaajan kokemuksena ilmaistiin, että koulukuraattorin ja terveydenhoitajan työ on niin salalaista, että opettajat eivät tiedä siitä juuri mitään.

Kehittämisehdotuksena esitettiin, että hyvässä yhteistyössä on rohkeutta sanoa asioita ääneen. Opiskelijoiden ryhmäkoot voisivat myös olla pienempiä, jolloin opettaja pystyy tarjoamaan kohdennetumpaa tukea. Vastauksissa ehdotettiin myös avoimempaa keskustelua ja aikaa yhteispalaverille. Opiskelijahuollon ja opettajien yhteisiä tapaamisia pidettiin tärkeinä toteuttaa. Moniammatillisissa tukitoimissa ja kokoontumisissa olisi tärkeää niiden säännöllisyys. Vastauksissa ehdotettiin esimerkiksi rästityöpajoja, joissa opiskelijalle mahdollistuu henkilökohtaista tukea opiskeluun liittyviin pulmiin. Terveystoiminnan resurssia toivottiin saataville jokaiseen yksikköön. Lähiopetuksen määrää tulisi vastaajien mielestä lisätä. Koettiin myös tarvetta saada tiedotustilaisuuksia aiheesta.

Opiskelijoiden näkökulmasta tärkeinä ehdotuksina nousivat esiin, että opettajilla tulisi olla aikaa tutustua opiskelijoihin paremmin. Opiskelijaryhmän olisi myös hyvä tavata säännöllisesti kuraattoria tai muuta henkilöstöä. Opiskelijoita tulisi kohdata, kuulla, kuunnella ja vastata heidän esittämiin kehitysideoihin. Tutor-opiskelijoiden kouluttamisen tärkeys tuotiin jälleen näkyville. Asuntoloihin toivottiin henkilökuntaa paikalle kokoaikaisesti. Opiskelijoille voitaisiin järjestää myös virkistyspäiviä. Myös huoltajien rooli tuli esiin yhdessä vastauksessa. Vastaajien mukaan huoltajia on tärkeää tavata kasvokkain, vaikka huoltaja ei kokisi tarvetta kohtaamiselle.

Yhteenveto henkilökunnan näkemyksistä tukeen liittyen

Aineisto osoittaa, että keskeisenä haasteena peruskoulun ja ammatillisen koulutuksen siirtymävaiheessa ovat erilaiset tiedonsiirtoon liittyvät haasteet. Tietoa tarvitaan lisää ja on useita tapoja vahvistaa tiedon siirtymisen sujuvuutta. Moniammatillisen yhteistyön merkitys tulee näkyväksi ja sitä ei selvästikään hyödynnetä vielä riittävästi. Erityisenä asiana aineistosta on havaittavissa, että nuoren kuulemisen tärkeyttä korostettiin ainoastaan kahdessa vastauksessa. Kehittämistarpeita on useita ja on huomionarvoista, että henkilökunta tunnistaa näitä tarpeita.

Siirtymävaiheessa korostuvat jälleen vahvasti tiedonsiirtoa koskevat erilaiset ongelmat. Nuori ja perhe mainittiin jälleen, mutta enimmäkseen vastauksissa korostuivat ammattilaisten moniammatilliset toimintatavat, ei niinkään opiskelijoiden ja vanhempien kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen. Opiskelijoiden ryhmäytyminen nousi esiin erityisenä huolena.

Tuloksissa ammatillisen koulutuksen aikana korostuu myönteisenä se, että yhteistyötä muiden ammattilaisten kanssa arvostetaan ja sitä toivotaan kehitettävän. Yhteistyössä ei kuitenkaan mainita nuorta itseään tai hänen huoltajiaan. Opiskelijoiden näkökulma jää piiloon. Yhteistyön

vähäisyys aiheuttaa eri ammattilaisten välille kielteistä kehää, jonka katkaiseminen vaatisi ymmärrystä ja tietoa toisen työstä eli vahvaa yhteistyötä. Kokonaisvaltaisen tuen merkitys nousee jälleen esiin. Opiskelijoiden eriarvoinen asema tuen saannissa on huolestuttavaa, sillä näyttää siltä, että tuen saanti vaihtelee eri toimipisteissä.

6.2 Opiskelijoiden kyselyn tulokset

Suvi Lakkala & Satu Narkaus

Opiskelijoiden kysely toteutettiin satunnaisotannalla muutamissa opiskelijaryhmissä touku-kuussa 2019. Kysely kohdennettiin ensimmäisen vuoden opiskelijoista niille ryhmille, jotka eivät olleet mukana vastaamassa REDU:ssa toteutettuun KARVI:n kyselyyn helmikuussa 2019. Opiskelijoiden kyselyyn vastasi 94 (N=175) opiskelijaa. Vastausprosentti oli 54 %. Kysely toteutettiin Rovaniemen toimipisteissä sekä Kittilässä. Vastanneiden taustatiedot on esitelty taulukossa 7.

Taulukko 7. Opiskelijoiden taustatiedot

Sukupuoli	Nainen	Mies	Muu
	41 (44%)	52 (55%)	1 (1%)
Ikä vastatessa	20-26 v.	18-19 v.	17 v.
	3 (3%)	17 (18%)	73 (79%)
Asumismuoto	Kotona	Asuntolassa	Omassa asunnossa
	53 (56%)	26 (28%)	15 (16%)

Kyselyyn vastanneet opiskelijat sijoituivat pääosin terveyst- ja hyvinvointialoille (n=34) ja tekniikan aloille (n=29). Vastaajista 9 sijoittui tietojenkäsittely- ja tietoliikennetekniikan aloille, 9 maa- ja metsätalousaloille, 10 palvelualoille, 1 kaupan ja hallinnon aloille sekä 1 luonnontieteiden aloille. Lisäksi yksi opiskelija ei vastannut kysymykseen. Vastaajien opiskelualat on esitelty taulukossa 8.

Taulukko 8. Kyselyyn vastanneiden opiskelijoiden opiskelualat

Opiskeluala	Kyselyyn vastanneiden määrä (n=94)
Terveys- ja hyvinvointialat	34 (36,2%)
Tekniikan alat	29 (30,9%)
Palvelualat	10 (10,6%)
Maa- ja metsätalousalat	9 (9,6%)
Tietojenkäsittely ja tietoliikennetekniikka	9 (9,6%)
Luonnontieteet	1 (1,1%)
Kauppa ja hallinto	1 (1,1%)
Humanistinen ja taideala	0 (0%)
Ei vastausta	1 (1,1%)

Kyselyn aluksi opiskelijoilta tiedusteltiin valintaperusteita ammatillisen koulutuksen alaan. Kysymykseen vastasivat kaikki 94 opiskelijaa. Kysymyksessä arvioitiin valintaperusteita väittämien 1-5 avulla ja vastaajilla oli mahdollisuus vastata useaan vaihtoehtoon (ks. liite 2). Opiskelijoista 86% oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa, jonka mukaan valinta oli tapahtunut alan kiinnostavuuden perusteella. Vastaajista 80% oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että alanvalinta perustui omaan osaamiseen tai kykyihin. Noin 45% vastaajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että oma opintomenestys vaikutti alanvalintamahdollisuuksiin. Valitun alan työllisyystilanne vaikutti valintaan 40% vastaajista ja palkkaus 26% vastaajista. Muilla vaihtoehdoilla, kuten vanhemmilla, ystävillä tai opinto-ohjaajalla ei ollut suurta vaikutusta alanvalintaan, sillä täysin tai jokseenkin samaa mieltä olevien määrä vaihteli 8–19 prosentin välillä.

Opiskelijoiden kokema tuen tarve siirtymäprosessin eri vaiheissa

Opiskelijoilta tiedusteltiin, millaista tukea he haluaisivat siirtymäprosessin eri vaiheissa. Vastaukset teemoiteltiin ja koottiin yhteen. Teemoiksi muodostuivat monipuolisen tiedon tarve, ammatinvalinnanohjaus ja neuvonta, rohkaisu, kannustus ja henkinen tuki, tietoa opiskelupaikkakunnasta/ oppilaitoksesta, yksilöllinen tuki, taloudellinen tuki, arjen hallintaan tarvittava tuki, opintoihin liittyvä tuki sekä opinnoissa etenemisen ja motivaation tukeminen. Seuraavassa tekstissä tuen tarve eri siirtymäprosessin vaiheissa selostetaan ajallisessa järjestyksessä.

Monipuolisen tiedon tarve. Peruskoulun päättövaiheessa nuoret olisivat kaivanneet kattavampaa tietoa eri ammattialoista. Nuoret haluaisivat, että heille olisi kerrottu enemmän eri koulutusmahdollisuuksista ja ammateista, työllistymisestä, työnkuvasta ja jatko-opiskelumahdollisuuksista ja etenemismahdollisuuksista. Nuoret olisivat tarvinneet enemmän apua ja tukea yhteishaussa, kuten yleistietoa hakemiseen liittyvistä asioista, perehdytystä asioihin ja käsityksen siitä, mitä tulee tapahtumaan. Yhden vastaajan mukaan aloihin tutustuminen ammattikoulusta käsin voisi olla hyvä ratkaisu.

Ammatinvalinnan ohjaus ja neuvonta. Vastausten mukaan peruskoulun päättövaiheessa nuoret tarvitsevat monipuolista tukea, neuvontaa ja ohjausta ammatinvalintaan liittyen. Tärkeää olisi, että joku auttaisi nuoria löytämään itselleen sopivan ja kiinnostavan opiskelualan tai -paikan. Jotkut nuoret olisivat kaivanneet neuvoja mille alalle tai mihin kouluun heidän kannattaisi suunnata. Tärkeää olisi kuitenkin se, että nuorilla säilyisi vapaus tehdä oma valintansa asioiden suhteen. Nuoret toivoivat saavansa myös sellaista tukea, joka edistää mahdollisuuksia päästä tavoiteltuun kouluun. Eräs nuori mainitsikin, että kannattaa miettiä tarkoin, mikä ala kiinnostaa eniten ja laittaa se hakuvaiheessa ensimmäiseksi vaihtoehdoksi. Tukea toivottiin myös siihen, että uskallettaisiin tässä vaiheessa yrittää uusia asioita. Yhdessä vastauksessa mainittiin myös konkreettiset kokemukset, minkä voidaan tulkita tarkoittavan esimerkiksi konkreettisia kokemuksia eri ammattialoista.

Rohkaisu, kannustus ja henkinen tuki. Nuoret olisivat halunneet enemmän rohkaisua ja kannustusta alan valintaan ja opiskeluun liittyen. Kannustusta nuoret olisivat tarvinneet esimerkiksi tulevaan opiskeluun, opiskelemaan lähtöön tai jatkaakseen tavoittelemaansa kouluun pyrkimistä. Rohkaisua nuoret olisivat toivoneet alan valintaan sekä siihen, että he valitsisivat alan oman mielenkiintonsa mukaan. Vastauksista kävi ilmi, että jotkut nuoret tarvitsevat henkistä tukea muille paikkakunnille muuttaessa. Yhden vastaajan mukaan nuoret kaipaisivat enemmän tietoa paikkakunnista ja aloista, mikä vähentäisi jännitystä uuteen kouluun lähtöön ja uudelle paikkakunnalle muuttoon liittyen. Henkisen tuen antajina esille tulivat myös ystävät, joilta voi saada tietoa siitä, miltä opiskelu tietyllä alalla tai toimiminen tietyssä ammatissa tuntuu. Vastauksissa kerrottiin siirtymävaiheen jännittämisestä ja stressistä, johon he toivoisivat rohkaisun ja kannustuksen tuovan lievitystä. Opiskelun jo alettua nuoret toivoivat, että nuorilla olisi mahdollisuus tarvittaessa tulla juttelemaan esimerkiksi terveydenhoitajalle tai kuraattorille. Yhden vastaajan mukaan tärkeää olisi tietää sellaisen mahdollisuuden olevan olemassa,

vaikkei itsellä tarvetta olisikaan. Myös tässä vaiheessa vastaajat näkivät ystävien olemassaolon tärkeänä.

Tietoa opiskelupaikkakunnasta/oppilaitoksesta. Siirtymävaiheessa nuoret kokivat hyödylliseksi sen, että heille kerrottaisiin enemmän kaikista asioista, joita liittyy ammatilliseen koulutukseen siirtymiseen. Nuoret tarvitsisivat enemmän apua ja neuvoa muun muassa siihen, mitä heidän täytyy siirtymävaiheessa tehdä. Jos suunta on haettavan koulutuksen osalta jo selvä, kaipaisivat nuoret enemmän tietoa paikkakunnista, joissa haluttua alaa on mahdollista opiskella. Lisäksi jo päädyttyään hakemaan tiettyyn oppilaitokseen, kaipaisivat nuoret enemmän tietoa kyseisestä oppilaitoksesta sekä koulutuksen sisällöistä.

Yksilöllinen tuki. Useissa vastauksissa nuoret toivat esiin, että avun ja tuen tarve on yksilöllistä, sillä jokainen kokee asian eri tavalla. Yhden vastaajan mukaan oppilaan pitää itse pyytää reilusti tukea, tai sitten kaverit ja opettajat voivat kysyä oppilaalta mikä hätänä, jos hän vaikuttaa olevan avun tarpeessa. Vastaajien mielestä kaikki nuoret eivät tarvitse tukea, mutta toisaalta joku voi tarvita erityisopettajan apua päättötöiden loppuun saattamisessa ja maahanmuuttajat tarvitsevat tukea heikon suomen kielen taidon vuoksi.

Taloudellinen tuki. Taloudellisen tuen tarve tuli opiskelijoiden vastauksissa esiin. Monet nuoret tarvitsevat rahaa siirtymävaiheessa peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen, joten opinto-tuen anominen ja saaminen ovat siirtymävaiheen tärkeä osa.

Arjen hallintaan tarvittava tuki. Siirtymävaiheessa peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen nuoret kertoivat tarvitsevansa tukea omaan itsenäiseen asumiseen ja elämiseen valmistautumiseen. Jonkun vastaajan mukaan arjen hallintaan liittyviä taitoja pitäisi opetella kotona asuessa pikkuhiljaa. Kotoa pois muuttoon liittyivät myös rahankäytön opettelu sekä omien raha-asioiden hoitaminen. Nuoret kaipasivat myös mielekästä ajanvietettä uudella paikkakunnalla opiskellessaan.

Opintoihin liittyvä tuki. Opiskelijat toivoivat, että koulutuksen laadullisista tekijöistä, kuten koulutuksen sisällöistä ja koulutuksen etenemisestä annettaisiin enemmän tietoa opintojen alkaessa. Lisäksi nuoret toivoivat enemmän tukea opintojensa suunnitteluun.

Opinnoissa etenemisen ja motivaation tukeminen. Ammatillisissa opinnoissa ollessaan nuoret ilmaisivat tarvitsevansa jaksamiseen liittyvää tukea. Yhden vastaajan mukaan monet vaikuttavat menettävän kiinnostuksensa opintoihin jossain vaiheessa koulutusta. Vastaajat olivat sitä

mieltä, että nuoret tarvitsevat enemmän itsevarmuutta, oma-aloitteisuutta ja tietoa siitä, mitkä ovat omat vahvuudet ja heikkoudet. He toivoivat opintoihin enemmän tukea ja aikaa opiskeluun. Yhden vastaajan mukaan tahti on aivan liian kova, ja opettajien resurssit eivät riitä tutkiopetuksen tai kertaustunnin pitämiseen ennen koetta. Toisen vastaajan mukaan pitäisi edetä hitaammin opinnoissa, koska kaikki luennot ja tentit tapahtuvat nopeasti ja lukujärjestykset ovat täynnä.

Vastaajat näkivät tärkeänä sen, että opiskelijalla olisi mahdollisuus saada erityisopetusta tai tukiopetusta, jos ei osaa jotain asiaa. Ammattikoulussa nuorten oppimisvaikeudet tulisi huomioida myös niin, että ammatin voisi opiskella hitaammin. Yhden vastaajan mukaan nuoret eivät välttämättä tarvitse tukea, jollei heillä ole mielialaongelmia. Vastauksesta voidaan tulkita, että mielialaongelmista kärsivät opiskelijat tarvitsevat enemmän tukea.

Ammatillisen koulutuksen aikana nuoret saattaisivat hyötyä myös siitä, jos käytännön tekemistä olisi enemmän. Yksi vastaaja kuvasi oppivansa itse parhaiten käytännössä tekemällä, ei lukemalla ja luennoilla istumalla. Myös harjoitteluja pidettiin hyvänä tapana oppia. Opinnoissa kaivattaisiin tukea suomen kieleen. Vastaaja tarkoittaa ehkä maahanmuuttajien kieliongelmiä.

Opiskelijoita tukevat henkilöt siirtymän eri vaiheissa

Nuorilta tiedusteltiin, keneltä he saivat tukea peruskoulun päättövaiheessa, siirtymävaiheessa peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen ja ammatillisen koulutuksen aikana. Kiinnostuneita oltiin nuorten yleensä sekä ammattilaisilta saamastaan tuesta. Seuraavat tukeen liittyvät prosenttiosuudet kuvastavat sitä, kuinka suuri osa vastaajista on valinnut kyseisen vastausvaihtoehdon. Selkeästi suurimpina tuen antajina toimivat vanhemmat (61,7%–69,9%) sekä ystävät (38,3%–46,2%). Hieman pienemmässä roolissa tuen antajina ovat sisarukset (19,2%–24,7%) ja sukulaiset (9,6%–19,4%). Pääasiassa vaikuttaa siltä, että tuen tarve kasvaa lähes kaikkien vastausvaihtoehtojen osalta, kun tarkastellaan saatua tukea peruskoulun päättövaiheesta ammatilliseen koulutukseen asti. Muutamia poikkeuksia voivat selittyä sillä, että nuorten on saatanut olla vaikeaa määrittää, keneltä ovat saaneet tukea siirtymävaiheessa peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen. Tuloksia tarkastellaan taulukossa 9.

Taulukko 9. Opiskelijoita tukeneet epäviralliset tahot siirtymän eri vaiheissa

Tuki peruskoulun päättövaiheessa (Vastaajien määrä 94, n=167)			Tuki siirtymävaiheessa peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen (Vastaajien määrä 94, n=154)			Tuki ammatillisen koulutuksen aikana (Vastaajien määrä 93, n=168)		
	n	%		n	%		n	%
Vanhemmat	58	61,7%	Vanhemmat	60	63,8%	Vanhemmat	65	69,9%
Sisarukset	18	19,2%	Sisarukset	19	20,2%	Sisarukset	23	24,7%
Ystävät	37	39,4%	Ystävät	36	38,3%	Ystävät	43	46,2%
Sukulaiset	16	17%	Sukulaiset	9	9,6%	Sukulaiset	18	19,4%
Ei koske minua/ en tarvinnut tukea	29	30,9%	Ei koske minua/ en tarvinnut tukea	26	27,7%	Ei koske minua/ en tarvinnut tukea	19	20,4%
Muu	9	9,6%	Muu	4	4,3%	Muu	0	0%

n=valittujen vastausten lukumäärä

% =kuinka suuri osa vastaajista on valinnut kyseisen vastausvaihtoehdon

Taulukosta 10. on nähtävissä, että ammatilaisilta saatavassa tuessa suurimpina tuen antajina nuorille toimivat opinto-ohjaaja (21,8%–52,1%) ja luokanvalvoja/luokanohjaaja (17,6%–32,2%). Pienemmissä rooleissa olivat erityisopettaja (8,8%–21,3%), aineenopettaja (6,6%–12,8%), terveydenhoitaja (3,3%–10,3%), koulukuraattori (1,1%–8,1%) ja koulupsykologi (0%–2,3%). Tarkasteltaessa koulutussiirtymäprosessia kokonaisuutena, tuen määrä pysyy samana tai kasvaa luokanvalvojan, koulukuraattorin, koulupsykologin ja terveydenhoitajan tuen osalta ammatilliseen koulutukseen siirryttäessä. Kyselyn perusteella tuen määrä puolestaan vähenee selkeästi opinto-ohjaajan ja erityisopettajan osalta ja hiukan aineenopettajan osalta. Opinto-ohjaajan ja erityisopettajan rooli näyttääkin korostuvan peruskoulun päättövaiheessa.

Taulukko 10. Opiskelijoiden saama tuki ammatilaisilta siirtymän eri vaiheissa

Tuki peruskoulun päättövaiheessa (Vastaajien määrä 94, n=152)			Tuki siirtymävaiheessa peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen (Vastaajien määrä 91, n=114)			Tuki ammatillisen koulutuksen aikana (Vastaajien määrä 87, n=122)		
	n	%		n	%		n	%
Aineenopettaja	12	12,8%	Aineenopettaja	6	6,6%	Aineenopettaja	10	11,5%
Erytisopettaja	20	21,3%	Erytisopettaja	8	8,8%	Erytisopettaja	9	10,3%
Luokanvalvoja/ Luokanohjaaja	26	27,7%	Luokanvalvoja/ Luokanohjaaja	16	17,6%	Luokanvalvoja/ Luokanohjaaja	28	32,2%
Koulukuraattori	5	5,3%	Koulukuraattori	1	1,1%	Koulukuraattori	7	8,1%
Koulupsykologi	2	2,1%	Koulupsykologi	0	0%	Koulupsykologi	2	2,3%
Terveydenhoitaja	9	9,6%	Terveydenhoitaja	3	3,3%	Terveydenhoitaja	9	10,3%
Opinto-ohjaaja	49	52,1%	Opinto-ohjaaja	33	36,3%	Opinto-ohjaaja	19	21,8%
Ei koske minua/ en tarvinnut tukea	25	26,6%	Ei koske minua/ en tarvinnut tukea	43	47,3%	Ei koske minua/ en tarvinnut tukea	35	40,2%
Muu	4	4,3%	Muu	4	4,4%	Muu	3	3,5%

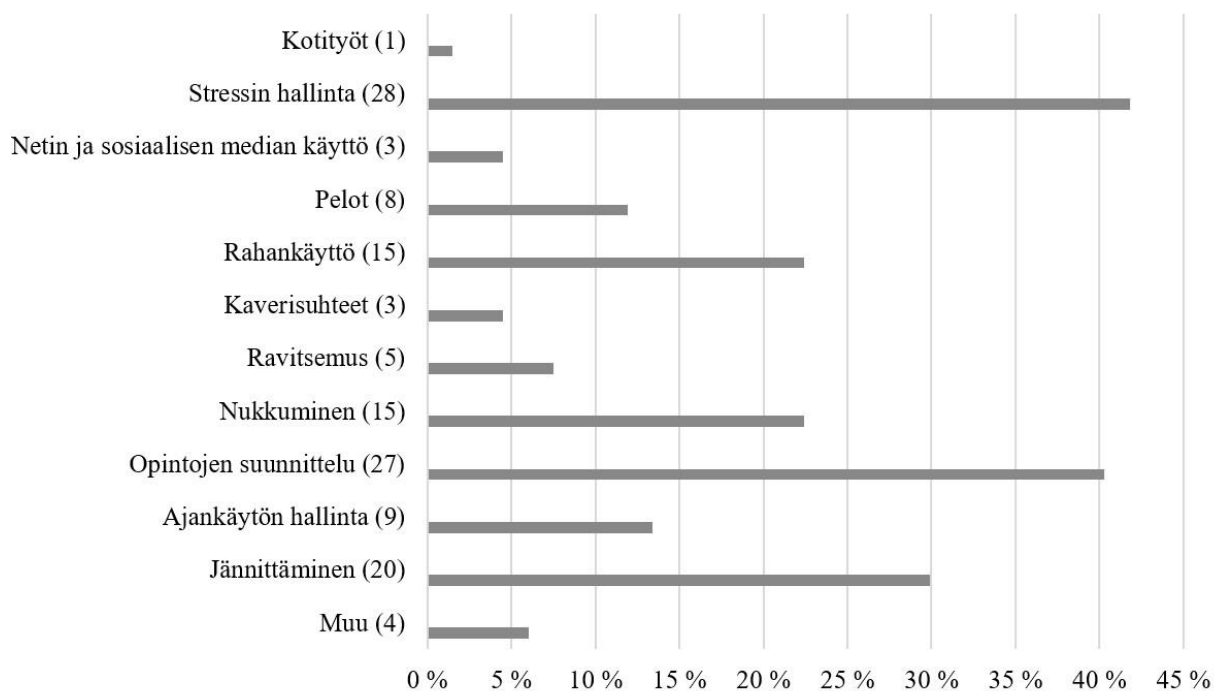
n=valittujen vastausten lukumäärä

% =kuinka suuri osa vastaajista on valinnut kyseisen vastausvaihtoehdon

Lisäksi tuen antajiin liittyvissä kysymyksissä oli mahdollisuus valita vaihtoehto “muu”, johon annetut kuvaukset liittyivät selkeästi nuoren yksilölliseen elämäntilanteeseen. Tuenantajina tilanteesta riippuen voivatkin toimia esimerkiksi JOPE-luokan nuoriso-ohjaaja, etsivä nuoriso-työ, sosiaalityöntekijät tai sijaishuolto. Huomionarvoista on myös se, että nuoret valitsivat vastausvaihtoehdon “ei koske minua/en tarvinnut tukea” selkeästi useammin ammatillisen koulutuksen aikana kuin peruskoulun päättövaiheessa. Ammatilaisilta saadun tuen osalta pienemmät vastausprosentit siirtymävaiheessa voivat selittyä puolestaan sillä, että nuorten on voinut olla vaikeaa määrittää, keneltä ovat saaneet tukea siirtymävaiheessa.

Opiskelijoiden arviot tuen tarpeista ja saadusta tuesta

Nuorilta tiedusteltiin myös, mihin asioihin he olisivat tarvinneet tukea siirtyessään ammatilliseen koulutukseen. Nuoret saivat vastata useaan vaihtoehtoon. Vastausten mukaan nuoret olisivat tarvinneet eniten tukea stressin hallintaan (42%) ja opintojen suunnitteluun (40%). Näiden jälkeen eniten tukea olisi tarvittu jännittämiseen (30%), rahankäyttöön (22%) ja nukkumiseen (22%) liittyviin asioihin. Tuen tarpeiden jakauma on kuvattu kuviossa 2.

Kuvio 2. Mihin asioihin nuoret olisivat tarvinneet tukea siirtymävaiheessa
Vastaajien määrä 67, annettujen vastauksien lukumäärä 138. Suluissa vastaajien lukumäärä.

Nuorten kokemuksia tiedusteltiin tuen toteutumisesta ammatillisen koulutuksen aikana (ks. liite 3). Vastaajista 62% oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että oli saanut tukea opintoihin ja 67% tiesi keneltä saada tarvittaessa tukea opintoihin liittyen. Nuorista 55% oli saanut tukea opintojensa suunnitteluun ja 53% koki, että henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelmassa oli huomioitu nuoren tuen tarpeet. Nuorista 16% oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän “en halua/ uskalla kysyä neuvoa opintoihini liittyvissä asioissa” kanssa.

Opiskelijoiden näkemykset tiedonkulusta, opiskelijayhteisöstä, työpaikalla tapahtuvasta oppimisesta sekä tulevaisuudesta

Nuorilta tiedusteltiin heidän kokemuksiaan itseään koskevasta tiedonkulusta siirtymävaiheessa ammatilliseen koulutukseen (ks. liite 4). Vastaajista 55% oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että sai siirtymävaiheessa tietoa, millaista opiskelun tukea on mahdollista saada ammatillisessa koulutuksessa. Nuorista 53% tiesi mitä tietoa hänestä siirtyi siirtymävaiheessa ammatilliseen koulutukseen. Vastaajista 42% oli sitä mieltä, että tieto omista tuen tarpeista siirtyi, 37% oli tietoinen, kuka tietoa siirsi ja 34% oli läsnä, kun itseään koskevaa tietoa siirrettiin. Monet eivät osanneet vastata väittämiin tai eivät olleet niiden kanssa samaa tai eri mieltä.

Kyselyssä tiedusteltiin myös nuorten kokemuksia opiskeluyhteisöstä ammatillisen koulutuksen aikana (ks. liite 5). Seuraavat tulokset kuvaavat täysin tai jokseenkin samaa mieltä vastanneiden osuutta. Vastaajista 82%:lla on ystäviä omassa ryhmässä ja 80% tuntee hyvin opiskelukaverinsa. Opiskelijoista 74% viihtyy nykyisissä opinnoissa ja 63% kokee oppilaitoksen henkilökunnan suhtautuvan itseensä myönteisesti. Tukea opintoihinsa opiskelukavereiltaan koki saavansa 57% vastaajista. Vain 43% mainitsi oppilaitoksen ilmapiirin olevan kannustava. Noin 33% vastaajista ei ollut väittämän kanssa samaa eikä eri mieltä ja 13% oli sitä mieltä, että ilmapiiri ei ole kannustava. Opiskeluyhteisössä kiusaaminen tai ryhmän ulkopuolelle sulkeminen kosketti 11% nuorista. Yksinäisyys oli vastaajista 16% elämässä läsnä.

Lisäksi nuorilta kysyttiin myös heidän kokemuksiaan työpaikalla tapahtuvasta oppimisesta (ks. liite 6). Vastaajista 70% oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että työpaikalla tapahtuva oppiminen oli hyödyllistä ja 60% mielestä työssäoppiminen oli mukavaa. 61% nuorista oli saanut REDU:n opettajalta ja 57% työpaikkaohjaajalta osaamista tukevaa ohjausta. Vastaajista 11% mainitsi, että häneen suhtauduttiin kielteisesti työpaikalla ja 11% koki, ettei työpaikalla tapahtuva oppiminen kehittänyt omaa osaamista. Väittämien osalta paljon tuli myös ei samaa eikä eri mieltä vastauksia (27%–35%).

Lopuksi kyselyssä oltiin kiinnostuneita nuorten tulevaisuuteen liittyvistä ajatuksista. Suurin osa nuorista oli täysin samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä väittämien kanssa. Vastaaajista 88% uskoo pärjäävänsä työelämässä tulevaisuudessa, 83% saavansa opinnot päätökseen ja 77% pärjäävänsä opinnoissa. Vastauksista huolimatta ei tule unohtaa niitä opiskelijoita, jotka kokevat tulevaisuutensa näkymät huonommiksi. Täysin eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä vastanneiden osuus vaihtelee kysymyksien osalta noin 3 ja 5 prosentin välillä.

Nuoria pyydettiin myös kertomaan, mitkä asiat lisäävät tulevaisuuden uskoa ja mitkä puolestaan vaikeuttavat tulevaisuuden suunnitelmia. Tulevaisuuden uskoon liittyen jotkut kuvasivat opintojen suorittamista, toiset liittivät sen työn löytämiseen.

Avoimissa vastauksissa nuoret kuvasivat tulevaisuuden uskoon positiivisesti vaikuttaviksi asioiksi tavoitteet, suunnitelmat ja unelmat, positiivinen elämänasenne, omasta hyvinvoinnista huolehtiminen, itsevarmuus ja luottamus omaan selviämiseen, yritteliäisyys sekä läheisten tuki. Myös alasta pitäminen, tuleva ammatti sekä alan vaihtaminen mielenkiintoisempaan lisäävät tulevaisuuden uskoa. Yhdessä vastauksessa mainittiin myös uskonto. Tulevaisuuden uskoon vaikuttavat opiskelijoiden mielestä myös nuoreen kohdistettu luottamus sekä kavereilta ja opettajilta saatu kannustus. Lisäksi luokan hyvä ilmapiiri tekee opiskelusta mukavaa.

Tulevaisuuden usko ja suunnitelmat riippuvat vastausten mukaan osittain siitä, onko kotikunnassa työpaikkoja saatavilla. Eräs opiskelija kuvasi, että haluaisi asua ja työskennellä kotikunnassa, mutta se vaikeutuisi, jos sieltä ei löytyisi töitä ja pitäisi muuttaa muualle. Toinen kertoi, että koska datanomeille ei ole töitä, on hankala työllistyä. Omana tekijänään mainittiin köyhyys, joka vaikeuttaa opintoja, sillä esimerkiksi matkat eivät ole ilmaisia.

Tulevaisuuden suunnitelmia vaikeuttavat nuorten mielestä monet asiat. Vaikeaa on, jos ei oikein tiedä mitä haluaisi opiskella tai tehdä tulevaisuudessa. Yksi opiskelija kuvasi turhautuvansa välillä, kun jotkut alan opinnot ovat haastavia. Toisen mielestä opintoja vaikeuttaa myös liiallinen stressi. Eräs kuvasikin, että tenttien tärkeydet stressaavat välillä. Heikko minäkuva voi vaikuttaa tulevaisuuden uskoon. Eräs opiskelija kuvasi, että hänellä tulee olemaan varmaan hieman vaikeampaa hoitaa tulevaisuudessa raha-asioita, koska on aina ollut huono matematiikassa eikä ole saanut peruskoulussa tarpeeksi tukea sen suhteen.

Yhteenveto opiskelijoiden vastauksista

Opiskelijoilta tiedusteltiin, millaista tukea he haluaisivat siirtymäprosessin eri vaiheissa. Vastaukset teemoiteltiin ja koottiin yhteen. Taulukko 11. auttaa hahmottamaan erilaiset tuen tarpeet siirtymän eri vaiheissa. On huomattava, että keskimäinen siirtymäprosessin vaihe menee osittain päällekkäin peruskoulun päättövaiheen ja ammatillisen koulutuksen vaiheen kanssa. Lisäksi tuen tarpeet on mahdollista luokitella laadullisesti kolmeen ryhmään: *tiedolliset tarpeet, psykososiaalisen tuen ja arjenhallinnan tarpeet ja opintoihin liittyvät tuen tarpeet*.

Taulukko 11. Opiskelijoiden kokema tuen tarve siirtymäprosessin eri vaiheissa

Opiskelijoiden kokema tuen tarve siirtymäprosessin eri vaiheissa		
Peruskoulun päättövaihe	Siirtymävaihe peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen	Ammatillinen koulutus
<ul style="list-style-type: none"> • Monipuolisen tiedon tarve (1) • Ammatinvalinnan ohjaus ja neuvonta (3) 	<ul style="list-style-type: none"> • Rohkaisu, kannustus ja henkinen tuki (2) • Tietoa opiskelupaikkakunnasta/oppilaitoksesta (1) • Yksilöllinen tuki (2) • Taloudellinen tuki (1) • Arjen hallintaan tarvittava tuki (2) 	<ul style="list-style-type: none"> • Opintoihin liittyvä tuki (3) • Opinnoissa etenemisen ja motivaation tukeminen (3)
<p>Tiedolliset tarpeet (1): Monipuolisen tiedon tarve, Tietoa opiskelupaikkakunnasta/oppilaitoksesta & Taloudellinen tuki</p> <p>Psykososiaalisen tuen ja arjenhallinnan tarpeet (2): Rohkaisu, kannustus ja henkinen tuki, Yksilöllinen tuki & Arjen hallintaan tarvittava tuki</p> <p>Opintoihin liittyvät tuen tarpeet (3): Ammatinvalinnan ohjaus ja neuvonta, Opintoihin liittyvä tuki & Opinnoissa etenemisen ja motivaation tukeminen</p>		

Nuorilta kysyttiin, keneltä he saivat tukea peruskoulun päättövaiheessa, siirtymävaiheessa peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen ja ammatillisen koulutuksen aikana. Selkeästi suurimpina tuenantajina toimivat vanhemmat (61,7%–69,9%) sekä ystävät (38,3%–46,2%). Pääasiassa vaikuttaa siltä, että lähes kaikki tuenantajat saivat enemmän mainintoja ammatillisen koulutuksen aikana kuin perusopetuksen päättövaiheessa. Ammatilaisilta saatavassa tuessa suurimpina tuenantajina nuorille toimivat opinto-ohjaaja (21,8%–52,1%) ja luokanvalvoja/luokanohjaaja (17,6%–32,2%). Tarkasteltaessa koulutussiirtymäprosessia kokonaisuutena, tuen määrä pysyy samana tai kasvaa luokanvalvojan, koulukuraattorin, koulupsykologin ja terveydenhoitajan tuen osalta ammatilliseen koulutukseen siirryttäessä. Kyselyn perusteella tuen määrä puolestaan vähenee selkeästi opinto-ohjaajan ja erityisopettajan osalta ja hiukan aineenopettajan osalta. Opinto-ohjaajan ja erityisopettajan rooli näyttääkin korostuvan erityisesti peruskoulun päättövaiheessa. Mielenkiintoista on pohtia sitä, että mistä johtuu, että nuoret kokevat tuen vähenevän tiettyjen toimijoiden osalta siirryttäessä perusopetuksesta ammatilliseen

koulutukseen. Johtuuko se mahdollisesti toimijoiden erilaisesta työkuvasta, vai onko ammatillisessa koulutuksessa käytössä vähemmän resursseja tukemiseen kuin perusopetuksessa? Yhtenä selityksenä voi olla myös se, että siirryttäessä perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen nuorten tarvitseman tuen määrä vähenee itsenäistymisen ja omatoimisuuden lisääntymisen myötä. Huomionarvoista on myös se, että nuoret valitsivat vastausvaihtoehdon “ei koske minua/en tarvinnut tukea” selkeästi useammin ammatillisen koulutuksen aikana kuin peruskoulun päättövaiheessa, mikä voi myös selittyä nuorten itsenäistymisellä.

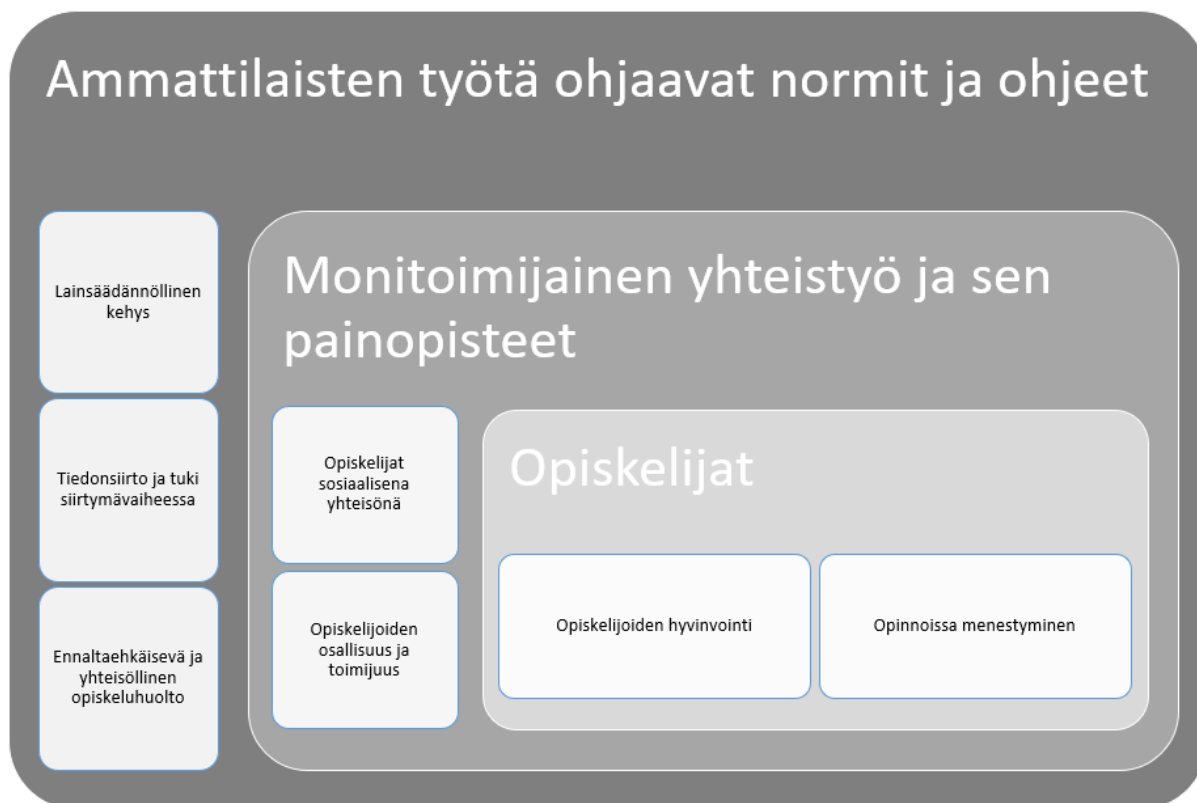
Vastausten mukaan nuoret olisivat tarvinneet siirtymävaiheessa eniten tukea stressin hallintaan (42%) ja opintojen suunnitteluun (40%). Tärkeää olisi, että nuoret saisivat tarvittaessa entistä paremmin ja monipuolisemmin tukea opintojensa alussa ja aikana ja tietäisivät mistä tukea on mahdollista saada. Myös opiskelijoiden kiusaamisen ja yksinäisyyden kokemuksiin tulisi kiinnittää huomiota ja pyrkiä tunnistamaan näin tuntevat opiskelijat. Lisäksi oppilaitoksen ilmapiiriin liittyviä seikkoja voisi selvittää lisää ja keskittää huomiota ilmapiirin parantamiseen.

Nuorten vastausten perusteella voidaan todeta, että työpaikalla tapahtuvassa oppimisessa olisi kehittämisen varaa. Nuorten saaman ohjauksen tulisi olla aina osaamista tukevaa. Opiskelijoita vastaanottavien työpaikkojen vastuu myönteisen ilmapiirin luomisessa ja opiskelijoiden myönteisessä kohtelussa on entistä tärkeämpää nyt, kun suuri osa oppimisesta tapahtuu työpaikoilla. Tulkintamme mukaan lisäksi myös tiedonkulkua pitäisi kehittää selkeämmäksi ja avoimemmaksi kokonaisuudeksi siirtymävaiheessa. Erityisesti nuorille tulisi kertoa avoimemmin, kuka heihin liittyvää tietoa siirtää ja ottaa nuoret myös mukaan tiedonkulkuun liittyvään prosessiin.

7 Johtopäätökset ja toimintasuunnitelma

Suvi Lakkala, Kati Kallinen & Arto Kauppi

Kuviossa 3. on kuvattu #Hyvinvoiva amis -hankkeen tavoitteet ja niiden toteuttamista ohjaavat reunaehdot ja käsitteet eri tasoilla.

Kuvio 3. Opiskelijoiden tuen rakentuminen

Kuviosta 3. käy ilmi, että koko koulutuskeskus REDU:n tasolla nuorten tukeminen rakentuu *ammattilaisten työtä ohjaavien normien ja ohjeiden* kautta. Lainsäädäntö antaa raamit, joiden puitteissa rakennetaan ohjeistukset *siirtymävaiheen tiedonsiirrosta ja tuesta*. REDU:ssa on selkeät tiedonsiirtoa koskevat toimintamallit, jotka on kehitetty yhdessä Rovaniemen kaupungin oppilas- ja opiskeluhoitohenkilöstön kanssa. Hanketyöryhmä kävi tutustumassa Göteborgin alueen ammatilliseen koulutukseen. Vierailun pohjalta hanketyöryhmä esittää muutamia rakenteellisia ideoita opiskelijoiden tukemiseksi siirtymävaiheessa. Hyvä käytäntö voisi olla esimerkiksi se, että peruskoululaiset voisivat TET-jaksolla käydä tutustumassa heitä kiinnostaviin ammatillisen koulutuksen aloihin. Tällä tavalla voitaisiin selkeyttää nuorten näkemystä sopivasta koulutuspolusta sekä vähentää väärin koulutusvalintojen tekemistä. Nuorten opintoja voisi edistää myös se, että peruskoulun päättävä nuori voisi suorittaa ammatilliseen tutkintoon

sisältyviä YTO-aineita turvallisessa ympäristössä, kotipaikkakuntansa lukiossa ja vasta vuotta myöhemmin muuttaa opiskelemaan ammatillista tutkintoa toiselle paikkakunnalle. Sen sijaan 10-luokkalaisten tai JOPE-luokkalaisten opintojen etenemistä voisi tukea se, jos opiskelijat voisivat suorittaa samalla jo joitain ammatillisen koulutuksen opintoja. Yhteistyötä perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen välillä voisi tiivistää myös JOPE-luokan sijoittaminen ammatillisen koulutuksen tiloihin.

Lainsäädäntö raamittaa myös opiskeluhuoltoa, ja verrattain tuoreen oppilas- ja opiskelijahuoltolain uutena painopistealueena on *ennaltaehkäisevä ja yhteisöllinen opiskeluhuoltotyö*, jonka omaksuminen ja käyttöönotto ovat vasta kehittymässä sekä peruskouluissa että toisella asteella.

Kuvion 3. keskimäinen taso kuvaa REDU:n yksittäisten oppilaitosten/toimipisteiden tasolla tavoiteltavaa *monitoimijaista yhteistyötä*, joka liittyy kiinteästi ennaltaehkäisevään ja yhteisölliseen opiskeluhuoltoon. Monitoimijaiseen yhteistyöhön kuuluu koko kouluyhteisö, koulun opettajat, opiskeluhuoltohenkilöstö sekä opiskelijat ja huoltajat. Opettajien ja opiskeluhuoltohenkilöstön yhteistyötä kutsutaan *moniammatilliseksi yhteistyöksi* ja kun siihen liitetään mukaan opiskelijoiden ja huoltajien *kokemusasiantuntijuus*, puhutaan monitoimijaisesta yhteistyöstä. Selvityksen pohjalta voidaan sanoa, että yksilölliseen opiskeluhuoltoon liittyvät käytännöt korostuivat henkilökunnan vastauksissa yhteisöllisen opiskeluhuollon sijaan. REDU:ssa on käytössä yksilökohtainen opiskelijahuollon malli, joka ohjaa moniammatillista yhteistyötä yksittäisen opiskelijan ongelmien ratkaisemisessa eli korjaavissa tukitoimissa. Tässä selvityksessä aiemmin kuvattujen henkilöstölle ja opiskelijoille suunnattujen kyselyiden tulokset antavat tarkempaa tietoa siitä, millaista tukea ja koulutusta henkilöstö haluaisi opiskeluhuollosta ja minkälaista tukea opiskelijat toivoisivat siirtymävaiheessa.

Kyselyjen pohjalta voidaan vetää johtopäätös, että hankkeen kehittämistyö varhaisen vaikuttamisen tasolla opintojen sujumiseksi ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi on perusteltua. Kuvion 3. keskimäiseen tasoon on nimetty kaksi monitoimijaisen yhteistyön painopistealuetta, jotka nivoutuvat toisiinsa: *opiskelijoiden sosiaalinen yhteisö* ja *opiskelijoiden osallisuus ja toimijuus*. Toisen asteen ammatillisten opintojen aloittaminen tuo nuoren elämään monia muutoksia. Yksilölliset opintopolut tarjoavat paljon hyvää mahdollistaessaan opinnoissa etenemisen aidosti omista lähtökohdista käsin. Yksilölliset opintopolut eivät saa tehdä nuorista kuitenkaan yksinäisiä. Nuorten tukemiseksi voidaan luontevasti hyödyntää sosiaalista opiskelijayhteisöä, joka voi hyvin toimiessaan tukea yksittäisen opiskelijan nuoruusiän kehitystä ja opinnoissa menestymistä.

Opiskelijoiden osallisuuden ja toimijuuden mahdollistaminen edellyttää yhteisöllistä opiskeluhuoltoa, joiden käytäntöjen ja mallien kehittämiseen #hyvinvoiva amis -hankkeessa kiinnitetään huomiota. Ennaltaehkäisevän opiskeluhuollon ohjeistuksia laadittiin REDU:ssa tätä selvitystä tehtäessä. Juuri laadituissa ohjeissa pyritään vahvistamaan opiskelijoiden osallisuutta ja päätöksentekoa opiskelijaraadeilla, opiskelijatoimikunnan toimintaa mahdollistamalla ja tutor-toiminnalla. Huoltajien osallisuutta edistetään järjestämällä kotiväen iltoja ja muita yhteisiä tapahtumia. Suunnitelmassa tärkeäksi todetaan myös säännöllinen yhteydenpito huoltajien kanssa opiskelijan opiskeluun liittyvissä asioissa.

#Hyvinvoiva amis -hankkeessa aloitetut monitoimijaista työtettä soveltavat kokeilut tukevat REDU:n ennaltaehkäisevän opiskeluhuollon ohjeistuksia. Hankkeen kokeiluissa kiinnitetään huomiota muun muassa opiskelijoiden ryhmäytymiseen, keskinäiseen yhdessä oloon, opintoihin sitoutumiseen, opinnoissa edistymiseen ja huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Hankkeen pilottikokeilujen aikana kartoitetaan sekä henkilöstön että opiskelijoiden kokemuksia uudentyyppisistä toimintatavoista. Kehittämistyön tuloksena pyritään tuottamaan monitoimijaisen yhteistyön ja ennaltaehkäisevän opiskeluhuollollisen työotteen malleja ja periaatteita, jonka jälkeen uusia työtapoja voidaan lähteä soveltamaan ja edelleen muokkaamaan REDU:ssa.

Viimeisenä kuvion 3. ytimeen on kuvattu itse opiskelijat. Heille ammatilliset opinnot ovat ainutkertainen kokemus, jonka jälkeen heidän toivotaan pystyvän tekemään omaa elämäänsä koskevia järkeviä ratkaisuja ja menestyvän työelämässä. Nuorten hyvinvointia tuettaessa voidaan ottaa ohjenuoraksi opiskelijoiden kyselyssä esiin nostama ajatus, jonka mukaan nuoret ovat yksilöitä, joiden tuen tarpeet voivat vaihdella keskenään paljon ja myös koulutuksellisten siirtymien eri vaiheissa.

LIITTEET

LIITE 1 Opiskelijan opintoprosessit ja ammatilliset vastuuhenkilöt

Versio 1

7 (13)

6 Opiskelijan prosessit ja REDUn vastuuhenkilöt

Opiskelijan prosessi	Valitsen koulutusalan HAKEUTUMINEN	Aloitan opiskelun HENKILÖKOHTAISTAMINEN	Hankin osaamisen OSAAMISEN HANKKIMINEN	Päätän opintoni VALMISTUMINEN JA SUOITTUMINEN
Koulutuskeskuksen prosessi	Vaihe 1 Nivelvaihe Koulutuslalle ohjaaminen	Vaihe 2 Opiskeluun kiinnittäminen Opiskelu edellytysten rakentaminen	Vaihe 3 Integrointi perustutkintoryhmään Yksilöllisen tutkintotavoitteisen koulutuksen antaminen	Vaihe 4 Työhön, itsenäiseen elämään tai jatko-opintoihin suuntaaminen
Omaohjaaja	Mahdollisiin valintakokeisiin osallistuminen ja valintahaastattelujen tekeminen	<p>Ryhmäyttäminen</p> <p>Tiedonsiirtoon osallistuminen</p> <p>Nivelvaiheyhteistyö</p> <p>Eriyisen tuen tarpeen havainnointi ja tunnistaminen erityisopettajan kanssa myös jatkuvan haun opiskelijoista</p> <p>HOKS: n laatiminen</p> <ul style="list-style-type: none"> Eriyisen tuen, ammattitaitovaatimuksista poikkeamisen tai osaamisen arvioinnin mukauttamisen osalta, huoltajan kanssa keskustellaan päätöksen ja toimenpiteiden suunnitteluvaiheessa §64-67 (531/2017) mukaan. 	<p>Eriyttäminen/samanaikaisopetus</p> <p>Tukiopetus</p> <p>Työpaikalla tapahtuvan osaamisen hankkimiseen tarvittavien tukitoimien suunnittelu yhdessä erityisopettajan kanssa</p> <p>HOKS: n laatiminen</p> <p>HOKS: n toteuttaminen, seuranta ja tukitoimien kirjaaminen</p> <p>Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö</p> <p>Elämänhallinnan tuki</p> <p>Moniammatillinen verkostotyö</p>	<p>Valmistuvan opiskelijan ohjaaminen työvoiman palvelukeskukseen</p> <p>Yhteistyö tukiverkostojen ja huoltajan kanssa jatkosuunnitelman mukaisesti</p>

		Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö Tiedottaminen opettajille ERTU-opiskelijoista Uraohjaus		
Erityisopettaja	Nivelvaiheyhteistyö Harkinnanvaraisen ja jatkuvan haun prosessit Erityisen tuen opiskelijoiden tutustumiskäynnit	Lähtötasoseulat ERTU- tarpeen havainnointi ja tunnistaminen yhdessä omaohjaajan kanssa Tiedonsiirtoon osallistuminen ja nivelvaiheyhteistyö HOKS: n laatiminen ja seuranta omaohjaajan tukena ERTU-päätösten valmistelu <ul style="list-style-type: none"> Erityisen tuen, ammattitaitovaatimuksista poikkeamisen tai osaamisen arvioinnin mukauttamisen osalta, huoltajan kanssa keskustellaan päätöksen ja toimenpiteiden suunnitteluvaiheessa §64-67 (531/2017) mukaan. Moniammatillinen verkostotyö	Yksilöllinen tuki Osa-aikainen pienryhmäopetus Samanaikaisopetus Elämänhallinnan tuki Opettajien konsultointi Työpaikalla tapahtuvan osaamisen hankkimiseen tarvittavien tukitoimien suunnittelu opettajan kanssa Osaamisen arvioinnin mukauttaminen ja päätöksen valmistelu Ammattitaitovaatimuksista poikkeamisen suunnittelu ja päätöksen valmistelu Kodin ja koulun välinen yhteistyö Moniammatillinen verkostotyö HOKS: n toteuttaminen, seuranta ja tukitoimien kirjaaminen	Jatkosuunnitelman laatimisessa mukana oleminen Yhteistyö tukiverkoston ja huoltajan kanssa jatkosuunnitelman mukaisesti

Opinto-ohjaaja	Tiedottaminen Erityisen tuen opiskelijoiden tutustumiskäynnit Hakuprosessi Mahdollisiin valintakokeisiin osallistuminen ja valintahaastattelujen tekeminen Nivelvaiheyhteistyö Yksilöllinen ohjaus Harkinnanvaraisen ja jatkuvan haun valinnan prosessit	Tiedonsiirtoon osallistuminen ja nivelvaiheyhteistyö Yksilöllinen ohjaus Uraohjaus Tiedottaa jatkuvan haun kautta tulevista uusista opiskelijoista erityisopettajaa	Yksilöllinen ohjaus Elämänhallinnan tuki Tukitoimien kirjaaminen HOKS: iin Kodin ja koulun yhteistyö Moniammatillinen verkostotyö	Jatkosuunnitelman laatimisessa mukana oleminen ja käytännön hakumenettelyistä vastaaminen Yhteistyö tukiverkoston ja huoltajan kanssa jatkosuunnitelman mukaisesti
Kuraattori	Nivelvaiheyhteistyö Taustatietojen kartoitus	Tiedonsiirtoon osallistuminen ja nivelvaiheyhteistyö Infotilaisuudet opiskelijahuollon palveluista Yksilöllinen ohjaus Yhteistyö omaohjaajan kanssa Moniammatillinen verkostotyö	Yksilöllinen ohjaus Elämänhallinnan tuki Tuki- ja kuntoutusverkoston koostaminen opintososiaalisissa asioissa Tuki- ja kuntoutuspalveluihin ohjaaminen Moniammatillinen verkostotyö	Jatkosuunnitelman laatimisessa mukana oleminen ja yksilöllinen ohjaus Yhteistyö tukiverkoston ja huoltajan kanssa jatkosuunnitelman mukaisesti

Asiantuntijaopettaja yhteistyössä omaohjaajan kanssa	Alalle soveltuvuuden arviointi Valintakoejärjestelyt Mahdollisiin valintakokeisiin osallistuminen ja valintahaastattelujen tekeminen	Erityisen tuen tarpeen havainnointi ja tunnistaminen ERTU- havaintojen jakaminen omaohjaajalle ja/tai ERVA: lle	Opiskelutaitojen ohjaus Erityisen tuen tarpeen havainnointi ja tunnistaminen Eriyttäminen Tukiopetus HOKS: n toteuttaminen ja tukitoimien kirjaaminen Elämänhallinnan tuki Osaamisen arvioinnin mukauttaminen Ammattitaitovaatimuksista poikkeamisen suunnittelu Työpaikalla tapahtuvan osaamisen hankkimiseen tarvittavien tukitoimien suunnittelu erityisopettajan	Osaamisen kirjaaminen tarvittaessa myös sanallisesti
---	--	--	--	--

Koulutuspäällikkö	ERTU: n resurssin käyttämisen suunnittelu ja jakaminen yhdessä ERVA: n kanssa	ERTU- päätösten esittely rehtorille	Uusien ERTU -pätösten esittely rehtorille Osaamisen arvioinnin mukauttamispäätösten esittely rehtorille Osaamistavoitteista poikkeamispäätösten esittely rehtorille Erityisen tuen ja ohjauksen resurssin jako perustutkintoihin Moniammatillinen verkostotyö	Opiskeluoikeuden käsittely ja myöntäminen lisävuodeksi tarvittaessa
Opintosihteeri	Tiedottaminen, esitteiden välittäminen, kyselyihin vastaaminen Harkinnanvaraisen valinnan prosessi Opintopolku	Yksilöllinen ohjaus, opintososiaaliset asiat/lomakkeet, todistukset Allekirjoitetun ERTU- päätöksen kopiointi ja säilytys Päätöksen postitus opiskelijalle tai alle 18-vuotiaan huoltajalle	Yksilöllinen ohjaus: opintososiaaliset asiat/lomakkeet, todistukset	Todistusten tekeminen Opiskelijahallinto-ohjelmaan tietojen päivitys Asiakirjojen arkistointi 10 vuodeksi
Koti/huoltaja	Taustatietojen toimittaminen Kotiväenillat Henkilökohtaiset yhteydenotot	Henkilökohtaiset yhteydenotot Erityisen tuen suunnitelman laatiminen yhteistyössä oppilaitoksen edustajien kanssa	Henkilökohtaiset yhteydenotot Opintojen ja poissaolojen seuranta	Yhteistyö tukiverkoston ja oppilaitoksen henkilöstön kanssa jatko-suunnitelman mukaisesti

LIITE 2 Opiskelijoiden valintaperusteet ammatillisen koulutuksen alaan

Vastaajien määrä 94

	1 Täysin eri mieltä	2 Jokseenkin eri mieltä	3 Ei samaa eikä eri mieltä	4 Jokseenkin samaa mieltä	5 Täysin samaa mieltä	Yhteensä	Keskiarvo	Mediaani
Kiinnostava ala	3	4	6	30	51	94	4,3	5
	3,19%	4,26%	6,38%	31,91%	54,26%			
Koin, että minulla on osaamista ja kykyä tälle alalle	2	4	12	36	38	92	4,13	4
	2,17%	4,35%	13,04%	39,13%	41,31%			
Opintomenestykseni vaikutti valintamahdollisuksiiini	7	14	29	23	17	90	3,32	3
	7,78%	15,55%	32,22%	25,56%	18,89%			
Koulutusala on suosittu, joten hain sinne sen vuoksi	35	11	31	8	7	92	2,36	2,5
	38,04%	11,96%	33,69%	8,7%	7,61%			
Tein valintani alan työllisyystilanteen mukaan	12	12	31	21	16	92	3,18	3
	13,04%	13,04%	33,7%	22,83%	17,39%			
Tein valintani alan palkkauksen mukaan	19	14	36	15	9	93	2,8	3
	20,43%	15,05%	38,71%	16,13%	9,68%			
Tein valintani kaverin valinnan mukaan	59	13	13	3	5	93	1,73	1
	63,44%	13,98%	13,98%	3,22%	5,38%			
Valitsin alan, jota vanhempi/vanhemmat suosittelivat minulle	40	19	16	8	9	92	2,21	2
	43,48%	20,65%	17,39%	8,7%	9,78%			
Valitsin alan, jota opinto-ohjaaja suositteli minulle	41	19	16	6	10	92	2,18	2
	44,57%	20,65%	17,39%	6,52%	10,87%			
Muun, mikä?	4	0	1	3	2	10	2,9	3,5
	40%	0%	10%	30%	20%			
Yhteensä	222	110	191	153	164	840	2,91	3

LIITE 3 Opiskelijoiden kokemukset tuen toteutumisesta ammatillisen koulutuksen aikana. Vastaajien määrä 93

	1 Täysin eri mieltä	2 Joksikin eri mieltä	3 Ei samaa eikä eri mieltä	4 Joksikin samaa mieltä	5 Täysin samaa mieltä	Yhteensä	Keski-arvo	Mediानी
Olen saanut tukea opinnoihini	7	7	21	41	17	93	3,58	4
	7,53%	7,53%	22,58%	44,08%	18,28%			
Olen saanut tukea opinnojeni suunnitteluun	6	8	28	38	13	93	3,47	4
	6,45%	8,6%	30,11%	40,86%	13,98%			
Tiedän, keneltä saan tarvittaessa tukea opinnoihini liittyen	4	5	21	31	31	92	3,87	4
	4,35%	5,43%	22,83%	33,69%	33,7%			
En halua/uskalla kysyä neuvoa opinnoihini liittyvissä asioissa	28	19	31	11	4	93	2,4	2
	30,11%	20,43%	33,33%	11,83%	4,3%			
Henkilökohtaisessa osaamisen kehittämissuunnitelmassa (HOKS) on huomioitu tuen tarpeeni	9	4	31	28	21	93	3,52	4
	9,68%	4,3%	33,33%	30,11%	22,58%			
Yhteensä	54	43	132	149	86	464	3,37	4

LIITE 4 Opiskelijoiden kokemukset heitä itseään koskevasta tiedonkulusta siirtymävaiheessa ammatilliseen koulutukseen

Vastaajien määrä 94

	1 Tyysin eri mieltä	2 Jokseenkin eri mieltä	3 Ei samaa eikä eri mieltä	4 Jokseenkin samaa mieltä	5 Tyysin samaa mieltä	6 En osaa sanoa	7 Ei koske minua	Yhteensä	Keskisarvo	Mediानी
Sain siirtymävaiheessa tietoa, millaista opiskelun tuka minulla on mahdollista saada ammatillisessa koulutuksessa	6	7	22	32	20	6	1	94	3,8	4
	6,38%	7,45%	23,41%	34,04%	21,28%	6,38%	1,06%			
Tieto minun tuen tarpeistani siirtyä siirtymävaiheessa ammatilliseen koulutukseen	8	7	24	26	13	7	8	93	3,88	4
	8,6%	7,53%	25,8%	27,96%	13,98%	7,53%	8,6%			
Olen tietoinen siitä, kuka siirsi minua koskevaa tietoa siirtymävaiheessa ammatilliseen koulutukseen	16	8	21	24	10	10	4	93	3,54	4
	17,21%	8,6%	22,58%	25,81%	10,75%	10,75%	4,3%			
Tiesin mitä tietoa minusta siirtyi siirtymävaiheessa ammatilliseen koulutukseen	6	9	16	29	20	9	4	93	3,98	4
	6,45%	9,68%	17,2%	31,18%	21,51%	9,68%	4,3%			
Olin lasna kun minua koskevaa tietoa siirrettiin siirtymävaiheessa ammatilliseen koulutukseen	15	9	21	17	15	11	5	93	3,66	4
	16,13%	9,68%	22,58%	18,28%	16,13%	11,83%	5,37%			
Yhteensä	51	40	104	128	78	43	22	466	3,77	4

LIITE 5 Opiskelijoiden kokemukset opiskeluyhteisöstä ammatillisen koulutuksen aikana

Vastaajien määrä 93

	1 Täysin eri mieltä	2 Jokseenkin eri mieltä	3 Ei samaa eikä eri mieltä	4 Jokseenkin samaa mieltä	5 Täysin samaa mieltä	Yhteensä	Keski-arvo	Mediaani
Tunnen hyvin opiskelukaverini	2	4	13	32	42	93	4,16	4
	2,15%	4,3%	13,98%	34,41%	45,16%			
Viihdyn nykyisissä opinnoissani	1	4	19	30	39	93	4,1	4
	1,07%	4,3%	20,43%	32,26%	41,94%			
Opiskelukaverini tukevat minua opinnoissani	7	8	24	27	25	91	3,6	4
	7,69%	8,79%	26,38%	29,67%	27,47%			
Opiskeluyhteisössä minua kiusataan/ minut suljetaan ryhmän ulkopuolelle	64	7	12	7	3	93	1,69	1
	68,82%	7,53%	12,9%	7,53%	3,22%			
Minulla on ystäviä omassa ryhmässäni	4	5	8	18	58	93	4,3	5
	4,3%	5,38%	8,6%	19,35%	62,37%			
Oppilaitoksen henkilökunta suhtautuu minuun myönteisesti	2	8	24	32	25	91	3,77	4
	2,2%	8,79%	26,37%	35,17%	27,47%			
Tunnen itseni yksinäiseksi	57	8	12	12	3	92	1,87	1
	61,96%	8,7%	13,04%	13,04%	3,26%			
Oppilaitoksen ilmapiiri on kannustava	3	10	30	33	16	92	3,53	4
	3,26%	10,87%	32,61%	35,87%	17,39%			
Yhteensä	140	54	142	191	211	738	3,38	4

LIITE 6 Opiskelijoiden kokemukset työpaikalla tapahtuvasta oppimisesta

Vastaajien määrä 82

	1 Täysin eri mieltä	2 Jokseenkin eri mieltä	3 Ei samaa eikä eri mieltä	4 Jokseenkin samaa mieltä	5 Täysin samaa mieltä	Yhteensä	Keski-arvo	Mediानी
Olen saanut työpaikkaohjaajalta osaamistani tukevaa ohjausta	1	6	28	23	24	82	3,77	4
	1,22%	7,32%	34,14%	28,05%	29,27%			
Olen saanut REDU:n opettajalta osaamistani tukevaa ohjausta	2	5	25	33	17	82	3,71	4
	2,44%	6,1%	30,49%	40,24%	20,73%			
Työssäoppimispaikassa oli mukavaa	2	2	28	25	24	81	3,83	4
	2,47%	2,47%	34,57%	30,86%	29,63%			
Minun suhtauduttiin kielteisesti työpaikalla	41	8	23	4	5	81	2,06	1
	50,62%	9,88%	28,39%	4,94%	6,17%			
Työpaikalla tapahtuva oppiminen oli hyödyllistä	0	1	23	19	38	81	4,16	4
	0%	1,23%	28,4%	23,46%	46,91%			
Työpaikalla tapahtuva oppiminen ei kehittänyt osaamistani	42	8	22	4	5	81	2,04	1
	51,85%	9,88%	27,16%	4,94%	6,17%			
Yhteensä	88	30	149	108	113	488	3,26	3

